

NAMAZ'A DİKKAT

Mehmet AKAR

Copyright © Şahdamar Yayınları, 2012

*Bu eserin tüm yayın hakları Işık Yayıncılık Ticaret A.Ş. 'ne aittir.
Eserde yer alan metin ve resimlerin, Işık Yayıncılık Ticaret A.Ş. 'nin önceden
yazılı izni olmaksızın, elektronik, mekanik, fotokopi ya da herhangi bir kayıt
sistemi ile çoğaltılması, yayımlanması ve depolanması yasaktır.*

Editör

Yıldıray YALÇIN - Yücel BOZCU

Görsel Yönetmen

Engin ÇİFTÇİ

Kapak

İhsan DEMİRHAN

Sayfa Düzeni

Hüseyin KASIMOĞLU

ISBN

978-605-4038-49-7

Yayın Numarası

148

Basım Yeri ve Yılı

Çağlayan A.Ş.

TS EN ISO 9001:2008

Ser No: 300-01

Sarıç Yolu Üzeri No: 7 Gazimir / İZMİR

Tel: (0232) 274 22 15

Ocak 2012

Genel Dağıtım

Gökkuşaklı Pazarlama ve Dağıtım

Merkez Mah. Soğuksu Cad. No: 31

Tek-Er İş Merkezi Mahmutbey / İSTANBUL

Tel: (0212) 410 50 60 Faks: (0212) 445 84 64

Şahdamar Yayınları

Bulgurlu Mahallesi Bağcılar Caddesi No:1

Üsküdar / İSTANBUL

Tel: (0216) 522 11 44 Faks: (0216) 522 11 78

www.sahdamaryayinlari.com

facebook.com/kitapkaynagi

ÖNSÖZ

Namazı, Müslüman olmayan insanların bile namazın lüzumunu kabul edeceği, namaz kılmamayı anlayamayacağı bir mantıkla, bir kalble anlatmayı çok arzu ederdim.

Ama yine de bir gün öyle olacağına, milyarlarca iyiliğe bir kerecik teşekkür etmemeyi insanların anlayamayacağı günlerin geleceğine inanıyorum.

Çünkü insan mükerrem yaratılmış. Çünkü herkes aslında doğruyu ve güzeli arıyor. Çünkü insan her an Rabbinden sayısız hediyeler alıyor. Çünkü büyüklerimiz bu serapa güzelliği çok enfes anlatmış, namazın hakikatini, hikmetini, kıymetini nefsin bütün suallerine de cevap vererek çok güzel izah etmişler.

Son yıllarda namazı anlatan birçok eser kaleme alındı, bu kitaplar milyonlarca insan tarafından okundu ve inşallah çok da faydalı oldu.

Yaklaşık on yıl kadar evvel namazla ilgili bir kitap hazırlamayı ben de düşünmüş, fakat daha sonra o vazifenin birçokları tarafından yapıldığını görünce “ihtiyaç kalmadı” deyip, vazgeçmiştim.

O kitapları yazanlardan birisi ile tevâfuken karşılaştık, birlikte yolculuk yaptık. Bir kitap da benim yazmamı tavsiye etti, samimiyetle “faydalı olur” dedi. Düşüncelerimi, “Bana anlatacak bir şey bırakmadınız ki!” latifesi ile birlikte ifade ettim. “Herkes kendi penceresinden anlatıyor ve bugüne kadar yazılanların hepsi de farklı bir şey kattı, faydalı oldu.” dedi. Ben yine de ikna olmadım.

O günden sonra, çok da planlamadan birkaç programda “Altıncı Şuâ”ı okudum. Ve biraz da teşvikle, namaz bahsini kaleme almak arzusu içimde

yeniden depreşti. “Altıncı Şuâ”daki bahislerin tafsilatına mevcut kitaplarda çok girilmemişti.

Kitabı neşreden Şahdamar Yayınları’nın, “Nur”lardaki bahislerin tamamını içerse...” talebi, diğer mevzuların da yazılmasına vesile oldu. Tekrara düşmeme ve özünü, mantığını anlatma gayretiyle, farklı ve önemli meseleleri yazmaya çalıştım, ne kadar başarılı oldum bilemiyorum. Çünkü bazı şeylerin makam ve mevzu münasebetiyle yazılması gerekiyordu.

Kitabın her kelimesine, her paragrafına Nur’lardan mülhem bir teşvik, bir davet sindi. Çünkü nefsimizin, aklımızın, kalbimizin her an yeni bir teşvike ihtiyacı vardı. Çünkü yeryüzünde ve insanın iç âleminde kopan fırtınaların önünde durabilecek, dayanabilecek en tesirli kuvvet, en büyük kıymet, namazdı. Çünkü kurtulanlar, ayağını emir ve nehiy seccadesine basıp, başını secdeye koyanlardı.

Keşke anlayabilseydik; gül goncası gibi kâinatta insan olarak yaratılmış olmanın hikmetini.. vazifesini yapan onca varlığın bir dertle etrafımızda pervane olduğunu.. kulağımıza bu hâllerıyla bir şey dediklerini.. mümessilliği, mesuliyeti, heybemize konulan minnetleri, hamdleri, şükürleri, istekleri.. onları adreslerine ulaştırmak şeref, vazife ve mecburiyetimizi.. vazifemizi yapmamakla yıkacağımız şeyleri, heba edeceğimiz meyveleri, yakamızdan tutacak atomları, çiçekleri, arıları, ağaçları, deryaları, yıldızları, güneşleri, melekleri, elleri....

Az anlasa idik, belki de tüm davetler bize, “Nefes alın ey Allah’ın kulları, su için?” denmesi kadar garip gelirdi. İnsanlar birbirlerine, “Ne demek istiyor?” diye sorar, “Namazsız insan mı olur? Namazsız insan nasıl yaşar? Yeryüzünde namaz kılmayan da mı var?” derdi.

Çünkü anlayanlar için O Sultan-ı Ezelî, O Rahmânü’r-Rahîm, huzuruna teşvikle gidilecek Zât, o ziyafet teşvike muhtaç bir ziyafet değildi.

Saygılarımla ...

Mehmet AKAR, 2012

Mİ'RAÇ VE TAHİYYÂT

Efendimiz'in Son Sözleri

İnsanın dünyaya gözlerini kaparken söylediği sözlerden ne için ve nasıl yaşadığı belli olur. O sözler koca bir hayatın meyvesi, bütün bir ömrün gayesidir. Onda riya, onda gizli maksat olmaz. O an, kalbdeki muradın gün gibi ortaya çıktığı andır. Dupdurudur, nettir. Şahsın cevherini, kıymetini gösteren apaçık bir mihenktir.

Ömür sermayesinin nerede kullanıldığı kazanılanlardan, neyin götürüldüğü arkada kalanlardan anlaşılır. Akif, “Nihayet neyse idrak ettiğin şey ömr-i fânîden; / Onun bir aynıdır mutlak nasibin ömr-i sâîden.” der. Fânî hayatın maksadını ne olarak anladı iseniz, âhiret hayatınız onun aynısıdır.

Kalblerin Güneşi (sallallâhu aleyhi ve sellem), altmış üç yıl şereflendirdiği dünya hayatına secdeye kapanarak ve şehadet parmağını göğsüne doğru kaldırarak başlamış, milyarlarca insanın kalbine yerleşip yeşerterek ebedlere uzanan bereketli hayatını Allah'a tâzime ve mahlûkâta şefkate davet ederek geçirmişti. Zaten getirdiği din de, “tâzim li emrillâh” ve “şefkat alâ halkıllâh”ı emrediyordu.

Yaklaşık bir yıldır ifadelerinde guruba giden bir güneşin rengi vardı. Veda Haccı'nda, “Sözlerimi iyi dinleyin, çünkü ben, bu yıldan sonra bir daha burada sizinle buluşabileceğime ihtimal vermiyorum.”¹ demişti.

Bir kula, “Ya Rabbin, ya dünya” denmiş, o kul da serbest bırakılınca düşünmeden Rabbin'i seçmişti. Dünya hayatının hazinelerine kavuşturacak anahtarları istemiyor, cenneti Rabbine kavuşmak için tercih ediyordu.²

Dostlarıyla vedalaştı; Uhud şehitlerini, Cennetü'l-Bakî'i ziyaret etti. Hastalığının ağırlaştığını duyup mescide doluşan ashâbının karşısına çıktı, “Sizler nebinizin hayatından endişe ediyormuşsunuz, benden önce hangi peygamber ebedî yaşadı ki ben burada ebedî kalayım! Ben de Rabbime kavuşacağım, sizler de!” dedi.

O andan itibaren ashâb için mekân silindi, zaman boşlukta dönmeye başladı. Sanki ışığını yitiren bağı kopmuş yıldızlar üzerlerine dökülüyor, kıyametten bir tablo yaşanıyordu.

Öz kızı, kutlu soyun ocağı, annemiz Hz. Fatıma ile de vedalaşmış, ona, “Bitti diye bak hayatıma” demişti.

Vedalaşamadığı tek şey, namazıydı. Hasta hâliyle on bir gün cemaatine imamlık yaptı, son kıldırıldığı namaz perşembe gününün akşam namazı oldu.

Yatsı namazı için Hz. Bilal Efendimiz (radiyallâhu anh) ezan okudu, Sahabe Efendilerimiz mescide doluştu. Efendimiz baygındı. Kendine geldiğinde Ayşe Validemiz’e “gözümün nuru”³ dediği namazı sordu. Demek ışıksız göz ne kadar manasızsa, namazsız insan da o kadar manasız, hakikate o kadar kapalıydı.

– Namaz kılındı mı?

– Hayır ya Resûlallah, sizi bekliyorlar.

– Abdest alabilmem için su hazırlayın!

Güçlkle abdestini aldı. Namaza çıkmak için meyletmişti ki, tekrar bayıldı. Ayıldığında yine ilk sorduğu şey namaz oldu.

– İnsanlar, namaz kıldılar mı?

O sadece bir tebliğci değildi. Namazı bizzat kendisi, kendisi için yaşıyor, bu büyük şereften bir defacık olsun mahrum kalmak istemiyordu. İnsanları namaza daveti şefkatinden ve kendi tattığı o cennet kevserinden içsinler, ebediyen susuzluklarını gidersinler arzusundandı.

Defalarca namaza çıkmak istedi, fakat bir türlü takat getiremedi, her defasında bayıldı. Gerek bu âleme, gerek âhîret âlemine ait merhamet semalarına dalıp dalıp gidiyordu. Nihayetinde Ebu Bekir Efendimiz'in kıldırmasını söyledi ve iki kişinin yardımıyla namaza çıktı.

Hız. Ebu Bekir Efendimiz, O'nun geldiğini anlayınca işi sahibine bırakmak istemiş, Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) eliyle “yerinde kal” diye işaret etmişti. Namazını o vefalı dostunun arkasında, oturarak eda edebildi.⁴

Perşembeden pazartesi gününe kadar cemaate çıkamadı. Pazartesi sabahı, hücre-i saadetinin perdesini araladı, ashâbına baktı. Mescid-i Nebvî'ye, bir kez daha güneş doğdu, nur cemâlinin aydınlığı yayıldı. Ashâbı, O'nu hissetti, yüreklerini sevinç kapladı.

Şanı Yüce Nebi, her şeyi bıraksa, namazı bırakamıyor gibiydi. Sabah namazının ikinci rekâtı ikame edilirken Ebu Bekir Efendimiz'in arkasına kadar geldi. Onun geri çekilmek istediğini fark edince yerinde kalması ve imamete devam etmesi için ellerini omzuna koydu. Oturarak namaza iştirak etti ve imamın selâmından sonra yetişemediği rek'atı tamamladı. Bu Efendiler Efendisi'nin (sallallâhu aleyhi ve sellem) son namazı oldu.⁵

O gün hastalığı şiddetlendi. Bayılıyor, kendinden geçiyor, zaman zaman ayılıyordu. Bir ara mübarek ellerini ıslatıp, yüzüne sürdü, dişini misvakladı. Artık nuranî bedeni son soluklarını alıyor, zaman tükeniyordu.

Gücünü topladığında “es-Salah ve mâ meleket eymanükum” (Namaz ve elinizin altında bulunanlar...) dedi ve vakit geldiğinde “Allah'ım yüce dostluğunu istiyorum.” diyerek Rabbine döndü.⁶

Namaza dikkate davet, Allah'a itaate; ellerin altındakine dikkate davet, idare edilenlerin maddî mânevî hukukuna şefkatle riayete davetti. O (sallallâhu aleyhi ve sellem), bunun için gelmiş, son sözlerini de her ikisini birlikte ifade etmekte kullanıp, dünyaya veda etmişti.

Burası sözün devrini tamamladığı noktaydı. Bu tablonun ötesinde bir cümle kurulamaz, namazın her şeyden daha önemli olduğunu bundan güzel hiçbir şey anlatamazdı. Demek hayat, namazı netice vermeli, günlük meşgaleler en mühim netice olan namazın arasına sıkıştırılmalı, namaz, gündelik işlerin arasında kaybedilmemeliydi.

Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) nasıl “namaz” diyerek vefat etti ise, O’nun sadık talebeleri de “namaz” diyerek vefat etti. Koca Ömer, hançerlendiğinde, bayıldığı yerden ancak namaza çağrıldığında doğrulabildi.

Sanki ona, sesini duyurabilecek birisi, “es-Salah ya emire’l-müminin” dese, namaza çağırsa, toprağın altına girdiğinde bile yerinden doğrulacak gibiydi. Kıyama kalmak, yokluktan varlığa, balçıklıktan insanlığa kalmaktı ve Ömer’in vücudu varsa namaza dikkat eder, namazını kılardı.

Çünkü namaza dikkat etmemek, vücut elbisesindeki zerrelere ve insanın etrafında pervane olup hizmet eden mahlûkâtın sa’yini heba etmek, kâinat fabrikasını mahsulsüz bırakmaktır. Çünkü namaza dikkat etmemek, rahmet-i Rahmân’dan mahrumiyeti netice verebilecek bir felaketti.

Şefkat Peygamberi, onun için bir ömür “namaz” dedi, onun için namaza dikkati ihtar ederek veda etti.

Namazın Manası

Namaz, yaratılmış olan bir varlığın ulaşabileceği en yüce makam, oturabileceği en nihai şeref kürsüsüdür. Namaz, insan için açılan yolun şahıkasıdır. İnsan namaza durduğunda, mahlûkâta sultan, Ma’bud’a muhatap olur.

Kâinatın en nazik ve belki de en âciz misafirinin, içinde meleklerin de bulunduğu mahlûkât ailesinin önüne geçmesinden, en has mümessil olma makamına çıkmasından daha büyük bir rahmet ve hikmet olamaz. Küçük bir çekirdeğe dağ gibi ağacı taşıyan kudret, en âcize,

yaratılmışları temsil ufkuna oturma lütfunu namazla bahşeder. Bu bir daireye müdür, bir mahkemeye hâkim olmak değil, içinde binlerce, milyonlarca dairenin ve mahkemenin bulunduğu bir meclise ve meşhere halife olmaktır.

Namaz kılan bir mümin, cüz iken küll, parça iken bütün olur. O artık kâinatın sinesinde atan bir kalb, nizamı söyleyen bir nabız, cisimleşmiş bir idraktır.

İnsan Rabbinin misafirhanesinde olduğu için aslında her an O'nun huzurundadır. O huzurdan gâip olduğu bir an da, gâip olabileceği bir mekân da yoktur. Her an takiptedir ve her ameli kulluktur. Her davranışının mükâfatı, cezası veya muhafazası vardır.

İşte namaz, her an huzurda ve kullukta olan insanın gâibâne ubûdiyetten, hâzırâne ubûdiyete geçişidir.

Namaza durmak, huzur içre huzura durmaktır. Nasıl sınıftaki öğrenci, hocasının huzurunda iken özel bir muhataplık için parmak kaldırıp ayağa kalkar, söz isteyip öğretmeniyile konuşur, sağına soluna bakmadan diyeceğini deyip, isteyeceğini isterse, huzur içre huzur da öyledir.

Namaz, iman ile İslâm'ı, insan ile kâinatı buluşturur. Sultanı tanıyıp seven, Sultanın davetine icabet eder. İcabet etmemek, tanımaktan çok tanımamaya ve imandaki zaafa delildir. İnsanın, kâinat ile arasındaki muhteşem uyumdan aldığı ders, o ahenge namazla uymasından belli olur. Namazsız adamın hakikî İslâmiyet'le buluşması zor olduğu gibi, kâinatı anlaması da zor, hatta imkânsızdır.

Üstadımız, Dokuzuncu Söz'de namazın manasını, “Cenâb-ı Hakk'ı tesbih ve tâzim ve şükür” diye tarif eder.

Yani kul, Cenâb-ı Hakk'ın icraatındaki azamet karşısında hayret ve hayranlıkla “Sübânallâh” der; muhteşem mevcudata bakıp, bu mükemmeliyetin şهادet ettiği kemâle karşı diliyle ve fiiliyle “Allahu Ekber” deyip tâzim eder; idrakini güldüren güzellikler ve lütuflar karşısında da minnetle “Elhamdülillâh” deyip şükreder.

Bir başka ifadeyle, *celâline tesbih* ile, *cemâline hamd* ile, *celâl ile cemâlin birlikte tecellisine tekbir* ile mukabele eder. Zaten kemâl, celâl ile cemâlin birleştiği noktadır.

Namazı anlamak, her şeyi anlamak; namazı yaşamak, yaşanabilecek en ulvî hazzı yaşamak, sofranın en lezzetlisine ve semâvîsine oturmaktır.

Namazın manasını anlayabilseydik, dünyada hiç bir şeye onun kadar kıymet vermeyecek, veremeyecektik. Susuzluktan çatlamış bir dudağın, açlıktan titreyen bir elin, şefkate muhtaç bir mücrimin, annesini kaybetmiş bir çocuğun beklentisi, namaza olan iştahımızın yanında çok zayıf kalacaktı.

Çünkü namaz, hiçbir şeyi olmayanın, her şeyi olanın kapısına gitmesidir. Her şeye şiddetle ihtiyaç duyan sermayesiz bir muhtacın, hiçbir talebinin reddedilmediği bir kapıya kavuşması ne kadar müthiş ve mühimse, namaz işte o kadar müthiş ve mühimdir.

Namazı bulan için ihtiyarlık, namazı bulan için ölüm, namazı bulan için ayrılık yoktur. Namaz ebedî azık ve dâimî gençlik iksiridir. Namaz, fânî ömürden birkaç dakika ile ebedî âlemden milyarlarca seneyi satın almaktır.

Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), “*Şüphesiz namaz, ancak temekkün, tevazu, tazarru, teevvüh ve tenâdümdür.*” buyurur.⁷ Yani namaz; kâinatı temsil eden için ağırbaşlılıktır, alçak gönüllülüktür, yalvarmaktır, iç çekerek gönülden dua etmektir, hakkını verememekten ve gölge düşürmekten duyulan pişmanlıktır.

Namazı idrak, kendini, kâinatı ve hakikati idraktır.

Namazın Çekirdekleri

Namazda söylenen hemen her sözün özünde, yapılan her hareketin manasında tesbih, tâzim ve hamd manası vardır ve sanki tesbih, tekbir ve hamd namazın çekirdekleridir. Belki de namazın özündeki bu manayı tekit için Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) “*Her kim, namazın arkasından otuz*

üç defa ‘Sübânallâh’, otuz üç defa ‘Elhamdülillâh’, otuz üç defa ‘Allahu Ekber’ der ve ‘Lâ ilâhe illallâhu vahdehû lâ şerîke leh, lehü’l-mülkü ve lehü’l-hamdü ve hüve alâ külli şey’in kadîr’ (Allah tan başka hiçbir ilâh yoktur, sadece O vardır. O’nun eşi, menendi ve ortağı yoktur. Mülkün hakikî sahibi O olduğu gibi ezelden ebede bütün hamdler de O’na râcidir. Hem O her şeye kâdirdir.) diyerek yüze tamamlarsa, günahları denizköpekleri kadar dahi olsa bağışlanır.” buyurmuştur.⁸

Üstadımız Hazretleri, Kastamonu’dan Isparta’ya yazdığı bir mektupta namaz tesbihatının faziletini anlatır ve tesbihatı ihmal etmemeyi ihtar eder:

Namazın akabinde tesbih çekmek, tarikat-ı Muhammediye’ye (sallallâhu aleyhi ve sellem) dahil olmaktır. O tesbihler Efendimiz’in (sallallâhu aleyhi ve sellem) velâyetinin, Allah’a olan yakınlığının bir meyvesi ve neticesi olduğu için çok önemlidir.

Allah dostlarının en büyüğü Efendimiz’dir. Efendimiz’in (sallallâhu aleyhi ve sellem) peygamberliğe dönüşen velâyeti nasıl bütün velâyetlerden üstün ise, o büyük dostluğun ve velâyetin özel evradı olan namaz tesbihatı da sair tarikatların evradlarından üstündür.

Tarikat ehli, zikir çekmek için hatmeye oturur. Hatme, Türkçemize de geçmiş bir kelimedir. Biz, Kur’ân’ı hatim eder, bir işi hitama erdirir, bitiririz. “Hâtem”, “son”dur. “Hâtem”i mühür manasında kullanır... Bir şeyin sonuna hâtemimizi vururuz. Hatmeye oturmak, bir cemaatle birlikte tesbihe başlayıp, bitirmektir.

İnsanların Kur’ân’dan, hadislerden alıp okudukları hususi hatmeleri olur. Nakşilerin akıllarını, kalblerini mâsivâdan çekip, Allah’tan gayrısını unutup, topluca belirli bir duayı veya tesbihi sonuna kadar okumalarına, okuyup bitirmelerine “Hatme-i Hâcegân veya Hatme-i Nakşiye” denir. Hocalar oturmuş, coşku ile virdlerini okuyup, bitirmiştir. Orada her mürid bir hocadır artık... Umum kardeşlerinin mânevî takviyesi ile idrak ettiği

hakikat onu bu ufka taşımıştır. Zaten o meclise, o örften nasiplenmiş olan alınır, o dilden anlayan oturur.

Nasıl tarikat erbabı ihvanları arasında zikir çekerken nuranî bir hâl hissederse, kalbi uyanık bir zât da namazdan sonra “Sübhânallâh, Sübhânallâh” deyip tesbih çekerken, o zikir dairesinin reisi olan Hazreti Ahmed Aleyhissalâtü Vesselâm’ın huzurunda milyarlarca insanın kendisi ile birlikte tesbih çektiğini ve o nuranî hâli hisseder. Oradan aldığı mânevî kuvvet, oraya ait olmanın verdiği tarifsiz saadet ile “Sübhânallâh” der.

Sonra, zikir halkasının başında duran Efendisinden (sallallâhu aleyhi ve sellem) aldığı emirle “Elhamdülillâh, Elhamdülillâh” demeye başlar. O hatme-i Ahmediye (aleyhissalâtü vesselâm) dairesindeki milyarlarca müridin muhteşem hamdini duyar. “Allahu Ekber, Allahu Ekber” dediğinde milyarların tekbirini; duadan sonra “Lâ İlâhe İllâllah, Lâ İlâhe İllâllah” dediğinde milyarların tevhidini duyar, duyar gibi olur.

Artık o kendisinden gâip bir hâl insanıdır. Kendisini unutmuş, o zikir meclisinin bir halkası, o mânevî bünyenin bir uzvu, bir hücresi olmuştur.

Sanki namazın akabindeki tesbihat onu milyarlarca kardeşi ile birlikte “tarikat-ı Ahmediye’nin (aleyhissalâtü vesselâm) halka-i zikrine” , “hatme-i kübrasına”, yani Efendisinin dua ve tesbih halkasına oturtmuştur. Ve sanki o, o anda bir yandan Rabbine hamd ederken diğer yandan da İnsanlığın İmamı’na (sallallâhu aleyhi ve sellem) yüzünü dönmüş, kardeşleri adedince dille, “milyarlarca salât ve selâm sana olsun Ya Resûlallah” demektedir.⁹

Her şeyin bir sonu, bir gayesi, söyleyip bitirdiği bir sözü, bir hatmesi olduğu gibi, kâinatın da, hayatın da, namazın da bir hatmesi vardır.

Kâinat hatmesi, hangi kelâmla, hangi yazıyla, hangi mürekkeple söylerse söylesin, ister seslerle, ister yıldızlarla, ister zemine yayılan meyve ve ziyafet sofralarıyla konuşsun, sözünün sonu hep aynıdır, tarif ettiği güzel hep O’dur. Bu kevn ü mekânda Allah demeyen, Allah’ı anmayan ve anlatmayan tek bir varlık yoktur.

İnsanın hayatının hatmesi ise en câmi' bir zikir olan namazdır. Yani Allah'ı bilip, anmak, her şeyi sahib-i hakikîsine verip, her şeyin hitamında sadece “O” demektir. Kur’ân, “*Ey iman edenler, Rabbinizi çok zikredin!*” (Ahzâb, 33/41) buyurur.

Namazın hatmesi ise Tahıyyât’tır. Tahıyyât’ta namazın çekirdeği hükmündeki hediyeler, tesbihler ve kelimeler mahlûkâtın Sahibine takdim edilir. Manaları çok yüksek ve çok güzel olan o kelimelerde birçok ince sır ve hakikat toplanmıştır. O mübarek kelimelerin tekrarı, kalbe kuvvet, ruha nur, akla gıda, nefse şifa verir.

Sübhânallâh

“Sübhânallâh” demek, “Allah (celle celâluhû), her türlü noksanlıktan münezzehtir.” demektir.

“Sübhânallâh” kelimesi hakkında çok şey söylenebilir, ama herhâlde onu en iyi izah eden manalardan birisi ve belki de birincisi, Rabbimiz’in sonsuz büyüklük ve heybeti karşısında duyulan “hayret” ve “hayranlık” manasıdır.

“Sübhânallâh” demek, Allah’ın Kâmil-i Mutlak olduğunu bilmek; ihtiyaçtan ve aczden berî bir Ganiyy-i Mutlak olduğunu kalben duymak; kâinattaki idare ve mührün bir tek kudrete şهادetini, zât-ı ulûhiyetinin şerikten münezzehtir olduğunu idrak etmek; evveli, âhiri olmadığını, sonradan var olmaktan münezzehtir ve mukaddes bir Vâcibü’l-Vücûd olduğunu vicdanda hissetmek; âcizlere benzemeyen bir Zât-ı Zülcelâl olduğunu kavramak; bâtil itikat sahiplerinin tasavvur ve kuruntularından münezzehtir ve mukaddes olduğu hakikatini tesbit etmek; mevcudatın alnında kudret kaleminin nakşını görmek; her şeyin O’nu tesbih ettiğini, her daim O’nu andığını anlayıp o tesbihe katılmak; kendi âcizliğini ve eksikliğini itiraf edip iki büklüm olmak ve O Sonsuz Kudret’e dayanmaktır.[10](#)

“Sübhânallâh” demek, aklın, ruhun durup kalması, bu muhteşem asarın haber verdiği güç ve güzellik karşısında söyleyecek başka söz bulamamasıdır. Âciz aklın, muhtaç kalbin sevinçle dize gelmesidir.

Elhamdülillâh

“Elhamdülillâh” demek, “Hamd, Allah’a mahsustur.” demektir.

Hamd, iyilik yapanı, iyiliğin hakikî sahibini övmek ve O’na teşekkür etmektir.

Hamd, şükürden daha umumi bir manayı ifade eder. Şükür gibi nimeti takip etmez. Onda şahsa ulaşan, ulaşmayan her nimete sena ve teşekkür vardır. Hamdin özü, sevinç, istek ve bağlılıktır.[11](#)

İnsan, Rabbinin rahmetine hamd ederken O’nun varlığına, var etmesine, kâinatı şenlendirmesine, ışıklandırmasına, ihtiyaçları görmesine, mahlûkâtı terbiye etmesine, bütün kâinatı insanın etrafında döndürüp yüzünü insana baktırmasına, her şeyi insanın yardımına koşturmasına, bu boş âlemi doldurulup şenlendirmesine, fânîliğine rağmen insanı Zât’ına muhatap ve dost yapmasına, ebedî bir hayata namzet kılmasına, istikbali hayat-ı ebediye ile nurlandırıp insanı ölümden kurtarmasına ve İslâmiyet nimetine hamd eder; sevincini, minnetini, teşekkürünü, senasını dile getirir.[12](#)

Evet, “Hamd Allah’a mahsustur.” Çünkü kimden kime olursa olsun, bütün memnuniyetler, minnetler, teşekkürler, methiyeler neticede O’nadır. Kim, kimin elindeki bir güzelliği methetti, kimden gördüğü bir iyilik karşısında minnettar kaldı, teşekkür etti ise, o iyiliğin de, o güzelliğin de asıl sahibi Allah’tır. Başkasının eline verilen, üzerine takılan şeyi metheden, aslında onu methederken de, bilerek veya bilmeyerek kâinatın sahibini methetmiş olur.[13](#)

Allahu Ekber

“Allahu Ekber” demek, “Allah, en büyüktür!” demektir ve namazdaki hareketlerin tümü Allah’ı tekbirden ibarettir.

Allah (celle celâluhû) başkasına kıyasla değil, Zât’ında büyüktür. O’na “en büyük” demek, O’nu sonradan yaratılmış mahlûkâtla kıyaslamaktan değil, “aklın bütün tasavvurlarından büyük” olduğunu, beşerin beşeriyetine bulaşık bir büyüklükten münezzehiyetini anlatmaktır.

O, Zât’ını ancak Zât’ının bilebileceği bir büyüktür. Değil O’na iman etmeyenlerin idrak ve bilgisinin ötesinde olması, O, müminlerin bilgi ve irfanının da ötesindedir. Zâtî büyüklük, O’ndan ayrılmaz bir vasıftır, O’nun lâzım-ı zarurîsidir.

O, kudreti her şeye yeten, güç ve heybet sahibidir. O’nun Zât’ının da, kudretinin de nihayeti yoktur. O kudrete kıyasla zerreler ile yıldızlar, parça ile bütün, ferd ile tür aynıdır. Teşbihte hata olmasın, insan için boş bir kâğıda “zerre” ile “dağ”, “bir insan” ile “insanlar” yazmak nasıl aynı ise, Allah’ın (celle celâluhû) kudreti için de “dağ” ile “zerre”yi, “bir insan” ile “insanları” yoktan yaratmak zorluk kolaylık açısından aynıdır.

Hiçbir şey O’nun ilminin dışında değildir, dışına çıkamaz. Çünkü O’nun olmadığı bir diyar, O’na ait olmayan bir mekân yoktur. Çünkü O, Zât’ıyla, sıfâtıyla, ef’âliyle sonsuzdur. Çünkü yapan bilir, çünkü yaratan O’dur. Her şey daire-i nazarındadır. O’nun iradesi her şeyi kuşatır. Her şeyi yaratan da, rızkını veren de, idare eden de O’dur.

O, kâinat ve mahlûkât perdelerinin setredemeyeceği kadar ekber ve a’zamdır. Hiçbir şey O’nun azametini gizleyemez, O’nun bilinmesine perde olamaz.

O’nun ezelî varlığında ve ilminde, “yok” da yoktur. “Yok”, âciz içindir, mahlûk içindir.

Madem en büyük O’dur, öyle ise O’nun rızası kalblerdeki bütün maksatlardan ve isteklerden daha ehemmiyetlidir.¹⁴

İnsan, “Allahu Ekber” deyip namaza durduğu anda, mânen, hayalen ve niyeten iki cihanı arkasına almış, zamanın ve mekânın bağlayıcı

kayıtlarından sıyrılmış; zamanı, mekânı insan için yaratan Rabbinin huzuruna çıkmış olur. Bu zamanın içinde zamanı aşmak, bu maddî kayıtları yırtıp zamansız, mekânsız bir ufuktan hakikate bakmaktır.

Namazdaki her hareketten önce “Allahu Ekber” denir. Sanki her “Allahu Ekber” insana mânen merhaleler aştırır, insanı yeni mertebelere ulaştırır. Her “Allahu Ekber” ulaşılan yeni bir menzilin, dile gelen yeni bir hakikatin, temsil edilen yeni bir zümrenin, mazhar olunan yeni bir lütfun ilanıdır, bir üste çıkmaktır. “Güya her bir Allahu Ekber bir basamak-ı mi’raciye’yi kat’ına işarettir.”¹⁵ Bu mübarek kelime yeni bir ufka ulaşmanın vesilesi olduğu gibi aynı zamanda da neticesidir.

İşte haccın bereketiyle daima merhaleler aşan hacılar bu sırdan ötürü daima Allahu Ekber derler, sanki suya susamış gibi Allahu Ekber demeye ruhen ihtiyaç hissederler.

Çünkü bir yandan Kâbe’nin hakikati ve seyrine doyulmayan o müthiş ihtişamı gözlerini kamaştırır. Elektrondan yıldıza kadar her şey nasıl o Cemil-i Mutlak’ın muhabbetiyle dönüyorsa, insanlar da Allah aşkı ile Kâbe’nin etrafında dönmekte, o âhenge ayak uydurmakta, kâinatla ve hakikatle kucaklaşmaktadırlar.

Bir yandan da ziraata müsait olmayan o diyardaki yalçın kayaların heybeti ve onların eriyip toz olması idraklerini sarar, âcizliklerini hatırlatır. Madde orada insana tebessüm etmemektedir. Ve zaten insanı tanımayan o katı elin, aslında hiçbir hükmü yoktur. Orada uman her şeyi gökten umar.

Orada taşlar bile barınamazken, hacılar, çöle inen rahmeti; hiçbir diyarda öylesi bir bolluğun, bereketin, olağanüstü ikramların ve rahmetin olmadığını fark ederler. Hayret ve şükür hisleri birleşince dudaklardan bir kez daha Allahu Ekber sadâları dökülür. Bir kez daha Rabbinin celâlle tecellisini hatırlar, **Sübhânallâh** der. Cemâlle tecellisini görür **Elhamdülillâh** ile minnetlerini haykırır. Celâl ve cemâlin birlikte tecellisine, yani kemâline hayran kalır, **Allahu Ekber** derler.

Sanki orası artık bir bayram yeridir. Bayram günü herkes nasıl huzura alınıyor, padişahı görüyor, o gün kimsenin rütbesine bakılmıyor, bir nefer bir paşa gibi karşılanıp, ağırlanıyorsa, her hacı mertebeler aşmış bir veli gibi Rabbine yönelir, umumi kulluktan hissesini alır. O, o anda, kullardan müteşekkil bir beden, o beden nisbetinde büyük şeylere ulaşan küçük bir uzvu, bir hücresi gibidir. Kalbine, aklına açılan pencerelerden ruhu kanatlanır, teni nuranîleşir. Sanki kesif bedeni incelmış, ağırlıklarından kurtulmuş, ruhuna denk bir hâle gelmiştir. Kulluğun ve şükretmenin muhteşem hazzını yaşayıp yakaladığı o anda ruhu, o ufkun ruha verdiği memnuniyeti, minneti, harareti, hayreti, dehşeti ancak “Allahu Ekber” demek, “Allahu Ekber” diye haykırmakla teskin eder.

Hacda yaşadığı o sır, hacdan döndüğünde bazen bayramlarda, bazen cumalarda, kısmen de günlük namazlarda kendisini hissettirir. Orada “Allahu Ekber” demek, burada anlayarak, duyarak “Allahu Ekber” demeyi netice verir. –On Altıncı Söz’den istihraç–

Hulâsa

Melekten insana, zerreden yıldıza kadar bütün mevcudat, mübarek kelimelerle daima Allah’ı zikreder.

Zerre kadar tohum, “Bismillâh” diyerek koca ağacı omzuna alır, rahmet hazinelerinden meyvelerle ellerini doldurur. “Bismillâh” diyen bir koyun, o rahmetin bereketiyle bir süt çeşmesi olur. Ve yine “Bismillâh” dediği için ipek gibi yumuşak ince bir filiz, taşı toprağı delip geçer.

Onlar kendi güçleri ile muvaffak olamayacakları bu şeylere Allah’a dayanıp, O’nun adına iş gördükleri için muvaffak olurlar. Hiç birisi kendi adına iş görmez. Devlet adına iş gören bir memur gibi, ezelî rahmet adına çalışırlar. Âcizliklerine rağmen muvaffakiyetleri bundandır.

Onlar nasıl zikrediyor, “Allah!” diyor, “Allah adına!” diyorlarsa, varlık sevincini duyan her şey de onlar gibi “Allah!” der, Allah’ın kudret ve rahmetine senayla, şükürle, tâzimle mukabele eder.¹⁶

Kimi kendine mahsus lisanıyla, kimi hâl diliyle konuşur. Hiç ara vermeden her şey O'nun kusurdan münezze bir Sübhân, Hamd'e lââyık bir Sultan, kudreti sonsuz bir Ekber olduğunu ifade ve ilan eder.

Üstadımız'ın ifadesiyle, “Bütün mevcudat gibi zerreler ve her bir zerre, mebde-i hareketinde ‘Bismillâh’ der.... Hem vazifesinin hitamında ‘Elhamdülillâh’ der.”¹⁷

Bu kelimelerle ve diğer ilâhî isimlerle tesbih ettikleri, âcizliklerine rağmen, sevinçle dal budak salışlarından, mutlulukla bakışlarından ve varlıklarıyla sanatkârlarını tarif edip, tanıtışlarından bellidir. O kadar anar, o kadar anlatırlar ki, neredeyse Rabbini anlatırken her zerre küçük bir Cebrail (aleyhisselâm) kesilir.

Kâinat, bu açıdan bakıldığında bir zikir meclisi gibidir ve burada zikir çekmeyen hiçbir şey yoktur. İnsanın etrafında dönüp, hizmetine koşan varlıklar zikrederken, onların serzâkiri, sultanı ve temsilcisi olan insanın Rabbini zikretmemesi, anmaması düşünülemez. Hatta ona düşen, sadece zikretmek değil, bu âlemin en seçilmiş misafiri olarak umurun zikrini de sahibine takdim etmek, tercüman olup söylemektir.

Zaten namaz baştan sona zikirdir ve Kur'ân-ı Hakîm'de bazen “salât” kelimesi zikirle ifade edilir. Mesela, İnsan Sûre-i Celîlesi'nde, “Sabah akşam Rabbinin adını zikret!” (İnsan [Dehr], 76/25) buyrulur. Cumua Sûresi'nde ise “*Namaza çağırıldığınız zaman Allah'ı zikretmeye koşun!*” (Cumua, 62/9) denir. Zaten zikir sadece lisana ait bir amel değil, aynı zamanda akla, kalbe ve bedene ait bir ameldir. Çünkü zikretmek kelimesinde, anmak, tekrarlamak, düşünmek, anlamak, hissetmek, yaşamak manaları da vardır. Lisanın zikri, anmak; aklın ve kalbin zikri, hikmeti görmek; bedeninin zikri, emirlere uyup, yasaklardan uzak durmaktır.

İşte insan, hem kendisinin hem bütün mahlûkâtın tesbihine, tâzimine ve teşekkürüne namaz zikri ile tercüman olur, en ulvi hakikatleri namazda, namazın çekirdekleri olan kelimelerle dile getirir.

Mi'raç

Mi'rac'ı anlamadan namazı anlamak zordur. Çünkü biz namaza durduğumuzda sadece kendi adımıza konuşmayız. İsterken “biz” diyerek ister, Rabbimiz'le, “Âlemlerin Rabbi” unvanı ile konuşuruz. Efendimiz, nasıl Mi'rac'a bütün mahlûkâtı temsilen çıktı ise, biz de Rabbü'l-Âlemîn olan Sultan'ımızın huzuruna arkamızdaki mahlûkâtı ve kendi âlemimizi temsilen çıkarız.

Altıncı Şuâ'da, Bediüzzaman Hazretleri, teşehhüdde Tahiyât'ın okunmasının hikmetini anlatır ve mevzua “*Her mü'minin namazı, onun bir nevi mi'racı hükmündedir.*” cümlesiyle başlar. On Beşinci Şuâ'da da “Madem hadisçe namaz müminin mi'racıdır ve Mi'rac-ı Ekber'in cilvesine mazhardır.” diyerek hikmet hazinesi olan bu sözün hadis-i şerif meâli olduğunu ifade eder.¹⁸

Kelime manası itibariyle urûc; yükselmek, mi'raç; merdiven, yükselten veya yükselecek yer demektir.

Mi'raç hâdisesi, Peygamberimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem), ruhen ve bedenlen Burak isimli semavî bir binite binerek, Cebrail (aleyhisselâm) ile birlikte, Mekke'deki Mescid-i Haram'dan, Kudüs'teki Mescid-i Aksa'ya götürülmesi, orada geçmiş peygamberlere imam olup, namaz kıldırması ve ardından yedi kat göklere yükseltip, Sidretü'l-Müntehâ'ya ulaştırılması ve burada Cebrail (aleyhisselâm)'ı da bırakıp Refref denilen ledünnî bir binitle, Allah'ın huzuruna çıkarılması ve O'nun Zât-ı Akdes'i ile görüşmesidir.

Üstadımız, bu fevkalade hâdiseyi Otuz Birinci Söz'de, “*Bir abdini bir seyahatte huzuruna dâvet edip, bir vazife ile tavzif etmek için, Mescid-i Haram'dan mecmâ-ı enbiyâ olan Mescid-i Aksâya gönderip, enbiyâlarla görüştürüp, bütün enbiyâların usûl-u dinlerine vâris-i mutlak olduğunu gösterdikten sonra tâ Sidretü'l-Müntehâya, tâ Kâb-ı Kavseyn'e kadar mülk ve melekûtunda gezdirdi.*”¹⁹ ifadeleri ile özetler.

Burada dikkat çeken; Rabbimiz'in, Efendimiz'i (sallallâhu aleyhi ve sellem) "huzuruna daveti", bu davetin bir "vazifelendirme" için yapılması, bir merkez olan ve neredeyse bütün peygamberlerin ayak izlerini taşıyan Mescid-i Aksa'da Efendimiz'in nebilerle "görüşmesi", bu görüşme ve imametin onların dinlerinin de "vârisi" olduğu manasına gelmesi, maddî mânevî bütün varlıkları temsil edecek olan Zât'ın "mülk ve melekût" âlemlerinde "gezdirilmesi" ifade ve tesbitleridir.

"Vâris-i mutlak" ifadesinde enfes ve ince bir mana da gizli gibidir. Sanki Efendimiz, geçmiş peygamberlerin dinlerinin varisi olduğu gibi, onların devirlerinin, cemaatlerinin, yaşadıkları dönemdeki mahlûkâtın ve onların Rabbilerine takdim ettikleri şükür ve tesbihlerin de vârisi, onlar adına da temsilcisi, takdimcisidir. Öyle ise o "abd"ın beraberinde, "bütün kâinata taallûk eden bir emânet" vardır.

Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) adına bu mazhariyet, "Bütün Kâinatın Rabbi ismiyle, Bütün Mevcûdâtın Hâlıkı unvanıyla Cenâb-ı Hakk'ın sohbetine ve münâcâtına müşerrefiyettir."

Demek ki Efendimiz, böyle bir şerefe ererken, sadece mübarek Zât'ını temsil etmemiş, o şerefe bütün kâinatı ve yaratılmışları temsilen ermiş ve Rabbimiz'le, sadece kendi Rabbi unvanıyla değil, "Kâinatın Rabbi" ve "Mevcudatın Hâlıkı" unvanıyla sohbet etmiş, görüşmüştür.

Mi'raç, Rabbimiz'in "büyük bir memuru ile" konuşması, sohbet etmesi "ve haşmetini izhâr eden ulvî bir fermanla bir mükâleme"sidir. Mi'raç, Efendimiz'in, "halktan Hakk'a gitmesi", "Hak'tan halka gelmesidir."

Yani Mi'raç, rubûbiyetin sahibi olan Sultan'ın, ubûdiyet dairesinin mümessiline "emirlerini neşir ve teşhir" buyurması, Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) ise, yaratılmışların minnet, şükran ve isteklerini arz etmesidir.

Üstadımız'ın, "Mi'rac'ın bâtını, velâyettir; halktan Hakk'a gitmiş. Zâhir-i Mi'rac, risâlettir; Hak'tan halka geliyor." buyurması da bu hikmeti ifade eder. Efendimiz'in halkı temsildeki itibarı, Rabbimiz'in katındaki

makbuliyetinden, velâyetinden ve dostluğundan; halka konuşurken itibarı, Rabbimiz'in gönderdiği vazifeli bir memur olmasındandır.

Efendimiz'in önce İsrâ dediğimiz gece yolculuğu ile Kudüs'e götürülmesi, oradan semanın katlarına ve yaratılış ağacının son ufkuna, yani "Sidretü'l-Müntehâ"ya çıkarılması, yaratılmışları temsilen yapacağı görüşmeden önce, arz üstündeki misafirlerin bütün asırlardaki meclislerinde ve mahlûkâtın bütün tabakalarında gezdirilmesi, görmesi gereken her şeyin gösterilmesi manasını ifade eder.

Kur'ân-ı Hakîm, Efendimiz'e maddî mânevî âlemlerin gösterilmesini, "Ona bazı âyetlerimizi göstermek için" (İsrâ, 17/1) ifadesi ile anlatır, "gece yolculuğuna" bu maksatla "çıkarıldığını" söyler.²⁰

Efendimiz, kâinat sarayında, "daireden daireye, tabakadan tabakaya" gezdirilip huzura çıkarılmış, sonra bütün o daireleri ilgilendiren umumi emirleri emanetine alıp, o muhteşem yolculuktan dönmüştür.

Bu dairelerin içinde "zerrâtan seyyârâta ve sinekten semâvâta kadar olan tabakât-ı mahlûkât ve tavâif-i mevcudât" vardır. Yani bu vazife, en küçük daire olan zerrelere de, gökleri de, "semâvâtın birinci tabakasından, tâ Arş-ı Âzam'a kadar birbiri üstünde teşkilât"ları da temsilen yapılan bir vazifedir. Onda meleğin de, semeğin de hissesi vardır. Çünkü Efendimiz Mi'raç'ta, "bütün kâinatın fevkine çıkıp, bütün mevcudâttan geçip" huzura girmiştir.

Hülasa "bütün mahlûkâtın Hâlıkı ile umumi, ulvî, küllî bir sohbet" olan Mi'raç, Kâinatın Hâlık'ının, seçilmiş bir ferdi, bütün şuur sahipleri nâmına, ilâhî maksatlarını onunla bildirmek için kendine muhatap kabul etmesi, onun talepleri ile mahlûkâtına hususi ihsanlarda bulunması hakikatidir.

Hakikatin Hikâyesi

Özü Nur'a ait olan bir hikâye ile yukarıdaki zor anlaşılır gibi görünen mesele akla yaklaştırılabilir, daha kolay anlaşılır hâle getirilebilir.

Merhametli ve cömert bir Sultan, muhteşem, geniş bir saray yapmış. Sarayını her biri birbirinden güzel bölümlere, dairelere ayırmış. Her dairenin içini, sarayına davet edeceği misafirlerinin ihtiyaç ve zevklerine göre, hiçbir masraftan çekinmeyerek döşemiş, süslemiş. Sarayın en büyük salonundan en ücra köşesine kadar her yerinde, fen ve sanatın bütün incelik ve imkânlarını kullanmış, sarayı istifadeye, istirahatata müsait hâle getirmiş.

Sonra o dairelerde ve odalarda ziyafet sofraları kurmuş. Hayalin dahi elinin uzanamayacağı her türlü nimet ve lezzeti o sofralara yerleştirmiş.

Saraydaki hazırlıklar tamamlandıktan sonra Sultan raiyetini içeriye davet etmiş. Memleketindeki herkesi çok iyi tanıdığından ve onların ihtiyaçlarını, zevklerini bildiğinden, her birini kendi gurubu içerisinde, kendisi için uygun olan odaya almış, sofraya oturtmuş.

Misafirlerin bu muhteşem saray ve ziyafet karşısında gözleri kamaşmış. Sarayın güzelliğine ve Sultan'ına hayran kalmışlar. Tabaklardaki leziz yemekler, tatlılar, meyveler ruhlarına, dimağlarına, damaklarına, midelerine tarifsiz zevkler ve sevinçler yaşatmış.

Her ferdin gönlü, Sultanlarına minnet hisleri ile dolmuş. Orada var olmaktan da, o ziyafetleri tatmaktan da son derece memnunlarmış. Memnuniyet; hâllerine, dillerine yansıyor, odalardan Sultan'a övgüler ve teşekkürler yükseliyor, “Bizi senin raiyetin olmak şerefinden ve bu ziyafetlerden mahrum bırakma, Ey Merhametli Sultanımız! Bizi mahcup ve minnettar eden bunca iyiliğine teşekkür etmemiz için bize imkân, bize fırsat ver!” diyorlarmış.

Onların sarayda olmaktan duydukları mutluluğu, gönüllerindeki arzuyu bilen Sultan, hem kendi isteklerini onlara bildirsin ve hem de onların teşekkürlerini, taleplerini onlar adına dile getirsin diye içlerinden has bir misafirini seçip, görevlendirmiş.

O seçilen mümessil, sarayın en üst katında ağırlanan misafirlerdenmiş. Bütün misafirler o kattakilerin etrafında pervane olur, onların kendileri

gibi olmadığını bilirlermiş. Özellikle o has misafir, çok hususi bir donanım, umum adına konuşabilecek kabiliyete sahipmiş. Zaten diğer misafirlerin onun ve o kattakilerin yardımına, hizmetine koşması da, kendilerini layığı ile temsil etsin ve etsinler diyeymiş.

O has memur, sarayı, en alt kattaki en küçük odadan itibaren gezmeye, odadakilerin teşekkür ve taleplerini dinlemeye başlamış. Girdiği odadaki ahvalden fevkalade hoşnut olmuş. Zira o küçük odanın küçük misafirleri, baştan sona bir ziyafet sofrasını andıran odalarında Sultan'ın tayin ettiği düzen ile oturuyor, kendilerine söylenenin ve kendilerinden istenenin dışına çıkmıyor, orada var olmanın sevincini, sürurunu, hazzını yaşıyor, minnet ve şükranla Sultan'larını sena ediyorlarmış.

Odadakiler, o kabiliyetli memurun özel bir görüşme için Sultan'ın huzuruna çıkacağını öğrenince, ondan, memnuniyet ve teşekkürlerini Sultanlarına götürmesini, emrine âmâde olduklarını bildirmesini isteyip, bu taleplerini âdeti bir mektup gibi o memura takdim etmişler.

Sonra o memur, aynı kattaki diğer odaları ve daireleri gezmiş. Hepsinin durumu da, talebi de hemen hemen aynı imiş. Hepsi Sultan'ın bahşettiği nimetlere teşekkür ediyor, öyle bir Sultan'ın raiyeti olmaktan duydukları memnuniyetin bir dilekçe arzı gibi Sultan'larına götürülmesini istiyor, tâzimlerini, methiyelerini, minnetlerini bildiriyormuş.

İkrama mazhar o has memurun, ikinci, üçüncü, dördüncü katta da gezip dolaşmadığı, hâllerine şahit olmadığı, talep ve teşekkürlerini dinlemediği hiçbir fert ve taife kalmamış. Üst kattakiler, büyüklüklerine ve kendilerine verilen hediyelere güvenip şımarıklık yapmıyor, belki teşekkürlerini daha çok ve farklı farklı kelimelerle ifade edip, o hediyelerin devamını, bitmemesini istiyorlarmış. O anda o memur, padişah adına halkın arasında dolaşan, kapıları çalıp ihtiyaçları dinleyen; kiminin aş isteğini, kiminin tedavi talebini, kiminin çocuğunun derdini, kiminin iş müracaatını kaydeden ve böylece onların bütün mesuliyetini yüklenen şefkatli bir belde reisi gibiymiş.

Memurun heybesi, medih, teşekkür, tâzim ve talep mesajlarıyla dolmuş. Dördüncü kattan sonra özel bir binite bindirilen o memur, daha üst menzillere ve katlara çıkarılmış, oradaki misafirlerle de görüştürüldükten sonra huzura alınmış.

Memur, heybesindeki bütün talepleri ve teşekkürleri, hiç zarar vermeden, en güzel bir şekilde, hatta maksadını ifade etmekte acze düşenlerin dertlerine ve gönüllerine de kusursuz bir lisanla tercüman olarak, Sultan'a takdim etmiş. Sözleri, bülbülleri kışkandıracak güzellikteymiş.

Sultan, memurunun getirdiği o minnet, şükür ve tâzim ifadelerini âdeta bir hediye gibi kabul etmiş, taleplerine umduklarından fazlası ile mukabele edileceğini müjdelemiş. Ve sonra, o has memuruna sarayın özelliklerini, hakikatini, kendi maksat ve şefkatini anlatmış, raiyetinden isteklerini, emirlerini bildirmiş, dikkat edilecek kuralları misafirlere faydası olsun diye söylemiş.

Sultan, raiyetinden özel bir topluluğu da kendi bulundukları yerden o önemli hâdiseye şahit kılmış. Bu muhteşem görüşmeyi onlar da bir bayram sevinci ile yaşamış. Sultan'ın verdiği hediyeler arasında onlar için de özel bir hisse varmış.

Baştan sona merhamet ve şefkat manaları ile dolu bu görüşmenin ardından, o has memur, vazifesini tamamlasın, kendisine tebliğ edilenleri halka bildirsın diye tekrar misafirlerin arasına uğurlanmış.

Misafirler

Bediüzzaman Hazretleri, Allah'ın (celle celâluhû) misafirhanesinde, dört çeşit mahlûkâtının ve amelesinin bulunduğunu söyler. Bu bahsi anlattığı “Yirmi Dördüncü Söz’ün, Dördüncü Dal’ına, “*Bilmez misin ki göklerde ve yerde bulunanlar, hatta güneş, ay, yıldızlar, dağlar, ağaçlar bütün canlılar ve insanların da birçoğu Allah'ın yüceliğine secde ediyorlar.*” (Hac, 22/18)

âyetini serlevha yapar. Kur’ân-ı Hakîm’deki bu âyet-i kerîme, her şeyin Allah’ı tesbih ettiğini ilan eden âyetlerden biridir.

“Arştan ferşe, yıldızlardan sineklere, meleklerden, semeklere, seyyârâtta zerrelere kadar her şey”in, farklı kabiliyetlerinden ötürü kullukları farklı olsa da, “Cenâb-ı Hakk’a secde ve ibâdet ve hamd ve tesbih”leri hakikattir.

Misafirlerin **birinci kısmı cansızlar ve bitkilerdir**. Cansız zerrelere hareketleri manasız hareketler değildir. Mesela havanın her bir zerresi, her canlının cisminde, meyvesine, çekirdeğine girer, çalışır. Hâlbuki o canlıların yapıları, işleri ve işleyişleri farklıdır. Nasıl halı fabrikası ile şeker fabrikası aynı değilse, incir veya nar meyvesini veren ağaç fabrikası ile süt meyvesini veren koyun fabrikası da aynı değildir.

Kör ve cahil bir adam, Avrupa’daki bütün fabrikaları gezip, her tezgâhta kusursuz bir şekilde çalışsa, zerre kadar aklı olan, o adamın, bir bilen tarafından gezdirildiğini, bir üstadın irade ve tâlimiyle çalıştığını anlar.

Bir hava zerresinin, mahiyeti farklı fabrikaları, onlardaki bütün işleri biliyor gibi gezip dolaşması ve neticede işini yapıp çıkması, o cansız, ilimsiz, gözsüz, hikmetsiz zerreyi, ilmiyle, kudretiyle çalıştırıp gezdiren bir Kadir-i Mutlak’a şahittir.

Zerrelerin maden, madenlerin bitki, bitkilerin hayvan, hayvanların insan bedeninde kullanılması, zerrelerin maksatsız değil, maksatla kendilerine uygun bir kemâlâta doğru koşturulduğuna, her zerrenin hareketinin başında hâl dili ile “Bismillâhirrahmânirrahîm” dediğine, “Ben, Allah’ın namıyla, hesabıyla, ismiyle, izniyle, kuvvetiyle hareket ediyorum!” diye haykırdığına, harekâtının sonunda ise, çalıştırıldığı onca işten, gezdirildiği onca yerden ve aldığı güzel hâllerden ötürü “Elhamdülillâhi Rabbil âlemin” diyerek minnet, tesbih ve sena kasideleri okuduğuna delildir.²¹

Zerrât, hâl dili ile bu zikri yaptığı gibi, cansız maddelere bir nevi vekil tayin edilen melekler de, sanki onların bir nevi dili ve hayatı imiş gibi,

onlar adına zikir ve tesbih ederler. Evet, “*Hiçbir şey yoktur ki, O’nu hamd ile tesbih etmesin.*” (İsrâ, 17/44).

Üstadımız, Yirmi Dokuzuncu Söz’de “Evet, şu kâinatın her bir cihetinde, her bir dairesinde, ruhâniyât ve melâikelerden birer tâife birer vazife-i ubûdiyetle muvazzaf olarak bulunurlar. Bâzı rivâyât-ı ehâdisiye’nin işârâtıyla ve şu intizam-ı âlemin hikmetiyle denilebilir ki, bir kısım ecsâm-ı câmide-i seyyâre, yıldızlar seyyârâtından tut tâ yağmur katarâtına kadar, bir kısım melâikenin sefine ve merâkibidirler. O melâikeler, bu seyyârelere izn-i İlâhî ile binerler, âlem-i şehâdeti seyredip gezerler ve o merkeplerinin tesbihâtını temsil ederler.”²² buyurur.

Demek ki, kâinatın her yerinde, kulluk vazifesi ile görevli melekler ve ruhaniler bulunmaktadır. Hadis-i şeriflerin de işaret ettiği gibi, yıldızlardan yağmurun damlalarına kadar her cansız şey, melekler için bir binit ve bir hânedir. O melekler, onlara Allah’ın izni ile binmekte, maddî âlemi hayret ve hayranlıkla seyretmekte, binitleri ve hâneleri adına tesbihlerini Rabbilerine takdim etmektedirler.

Cansız zerrenin dili, o maddede vazifeli olan meleğin dillerinden bir dildir. Zerre, ilâhî hikmet ve kudret ile işletilirken, melek de onun adına, onun üzerinde, sanki onun bir nevi ruhu gibi zikir çekmektedir.

Görüldüğü üzere, Efendimiz’in (sallallâhu aleyhi ve sellem) Mi’raç’ta şuur sahiplerini temsil etmesi, zerrâtı temsil etmediği manasına gelmez. Çünkü şuursuz zerrelerin şuurları, onları binit olarak kullanan meleklerdir. Hem cansız maddelerin misafirleri adına sahip oldukları hayata ve onlara bir nevi binitlik yaptıklarına, “cansızların âhirette şahitlik yapacağı, dile gelip konuşacağı” hakikati de şahittir. Hz. Mevlânâ da cansız maddelerin buraya bakan yüzlerinin ölü, öteye bakan yüzlerinin diri olduğunu ifade eder.

Cansızların ve bitkilerin iradeleri yoktur. İşlerini kendilerine ait bir tercihle yapmadıklarından, eserleri “ihtiyar sahibi olan hayvanların amellerinden daha mükemmel”dir.²³

Üstadımız, bu muhteşem tespiti yapıp, iradesiz varlıkların eserlerinin daha mükemmel olduğunu ifade ederken, arı gibi ilham ve vahiy ile hareket edenlerin fiillerini ayrı tutar, bir başka ufka daha pencere açar.

Hâl diliyle konuşan bitkiler, âdeta Emsalsiz Sanatkâr'larına, “Yâ Rabbenâ! Bize kuvvet ver ki, yeryüzünün her tarafına bayrağımızı dikelim, senin merhametli ve haşmetli saltanatını arz mescidinin her bir köşesinde ilan edelim.” demektedirler. –Yirmi Dördüncü Söz'den mealen–

Kâinat sarayındaki misafirlerin **ikinci kısmı hayvanlardır**. Her birinin amelleri ve amellerin gayeleri vardır. Cenâb-ı Hakk'ın kanunlarına tam bir itaat ile itaat eder, varlıklarının hikmetine göre yaşar, O'nun kudretiyle çalışırlar. Onların ibadeti, tesbihatı, hediyesi ve tahiyyatı yaratılış gayelerine uygun çalışmaları, işlerini yapmalarıdır.

Her bir nevinin içinde bülbül gibi şakıyan bir zümre vardır. En hoş tesbihleri, en güzel bir kaside gibi hoş bir lisanla okurlar. Kimi leylî, kim nehârîdir; bazıları gece, bazıları gündüz şakır, Fatır-ı Zülcelâl'i kendi dillerince zikir ve tesbih ederler.

Üçüncü kısım misafirler *melekler*dir ki, makamları sabittir. Rızıkları zikirdir, tesbihtir, hamddir, ibadettir. Onlarla beslenir, onlardan lezzet alırlar. Nuranî oldukları için zikir ve ibadetin nuru ve nura yakın olan hoş koku onlara aş olarak kâfidir.

Bazıları ibadet, bazıları amelelik veya “tabir caiz ise bir nevi çobanlık ederler.” Kimileri hayvanâtın, kimileri bitkilerin, kimileri cansız maddelerin çobanıdır ki, âdeta o şeylerin vekilleri gibi onlar adına konuşur, “onların tesbihât-ı maneviyelerini melek lisaniyle temsil” ederler.

Kâinat sarayının **dördüncü kısım** misafirleri, *insanlardır*. “İnsanlar, hem melâikeye benzer, hem hayvanâta benzer.” İnsan, Allah'ı tanıması, O'nun rubûbiyetini ilan etmesiyle ve kapsamlı kulluğuyla meleği andırır, belki onlardan daha mükemmeldir; amelinde nefsi için haz ve kendisi için hisse aramasıyla hayvanı andırır. Onun için insanın bir peşin, bir de te'hir

edilen maaşı vardır. Biri meleğe benzeyen tarafının, diğeri hayvana benzeyen tarafınıdır. Kimi sadece birisine, kimi hem dünyada, hem âhirette her ikisine taliptir.

Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) Mi'raç'ta, müminlerin ise namazlarında takdim ettiği emanetler, şahıslarına ve bu misafirlere ait emanetlerdir.

Hikâyenin Hakikati

Kâinat sarayı, iç içe halkalar gibi hazırlanmış, o dairelerin merkezine insan yerleştirilmiştir. Güya bu sarayın inşasından gaye, insan ve insanın hayatıdır. Mahlûkât insanın etrafında pervane olur; güneş ısıısıyla ve ışığıyla, zemin mahsûlâtıyla, hava oksijeniyle o hayatı besler. Her şey o hayatın devamına yardım etmek için çalışır.

Sanki insanın onların yapamadığı bir işi, onlar adına yapacağı bir vazifesi vardır da, bu maksatla onun üzerine titremekte, dev cüsselerine rağmen adımlarını milimetrik hesaplarla onun için atmaktadırlar.

Kâinat nasıl insana bakıyorsa, insan da maddî mânevî rızıklara bakar. Rızık dairesi fevkalade geniş ve zengindir. İnsanın zihninde hakikati, kalbinde hikmeti, dilinde her türlü lezzeti tadacak ve tartacak mizancıklar vardır. İnsana hadsiz ihtiyaç verilip, maddî mânevî rızık çeşitlerine muhtaç edilmesi, o rahmet hazinelerinin bütününü tartacak mizanlarla donatılmasındandır.

İnsanın rızka duyduğu istek, iştah, istifade ve memnuniyet, minnettarlığı ve teşekkürü netice verir. Aslında istek, iştah, istifade ve memnuniyetin kendisi de bir nevi teşekkürdür. Şuurlu ve kasıtlı olmaması, hakikatini ve özünü değiştirmez.

Hülasa, kâinat insanın, insan rızkın etrafında döner ve rızık şükrü netice verir. Onun içindir ki çok rahatlıkla, “Şu kâinat fabrikasının çıkardığı mahsûlâtın en a'lâsı şükürdür.”²⁴ denilebilir. Çünkü neticede kâinatın

karşılığı şükür olarak çıkmaktadır. Şükür, kâinat fabrikasının meyvesi ve hedefidir.

Demek zerrelere, bitkilerden, hayvanlardan, meleklerden oluşan onca mahlûkât, insana, kâinat fabrikasından “şükür” mahsulünü toplasın, kâinatın Sultan’ına “şükür” götürsün diye hizmet etmektedir.

İşte Efendimiz, Rabbimiz’in huzuruna, arkasında saf tutmuş, onun söyleyeceği şeylere varlıklarını ve hayatlarını koymuş bütün mahlûkâtı temsilen çıkmıştır. Hayalin gözü, Efendimiz’in arkasında, namazda saf tutmuş gibi duran zerreleri, bitkileri, meyveleri, arıları, koyunları, yıldızları, güneşi, ayı, melekleri ve insanları görse, hakikati hoş ve latif bir surette görmüş olur.

Efendimiz’in (sallallâhu aleyhi ve sellem) Mi’rac’ı ile namaza duran müminin mi’racı bu hakikatlere hâvîdir. Tabiidir ki, Efendimiz’in temsili umumî, müminin temsili hususîdir. Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) gelmiş geçmiş bütün mahlûkâtın; insan ise sadece kendisine hizmet eden mahlûkâtın temsilcisidir. Efendimiz’in temsili, bizzat ve hakikî huzurda; müminin namazdaki temsili, niyeti ile ve mânevî huzurdadır.

Namaz Kılmamak

İnsanın namazında; saatin tersi istikametinde dönen elektronların da, aynı düzen üzere dönen yıldız kümelerinin de, içilen bir yudum suyun da, tadılan elmanın da, milyonlarca dalganın milyonlarca dalgayı kovaladığı engin denizlerin de, denizlerdeki balıkların da; insanın hayatını kaydeden, etrafında muhafızlık yapan, yağmurunu indiren, hayvanlarına çobanlık eden meleğin de hissesi vardır.

Çünkü mükemmel bir ibadet olan ve cismi, aklı, kalbi cem eden namazda hem şükrün her türü, hem herkesin şükrü mevcuttur. “Evet, nasıl ki Fâtiha Kur’ân’a, insan kâinata fihristedir; namaz da hasenata fihristedir.”[25](#)

Namaza ayağa kalkılarak başlanır ve bu ayakta duruş ayakta duran bütün varlıklar adına bir temsildir. Ayakta durmak, bir taraftan yaratanın “Kayyûm” ismine dayanarak mahlûkâtın vücudunun devam edip ayakta durmasını, diğer taraftan da dağlar gibi dimdik ayakta duran mahlûkâtı hatırlatır.

Namazda aynı hareketlerin tekrarlanması, daima aynı hareketleri tekrarlayan mahlûkâtın; yıldızların, elektronların temsili gibidir.

Rûkûda, iki bûklüm duran hayvanların; secdede, vazifesi hep secde etmek olan meleklerin ve baş gibi olan kökleriyle hep secdede duran çiçeklerin, filizlerin, ağaçların hissesi vardır.

“Hissesi var” demek, “hakkı var” demektir. Eğer insan, o şükür ve tesbihleri Rabbine takdim etmezse, kâinat fabrikasını mahsulsüz bırakmış, zerrelere yıldızlara kadar sayısız varlığın hakkını çiğnemiş olur.

Mektuplarını sultanlarına gönderen, dertlerini ve teşek-kürlerini bildiren milyarlarca misafir, vazifesini yapmayan o görevliden hak talep edebilir. Çünkü sultan onu halkın içine bu maksatla göndermiş, çünkü halk bu maksatla ona hizmet edip, onu beslemiştir.

Namazsızlık, kâinattaki, ilâhî isimlerin faydaları adedince gayelerle örülmüş sayısız hikmeti ve maksadı görmezden gelmektir.

Görüntüyü nakleden hava zerresinden, harareti alan su zerresine kadar her şeyin insandan davacı olacağı bir meydanda, namaza dikkat etmeyen adamın işi pek zor olur. Allah korusun Rahmet-i Rahmân imdada yetişmezse, milyarlarca mahlûkun hak dava ettiği bir Müslüman’ın binlerce sene, kâfirin ise sonsuza dek cehennemde kalması, bu açıdan bakıldığında aklen de fevkalade makuldür. Elbette âdil bir Sultan, raiyetinin hukukunu koruyacak, hak sahibinin hakkını zâlimden alacaktır.

Hem namazsızlık, bir zikir meclisindeki zâkirlerin zikirlerini manasız veya fabrikaya girip çalışan memurların işlerini önemsiz görmek ve oradaki ahengi bozmak gibidir. Âdil bir Hâkim, çalışan onca memurla alay ediyor gibi hareket eden, çalışma zincirini kıran, düzeni bozan veya

zikredilen bir mescidde manasız sesler çıkarıp huzuru kaçıran birisinden elbette oradakilerin hakkını alacak, bu serkeşliğe ve tahribe izin vermeyecek, onun yaptığıının karşılığını ihmal etmeyecektir. Zira bu sadece oradakileri itham manasını değil, o fabrikanın veya mescidin sahibini de abes, manasız, faydasız işler yapmakla ve yaptırmakla itham etmek manası taşır ki, böyle bir itham karşısında o merhametli Sultan'ın hiç ceza meydanı olmasa, sırf o saygısız için böyle bir meydan hazırlayacak, ona haddini ve yaptığı işin çirkinliğini bildirecektir.

Şefkat Peygamberi (sallallâhu aleyhi ve sellem), namazsız kulluğun makbul olmayacağını bildiği için, *“Kıyamet gününde kul ilk önce namazdan hesaba çekilir, bu hesap iyi geçerse kul kurtulur, bozuk geçerse aldanmış ve hüsrana uğramış olur.”*²⁶ der, *“Başın vücuttaki yeri ne ise, namazın dindeki yeri de odur.”*²⁷ buyurur, iş işten geçmeden apaçık ihbarlarla ümmetini uyarır.

Müddessir Sûresi'nde, cehennemliklerin ağzından, onları cehenneme düşüren sebepler anlatılır. Kendilerine, *“Sizi cehenneme ne sürükledi?”* diye sorulduğunda söyledikleri ilk şey, *“Biz namaz kılanlardan değildik.”* (Müddessir, 74/43) cümlesi olur. Namaz kılmayana doğrudan *“kâfirdir”* denilemese de, durumunun fevkalade müşkül olduğu muhakkaktır.

Namaz kılmamak bir yana, namazı dosdoğru kılmamak bile ciddi ikazlara vesile olmuş, Kur'ân, namazı dosdoğru kılmayanları, *“Vay hâline o namaz kılanların ki, onlar kıldıkları namazdan gafildirler.”* (Mâûn, 107/4-5) diyerek ikaz etmiştir. *“Namazdan gafil olmak”*, kıldığı namazın manasını, değerini bilmemek, ona gereken önemi vermemektir.

İnsanın, önlerine geçip imamlık yaptığı varlıkların hizmetleri, kullukları ciddi ve saftır. Onların hizmetlerinde, zikirlerinde riya, ihmal, bulanıklık yoktur. Hâl diliyle zikreden güneşin zikri çok güzel ve duru olduğu gibi, onun vekili gibi konuşan, onu bir binit gibi kullanan meleğin zikri de çok güzel ve durudur.

Onun içindir ki, değil namaz kılmamak ve onca zikri sahibine takdim etmemek, namazı dosdoğru kılmamak, kalbi kafayı bulandırmak bile fevkalade tehlikelidir.

Madem öndekinin iş yapışı arkadakinden efdal ve güzeldir, öyle ise insan, namazını şevkle ve ihmalsiz ikame etmeli, kılarken zihnini ve kalbini sağa sola dağıtmamalı, o dupduru hâli, huzuru ve huşûu tam yaşayamasa da, niyeti bu olmalıdır.

Huzura Lâyık Kelimeler

Namaza durulan an, çok özel ve çok önemlidir. Tam bir rahmet ve lütuf tecellisi olan o ân, kulun, “huzur-u şâhâneye kabul”²⁸ ânıdır.

İnsan değil Kâinatın Sultan’ı ile konuşurken, hürmet ettiği bir büyüğü ile konuşurken bile o huzurun edebine lââyık kelimeleri bulmakta zorlanır ve hatta nasıl hitap edeceğini, ne diyeceğini, isteyeceği şeyi nasıl isteyeceğini şaşırır, şaşırdığı olur.

Öyle çetin bir durumda insan kendini boy ve ruh aynasında gibi hisseder. Zihninde kastî olmasa bile gayr-i iradî olarak kendi ahvâli ve kimliği canlanır. Söylemeyi arzuladığı ulvî sözcükleri kendisine, kendi küçüklük ve kusurlarına yakıştıramaz. Hiçbir sermaye ile veya sebeple değil, sadece acziyle, ihtiyacıyla, kusuruyla kabul edilmeyi bekler.

İşte bu ruh hâlindeki insanın imdadına yine Rahmet-i Rahmân yetişir ve insana Rabbiyle konuşurken ne demesi gerektiğini öğretir. Önce Efendisi’nden öğrendiği gibi, “Allahu Ekber” der, mânen, hayalen veya niyeten iki dünyayı arkasında bırakır, maddî kayıtlardan sıyrılır, umum adına bir temsil ve kulluk mertebesine çıkar, Fâtiha’yı okur.²⁹ Artık sadece bir kul değil, kulların ve kulluğun mümessilidir. Mahlûkât ailesinin bir parçası iken âdeta bütünü olmuş, fert iken cemaate dönüşmüştür.³⁰

Hamd, ibadetin özü ve küçük bir nüshasıdır. Besmele ile Allah’ın Rahmân ve Rahîm olduğunu ilan eden kul, içinden gele gele o isimlerin

neticeleri olan nimetlere hamd ve şükürle mukabele eder, “Elhamdülillâhi Rabbi’l-Âlemîn” der.

Rahmân isminde faydalıyı vermek, Rahîm isminde zararlıları def etmek manaları vardır. Kâinatın şenlendirilmesi, ışıklandırılması, insanın ihtiyaçlarının görülmesi, bütün mahlûkâtın insanın etrafında döndürölüp onun hizmetine koşturulması, insanın ebed için yaratılması o Rahmân’ın rahmetindendir ve bütün bunlar insanın maddî mânevî rızıklarıdır. Öyle ise Rahmân isminin an parlak ve ilk akla gelen manası Rezzak; Rahîm isminin ilk ve en parlak manası Gaffar’dır. Rahmet, ebedî af ve ziyafetlerle rahmet olur.³¹

Ahsen-i takvimde, yani en güzel olma makamında yaratılan ve üzerinde on sekiz bin âlemin bütün güzellikleri toplanan insanda, “her bir âlemden bir örnek, bir numune emanet olarak bırakılmıştır.”³² Mesela, insanı meydana getiren maddeler, kâinattaki maddelerden haber verir. Kemikleri, taş ve kayaları; saçları, otları ve ağaçları; bedeninde dolaşan kan, gözünden, kulağından, ağzından, burnundan akan su, yeryüzündeki ırmakları ve çeşmeleri hatırlatır. İnsanın mânevî yapısı ve ruhu, ruhlar âleminin, hafızası, ezeli kader levhası olan Levh-i Mahfuz’un, hayal kuvveti, misal âleminin varlığına şahittir.³³ Bu sızıntılar, o havuzlardandır. İnsanın cevherine bırakılan numuneler, o âlemler için bir penceredir. İnsan, hamdini, şükrünü, numunesini taşıdığı maddî mânevî âlemler adına da yapar. Onun için kulluğu küllîdir.

Her gün ve her sene küçük kıyametleri, yıkılışları gören, geceden sonra gündüzün geldiğini bilen ve söze hamd ile başlayan kul, bir gün haşrin sabahına uyanacağını da bilir. Zira “Şu gecenin sabahı ve şu kışın baharı ne kadar mâkul ve lâzım ve kat’î ise, haşrin sabahı da, berzahın baharı da o kat’iyettir.”³⁴

O gün artık kimsenin yolunun, yönünün, yaptıklarının doğru mu, yanlış mı olduğunu merak etmesine gerek kalmayacak, gün ağardığı için her şey

apaçık görünecektir. Onun için adı gündür, “din günü”dür. O gün artık sebeplerin tesirsizliği belli olacak “daire-i itikat, daire-i esbaba galebe edecek”,³⁵ dinin anlattığı hakikatler tam manasıyla ortaya çıkacaktır.

“*Ancak sana ibadet ederiz.*” (Fâtiha, 1/5) derken insan, hem azalarını, zerrelerini, hem mânevî mahiyetini, hem bütün ehl-i imanı ve hem de kâinattaki ve âlemdeki bütün mahlûkâtı kasteder. O artık, kudret ve azamet arşı altında kıyam eden, secdeye kapanan küllî bir kulluk mecmuidir.

“Yardım dilerken” de, yine vücudundaki zerreler, Müslümanlar ve kâinattaki varlıklar adına yardım diler. “Ancak sana ve ancak senden” derken, hitap ve huzurun lezzetini yaşar. Huzurda dururken artık delile ihtiyaç duymayan bir yakîn kazandığını ilan eder, huzura duranın kalbinde ikilik olamayacağını ve olmaması gerektiğini gösterir. Önceden verilene hamd ederken, sonradan almayı ümit ettiği şeyleri de ister. O’ndan isterken, O’nun yarattığı sebeplere O’nun emrine uyarak riayet ettiğini, yoksa sebeplere hakikî bir tesir vermediğini ortaya koyar. Evet, huzurda duranın, huzurunda durduğu Zât hakkında şüphesi olamayacağı gibi, O’ndan aldığını O’ndan başkasına havale edip başka sebeplere bağlamasının imkânı da yoktur.

Yardım isteği, “hidayet” talebi ile netlik kazanır. Hidayet; lütufla, ikramla, şefkatle yapılan kılavuzluktur.

Kılavuzluk isteği, istenilen şeye göre değişir. Mesela müminin hidayet isteği, imanında ve amelinde sebat ve devam.. zenginin hidayet isteği, malının artması.. fakirin hidayet isteği, ihsana mazhariyet.. zayıfın hidayet isteği, yardım ve himaye manalarına gelir. Kulun, Rabbinden talep ederken bunların bütünü, bütün mahlûkât adına istemesi gayet lâzım ve mâkuldür.

Hidayetin büyüğü, hakkı hak, batılı batıl göstermek ve hakikatle aradaki perdeleri kaldırmaktır. En hayırlı kılavuzluk, bu kâinatın sahibine ve O’na imana yapılan kılavuzluktur.

İman bir nurdur ve nurun özelliği aydınlatmak, yolu göstermektir. “Sırat-ı müstakim”i bulduran da o nurdur. Onun için namazda sadece hidayeti değil, sırat-ı müstakime hidayeti, kılavuzluğu isteriz.

“Sırat-ı müstakimi bulmayı” istemek çok önemlidir. Çünkü bir şeye ulaştıran vesileyi bulan, o şeyi bulmuş demektir. Doğru yolu bulmak, her şeyi bulmak; doğru yolu bulmak, maksada ulaşmaktır. Dünyayı cennette yaşıyor gibi yaşamak, âhirette ebedî saadete kavuşmaktır.

Burada sırat-ı müstakim üzere olan, orada sırattan geçer. Burada sırat-ı müstakimden ayrılan, orada sırattan düşer.

Doğru yol, kâinattaki maksadı ve manayı anlamaktır, yani hikmettir; korkaklığa ve öfkeye düşmeden kahramanca yaşamaktır, yani şecaattir; başkasının namusunu kendi namusu gibi bilerek haram dairesine yaklaşmamaktır, yani iffettir. Cerbezeden, hamâkatten, fücürdan, humûddan, korkaklıktan, tehevvründen beri kalmaktır.

“*Kendilerine nimet verilenlerin yüce yolunu*” (Fâtiha, 1/7) istemek, ne olduğu belirsiz bir yolu değil, nebilerin, velilerin yürüdüğü, daha öncekileri nimetlere erdiren aydınlık ve işlek bir yolu, nimetin tekrarlanması talebiyle istemektir.

“*Gazaba uğramışların ve sapmışların yoluna değil*” (Fâtiha, 1/7) demek, o korkunç âkıbetten, korkunç âkıbete sebebiyet veren yollardan, dışı süslü özü pis lezzet görünümlü zehirlerden, gizli tuzakların önündeki yemlerden, dehşetle ve ürpererek Allah’a sığınmaktır.

Fâtiha’nın ardından kul, her harfi ve kelimesi bir merhamet tecellisi olan Kur’ân’ın ziyafet sofrasından bir sûre ile, hakikati ve ruhunun arzularını ifade eder. Hangi sûre okunursa okunsun, özünde merhamet vardır.

Nasıl bir annenin, çocuğuna “üşüme” demesi de şefkatinden, yemek yerken yapacaklarını öğretmesi de şefkatinden, parasını nasıl harcaması gerektiğini anlatması, ihtiyacını sorması da şefkatinden, zararlıları ve kötülerini haber vermesi de şefkatinden ise, bir babanın çocuğuna, “Paran

var mı?” demesi bile gözleri yaşartmaya yeterse, aynen bunun gibi, Rabbimiz’in tenezzül-ü ilâhî ile kuluna uhrevî ve dünyevî irşadâtlarının bütünü merhametindendir; gözyaşı döktürecek, yüreği ağza getirecek, minnetle iki büklüm edecek şeydir. O’nun (celle celâluhû) bize geçmiş kavimlerin ahvalini anlatması da, ticaret âdâbını öğretmesi de rahmetinin tecellisi, Ezelî Kelâm’ının merhametle tenezzülüdür.

Kulun artık o izzet ve onca lütuf karşısında ayakta durmaya mecali kalmamıştır. Yapabileceği fazla bir şey de yoktur. “Allahu Ekber” der ve iki büklüm olan mahlûkât gibi çareyi iki büklüm olmakta bulur. Sonra sahip olduğu her şeyin Allah’a ait olduğunun idrakiyle secdeye kapanır. Âcize mahviyet ve tevazu yakışmış, her şeyi hakikî sahibine teslim etmiştir. Büyük olan da, yüce olan da O’dur. Azîm ve A’lâ Rabbini tesbih eder.

*“Kulun Allah’a en yakın olduğu an secde anıdır.”*³⁶ Secde, insanın üzerine takılan takıların meziyetten değil, aczden ve hiçlikten olduğunu anlamaktır. Secde, başını yere koyup, yeniden toprak olmaktır. Toprak olup cüz’î iradeyi, küllî iradeye râm etmektir. Sahibinin isteklerinin, isteklerin en güzeli olduğunu bilmektir. Has hâle gelen toprağın, ham hâlden daha çok ve daha güzel itaat edebileceğini göstermektir. “Topraktan, esmâyı bilen bir halife yaratmak” muradının netice itibariyle tahakkuk vaktidir.

Menkıbede anlatıldığı gibi...

Cenâb-ı Hak, insanı yaratmayı murat buyurduğunda, bir parça toprak alması için Cebrail (aleyhisselâm)’ı gönderir.

Toprak, Rabbine karşı kusurlu hâle gelmekten Rabbine sığınır. Sığınana sığınma hakkı tanır Cebrail (aleyhisselâm) ve almaz.

Kusurlu hâle gelmek, günah işleyen bir mahlûka maden olmak demektir.

Allah (celle celâluhû), yarattığı bu hâdiseye mahlûkâtı şahit tutmak için Cebrail (aleyhisselâm)’a sorar:

– Niçin almadın?

– “Rabbime karşı kusurlu hâle gelmekten Rabbime sığınırım.” dedi. Senin engin rahmetine sığındığı için sığınana sığınma hakkı tanıdım ve almadım.

Cebrail (aleyhisselâm), isyan etmeyi bilmez. Almaması görevini yapmamasından değil, gönlüne almaması emrinin düşmesindendir. Zira meleğin iradesi itaat üzeredir.

Sonra sırasıyla Mikail ve İsrail (aleyhimesselâm) gider. Onlar da sığınana sığınma hakkı tanır. En son Azrail (aleyhisselâm) gönderilir. Toprak, Rabbine karşı kusurlu hâle gelmek istemediğini ifade eder. Fakat Cebrail (aleyhisselâm) alır. Çünkü onun gönlüne alması emri gelmiştir. Allah (celle celâluhû) sorar:

– Benim rahmetime sığınmadı mı?

– Sığındı.

– Neden aldın?

– Ben de, “Rabbimin emrini yerine getirmemekten Rabbime sığınırım.” dedim ve aldım.

Allah (celle celâluhû), Azrail (aleyhisselâm)’a:

– “Topraktan ayırdığını toprağa döndürme vazifesini sana verdim.” buyurur.

Hâdiseyi Mesnevî-i Şerif’inde Hz. Mevlana nakleder. Toprak, Rabbine isyan etmeyi, onun emrinin dışına çıkmayı bilmez. Bu, mahiyetinde yoktur. Belki insana menşe olunca daha has hâle gelecektir ama Rabbinin huzurunda kusur işleyebilen bir varlığa da kaynaklık etmiş olacaktır. Bu endişeyle o hâle gelmekten Rabbine sığınmıştır.

Secdeye kapanmak, Allah’a isyan etmeyi bilmeme meziyetine iradî olarak ulaşmak, aynen toprak gibi, güzelliklere kaynak olmak, sırtındaki kesîf urbaya rağmen latîften daha latîf, nuranîden daha nuranî hâle gelmektir.

Secdedeki yakınlığın ardından edeple, eller dizde, teşehhüde oturulur. En ulvî hakikatler ve en güzel talepler, En Güzel Rehber’e (sallallâhu aleyhi ve

sellem) ittiba edilerek tekrarlanır.

Âlemlerin Rabbi'nin huzurunda, o huzura lââyık kelimler ve hakikatler böylece söylenmiş olur. O'na hamd ile başlayan namaz, her şeyin hakikî sahibine teslim edilmesi manasındaki Tahiyât'la, Tahiyât hatmesiyle biter.

Tahiyât'ın Mübarek Kelimleri

Peygamber Efendimiz, huzuru-i ilâhîye çıktığında Rabbimiz'i, "Bütün neticeler, bereketler, ibadetler, sâlih ameller Allah'a mahsustur." diyerek selâmlar. Cenâb-ı Hak, o has kulunun selâmını karşılıksız bırakmaz ve o selâma tenezzülât-ı ilâhî ile "Ey "Peygamber! Allah'ın selâm, rahmet ve bereketi senin üzerine olsun." diye mukabele eder, kabul buyurur.

Resûl-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm, bu büyük lütuf ve ihsana mukabil, "Selâm, bizim ve Allah'ın salih kullarının üzerine olsun." der.

Bu ifade, istikbaldeki muazzam ümmetinin ve ümmetinin sâlihlerinin, ilâhî selâmı, himayeyi temsil eden İslâmiyet'e ve İslâm'ı yaşamak şerefine mazhar olmasını, İslâm'ın bir şîârı, bir işareti olan selâmın müminler arasında yayılmasını duayla ve ümitle istemektir.

O sohbetten hissedar olan Cebraîl Aleyhisselâm ise, emr-i ilâhî ile "Ben şehadet ederim ki, Allah'tan başka ilah yoktur. Yine şehadet ederim ki, Hazreti Muhammed, Allah'ın resûlüdür" der, âdeta bütün ümmetin kıyamete kadar böyle deyip şehadet edeceklerini müjdeleyerek haber verir.

Burada, "Cebraîl (aleyhisselâm) bu seyahatte belli bir merhaleden öteye geçemediğine göre hâdiseye nasıl şehadet etti." sorusu akla gelebilir. Bir huzura alınmak, bir merhaleye çıkarılmak başkadır, bir hâdiseden haberdar edilmek, o hâdiseye uzaktan şahit kılınmak başkadır.

İşte Müslüman'ın her namazında bu kudsî görüşmeyi hatırlaması, o büyük mazhariyetin ilâhî bir ikram ile ona da yaşatılması, önüne lütuf kapılarının açılıp ebedî hazinelerden onun da hissedar kılınmasıdır.

Şâfiî mezhebinde olanlar, “Tahiyyât”ı, Ebû Musa ve İbn-i Abbas (radiyallâhu anhumâ) Hazretleri’nin rivayet ettiği gibi okurlar. Üstadımız Hazretleri de onlardan gelen rivayet üzere okumayı tercih etmiş ve “Altıncı Şuâ” da Tahiyyât bahsini anlatırken o rivayete göre anlatmıştır. Bu rivayet ile Hanefilerin okuduğu Tahiyyât arasında kelime dizilişinden başka fark yoktur. Hanefiler, Abdullah İbn-i Mes’ud (radiyallâhu anh) Hazretleri tarafından rivayet edildiği şekliyle okurlar.

Şafiilerin okuduğu Tahiyyât şöyledir:

“et-Tehiyyâtü el-mübarekâtü es-salavâtü et-tayyibâtü lillahi. es-Selâmü aleyke eyyühe’n-nebiyyü ve rahmetullahi ve berekâtühû. es-Selâmü aleynâ ve alâ ibadillahi’s-sâlihîn. Eşhedü en la ilâhe illallah ve eşhedü enne Muhammede’r-Resûlullah”³⁷

Bu mübarek Tahiyyât’a kısaca şöyle meal verilebilir:

“Tahiyyât, mübarekât, salavât ve tayyibât Allah’a mahsustur. Ey Nebi! Allah’ın selâm, rahmet ve bereketi senin üzerine olsun. Selâm, bizim ve Allah’ın salih kullarının üzerine olsun. Ben şehadet ederim ki, Allah’tan başka ilah yoktur. Yine şehadet ederim ki, Hazreti Muhammed, Allah’ın resûlüdür.”

Tenezzülat-ı İlâhî

Tahiyyât’taki selâmı hatırlamanın ve orada geçen selâmlarla Rabbimiz’i ve Peygamberimizi (sallallâhu aleyhi ve sellem) selâmlamanın ruhu ümitle coşturan çok enfes bir meyvesi vardır.

Nisa Sûresi’nde, “Size bir selâm verildiği zaman, ondan daha güzeliyle veya aynı selâmla karşılık verin!” (Nisa, 4/86) buyrulur ve Efendimiz de, bu emre uygun hareket etmeyi ümmetine tavsiye eder.

Nitekim Efendimiz’in (sallallâhu aleyhi ve sellem) Mi’raç’taki selâmı da karşılıksız kalmaz ve Rabbimiz, Efendimiz’in selâmına en güzeliyle mukabele eder. Nasıl O’nun (sallallâhu aleyhi ve sellem) selâmı karşılıksız

kalmadı ise, namaza duran, Tahiyât'ı okuyan herkes kendi selâmının da mukabelesiz kalmamasını ve kalmayacağını ümit edebilir.

Hız. İbrahim'e, "*Selâmun alâ İbrâhîm*" (Selâm olsun İbrahim'e!) (Sâffât, 37/109) buyurarak verdiği selâmı hatırlamak ve öyle bir selâmı Rabb-i Rahîmimiz'in engin rahmetinden ummak, kendi küçüklüğüne, kusuruna değil, O'nun büyüklüğüne ve keremine bakmaktır.

Hikmeti iktiza ederse Cenâb-ı Hakk'ın cennette kullarına vereceği ve "*Rahîm Allah'ın katından müminlere çok özel bir selâm vardır.*" (Yâsîn, 36/58) âyetinin müjdelediği selâmı, dünyada, Tahiyât'ta ummak ve duymak mümkündür.

Tahiyât'la Allah'ı ve Resûlü'nü selâmlamak, aynı zamanda Rabbimiz'in (celle celâluhû) ve Peygamberimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) selâmını almak umuduyla kendimize yaptığımız bir duadır. Allah'ın ve Resûlullah'ın selâmını alan en emin sığınağı bulmuş, huzura, mutluluğa, himayeye ve şefaate mazhar olmuştur. Rabbimiz'in, "Selâm, senin üzerine olsun!" buyurduğuna zarar verebilecek hiçbir şey ve hiçbir kimse yoktur.

İnşallah, namaz âşığı, "Ey nebi! Allah'ın selâmı, bereketi, rahmeti senin üzerine olsun. Selâm bize ve Allah'ın sâlih kullarının üzerine olsun!" dediğinde, Âlemlerin Efendisi, kendisine böyle dua eden bir kul için "Allah'ın selâmı, rahmeti, bereketi senin de üzerine olsun!" diyecektir.

et-Tahiyâtü

Mümin, mi'rac-ı asgar, yani küçük bir mi'rac olan namazında, Mi'rac-ı Ekber'i, yani Aleyhisselatü Vessselâm Efendimiz'in büyük Mi'rac'ını ve o Mi'rac'taki kudsî sohbeti hatırlar ve namazında o kelimelerle konuşur. Böylece namazı, cüz'îlikten, ferdilikten çıkar, umumiyet kazanır. Umumun temsilcisi olma niyeti ile o namaz hakikî bir namaz olur.

İnsanların yaptığı eserlerin şuuru yoktur. Ne kendilerini bilirler, ne de kendilerini yapan sanatkârı tanırlar. İnsan ise Allah'a ait antika bir sanattır.

O'nun eseri, hem kendini, hem yapılmış olduğunu, hem de kendisini yapanı bilir.

Bir insanın sahip olduğu fabrika, onun ilminin, emeğinin, masrafının neticesi, elde ettiği ürün ise, bir nevi o fabrikanın o insana hediyesidir. Ustabaşı, fabrikadan çıkan ürünü, fabrikanın sahibine sevinçle götürüp, “Bunların hepsi size ait!” dediğinde, o adam âdeta eline kendi emeğini, masrafını, gayretini almış gibi memnun olur. O anda o ürün, o fabrikaya denktir.

Teşbihte hata olmasın, nasıl insanın yaptığı eserin meyvesi neticede kendisini yapan sanatkârına, o sanatın bir hediyesi ise, kulun tahıyyâtı da, kâinatın Sâniine, o mümessil tarafından kâinatın takdim ettiği bir hediye dir.

Resûl-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm, Mi'raç gecesinde Cenâb-ı Hak' a karşı selâm yerine “et-Tahıyyâtü” der ve Âlemlerin Rabbine, bütün hayat sahiplerinin fitrî ibadetlerini, hediye lerini; yani tekbirlerini, tesbihlerini, hamdlerini takdim eder. Hâl dillerine, niyetlerine, maksatlarına ve sözlerine tercüman olur.

Tahıyyenin kelime manası, selâm veya hediye olsa da, Efendimiz Mi'raç'ta bu kelimeyi sadece selâm ve hediye manasında kullanmamıştır. Tahıyye, âlemlerin neticesi, âlemlerin varlığının ve hayatının meyvesidir. Tahıyyâtı takdim, mahlûkâta ait bütün hasenâtı takdimdir.

Mesela arının hayatının meyvesi, bal ile şehadet.. bülbülün hayatının meyvesi, bahar bahçesinin gazelhanlığı ile şehadet.. güneşin varlığının meyvesi, ısı ve ışık ile şehadettir.

Arı, ince kalemle yazılmış karnında lezzetlerin en tatlılarından ve faydalılarından olan bal pişirilirken, kendisini yapan merhametli ve maksatlı Rezzak'a şahitlik eder; icraatını O'nun memleketinde, O'nun emriyle ve adıyla yapar.

Bülbül, âlemi kendisine mahsus zikirlerle şenlendirirken aslında yaptığı şey hikmete ve rahmete tercümanlıktır.

Yanmak maddesi tükenmeden yanan, direksiz duran, haddini aşmadan hareket edip tavaf edenlerle aynı istikamette dönen, üzerindeki meleğe bir nevi binitlik, bir nevi hânelik yapan güneş, lambalık ve sobalık vazifesini yaparken aslında Nur ismine ayinedarlık yapmakta, görünmekten çok göstererek, binlerce hakikati hâl diliyle söylemektedir.

Onların hâl dili ile söylediklerini lisanen ifade etmek ise insanın vazifesi ve emanetidir. Varlığın Mümessili'nin (sallallâhu aleyhi ve sellem), uhdesine alıp takdim ettiği emanet, misaldeki gibi milyarlarca varlığın, varlıklarının meyvesi, yani tahiyyeleridir.

Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) âlemlerin tahiyyelerini arz etmesi gibi, her bir mümin de namazında, kendi şahsına hizmet eden mahlûkâtın tahiyyelerini arz eder. Çünkü bu dünyada herkesin dünya kadar hususî ve geçici bir dünyası vardır. Ve herkesin dünyasının direği kendi hayatıdır. Herkes o şahsi dünyasından maddî mânevî kabiliyetleri ile istifade etmektedir. Kimsenin varlığı veya istifadesi kimseye mâni olmaz, aksine hususî dünyasını bir kat daha şenlendirir. Herkes rahatlıkla, “Güneş, bir lâmbam; yıldızlar, mumlarımdır.” diyebilir.[38](#)

İşte insan namaz kılarken, aldığı oksijenden o oksijenin hazırlanmasında çalışan ağaca, baktığı şeylerin görüntüsünü taşıyan hava zerrelerinden başına taşların düşmesine mâni olan atmosfere, yediği ekmekten içtiği süte, o ekmeğin tanesini taşıyan başaktan, sütü taşıyan koyuna, yağmurunu indiren melekten, hayatının kaydını yazan meleğe kadar kendi âlemindeki herkesin temsilcisi ve konuşan dili olur.

İnsan namaza durduğunda sanki hizmetine koşan bütün mahlûkât, arkasında saf tutup el bağlamış, kendi mektuplarının sahiplerine ulaşmasını bekliyor gibidirler. Kul, Âlemlerin Rabbi'ne, “Ancak sana kulluk eder, ancak senden yardım dileriz.” deyip, tahiyyeleri bir hediye gibi takdim ettiğinde, onlar da çalışmalarının ve hizmetlerinin boşa gitmemesinin sevinç ve saadetini yaşarlar.

İnsanın namazdaki hâli, galaksilerden oluşan bir gül goncasının ortasına oturmuş, etrafında pervane olan bütün mahlûklar adına bel kırmış, boyun bükmüş, secdeye kapanmış, arkasına atomlardan, bitkilerden, hayvanlardan, dünyalardan, yıldızlardan, güneşlerden ve meleklerden oluşan bir cemaat almış imam gibidir. İşte o ân, insanın insan olduğu, eşref-i mahlûk kürsüsüne oturduğu, kâinat fabrikası kadar kıymet kazandığı, nazarını ufkun ötesine dikip sonsuza baktığı ândır.

Tahiyyâtı takdim onun için bu kadar mühimdir.

el-Mübarekâtü

Bereket, kelime kökeni itibariyle “diz çökmek” demektir. Sonsuz servet sahibinin huzurunda diz çöküp yalvaran, o dua vesilesiyle elinin uzanamayacağı, hayalinin ulaşamayacağı şeylere kavuşur. Böylece diz çökmek, dua etmek; dua etmek, ulaşılamayacak şeylere ulaşmak manasına dönüşür.

Köylü, diz çöküp dua ettiğinde, toprağa da, yağmura da, taneye de sözü geçen birisinin ikramları ile ekinlerinin âdeta fışkırıyor gibi yeşerdiğine şahit olur, dolu dolu başaklar ve dâneler alır. Artık alan için diz çökmek, diz çökmek değil, bolluktur, sevinçtir, iyiliktir, ihsandır, faydalı olandır ve bereket kelimesi bu manada kullanılır.

Bütün bereketler Allah’tandır ve Allah’a şahittir. Her şeye sözü geçmeyen ve merhamet sahibi olmayan birisi, havada, suda, çekirdekte, tohumda bu bolluğu ve bereketi yaratamaz.

Bereket, çoğalma ve bolluk, tam bir nizam içerisindedir. Dıştan fevkalade kolay oluyor gibi görünen çoğalmalarda, hem aynılık, hem gayrılık, hem sanat, hem ilim, hem hikmet, hem merhamet tezahür eder. Kesret ve ihtilaf içinde, hatasız, kargaşasız muhteşem bir güzellik zuhur eder.

Bereket, hava sahifesinde, bir ağızdan çıkan tek bir kelimenin milyarlarca hava zerresinde çoğaltılması, binlerce, milyonlarca kulağa

ulaştırılması şeklinde görünür. Sanki her bir zerre hem duyuyor, hem konuşuyor, hem o dili, o sesi ve o tonu biliyor gibidir. Sanki her bir hava zerresi bu icraatıyla, “Ben yapmıyorum, O yapıyor.” demekte ve bu şehadetle daima O diyerek “Hu!”  ekmetektedir.

Üstadımız, bu meseleyi Hüve N ktesi’nde anlatır.³⁹ Orada, televizyonun kendisini yapan  lime ve onun ilmine şehadet etmesi gibi, televizyondan bin kat muhteşem işletilen her bir her hava zerresinin de kendisini yapan sanatk ra şehadet ettiği aklı olan herkese isbat edilmektedir.

Bereket, yumurtalarda, tohumlarda, nutfelerde de görülür. Mesela nutfede, insana menşe olan, tüm vücudun planını içinde barındıran 46 kromozomlu ilk ve tek hücrenin (zigot), tek tek bölünerek çoğalması şeklinde tezahür eder. İlk hücre yirmi dört saat sonra, birbirinin aynı olan iki hücreye bölünür, daha sonra bu sayı dörde ulaşır ve bölünme katlanarak devam eder. İnsan dünyaya geldiğinde, ilk hâlinden 100 milyon kat büyük, 6 milyar kat daha ağırdır. Her  ocuğun yaratılmasında, hücrelerinin ve organlarının oluşmasında işte böylesi bir hikmet, tanzim ve bereket vardır. Sanki tohumlar birden uyandırılıp yaratılış gayelerine doğru yürümek için hareketlendirilmektedirler.

Toprakta ve bitkilerde görünen bereket, zemini bir ziyafet sofrası gibi hazırlayıp donatan, temizleyip, süsleyen Z t’a şehadet eder. Bir k se toprak, sanki bütün tohumları, ağaçları, filizleri, dalları, yaprakları, çiçekleri ve meyvelerdeki tatları biliyor gibi yeryüzündeki bütün bitkilere saksılık yapar.

2004 yılı itibariyle bitkibilimciler yaklaşık 350 bin ayrı bitki türünün varlığını tespit etmiştir. Bütün bu bitkiler, hem birbirinin aynısı hem de birbirinin gayrisidir. şekilleri ve DNA şifreleri farklı olmasına rağmen hepsi de atomlardan, elementlerden, moleküllerden ve hücrelerden yapılmıştır. Aynı topraktan bunca farklı şeyi bereketle dokumak, ancak sonsuz merhamet sahibinin kudretiyledir.

Bir çekirdekten dağ gibi ağaçların çıkarılıp dokunması kâinattaki bereketi, bolluğu ve bu memleketin sahibinin nihayetsiz servetini gösterir. Dünyadaki en büyük ağaç olarak bilinen ve “General Sherman” adı verilen ağacın boyu 85, gövdesinin çapı 24.32 metredir. Bu cesametteki bir ağacın odunundan beş milyar adet kibrit yapmak mümkündür. Yaprakları mavimsi yeşil olan bu ağacın kızıl kahverengi kabukları yer yer 61 cm. kalınlığına ulaşmaktadır.

Üstadımız, iki parmak kalınlığındaki asmaya asılan salkımları sayar. Salkım sayısı yüz elli beştir. Sonra bir salkımdaki dâneleri sayar, yüz yirmi kadar çıkar. Düşünür ve kendi kendine: “Eğer bu asma çubuğu, ballı su musluğu olsa, dâim su verse, şu hararete karşı o yüzer rahmetin şurup tulumbacıklarını emziren salkımlara ancak kifâyet edecek. Hâlbuki bazen az bir rutûbet ancak eline geçer. İşte bu işi yapan, her şeye kâdir olmak lâzım gelir.”⁴⁰ der.

Öyle bir Sultan’ın memleketinde böyle bir bolluğun ve dâimî artışın olması hem güzel hem makuldür.

Göklerden boşalan veya zeminden fışkırıp yerin yüzünü güldüren sulardaki berekete Yedinci Şuâ’da dikkatlerimizi çeken ve nehirlerin âdeti, “Bize bak, seni buraya göndereni bizimle bilebilir ve bulabilirsin.” dediğini anlatan Üstadımız, orada mübarek Nil nehrini misal verir.

Evet, nehirlerin faydası, vazifesi, sermayesi, harcaması öylesine merhametlice ve maksatlardır ki, bu durum Efendimiz’in (sallallâhu aleyhi ve sellem) dört nehrin cennetten geldiğine dair olan rivayetini de doğrulamakta, âdeti nehirler bu ahvalleriyle O’nun sözünü tasdik şerefiyle şereflenmektedirler.

Mısır çöllerini gül bahçelerine döndüren mübarek Nil nehri, Mısır’ın güneyinden, Mısır sınırları dışındaki Ay Dağı’ndan neşet etmektedir. Nil nehrinin altı aylık sarfiyatı toplansa o dağdan daha büyük eder. Hâlbuki o dağdan ona ayrılan mahzen, o dağın altı da biri, belki altmış da biri bile değildir. O hararetli mıntıkaya yağmur da az yağmakta, yağın yağmur

dudakları çatlamış toprak tarafından mahzene inmeye bırakılmadan yutulmaktadır. Gelir gider dengesinin korunmadığı bu durum, o nehrin gaybî bir hazineden kaynaklandığına ve bereketle aktığına şahittir.

İşte Mi'raç Gecesi'nde bütün mahlûkât adına konuşan ve selâm yerine “el-Mübarekâtü” kelimesini kullanan Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), maddî sebeplerle izah edilemeyecek bu bolluk ve bereketi Sahib-i Hakikî'sine teslim ve bollukta görünen serveti, rahmeti, kudreti, hakikati ilan etmiştir.

O “el-Mübarekâtü” kelimesinde hava zerrelerinin de, tohumların da, toprağın da, suyun da, nehirlerin de, Nil'in de hisseleri ve “sadakte” diyen imzaları vardır.

es-Salavâtü

Mahlûkât, acz ve fakr ile âlûdedir. Mahlûkât ailesinin en nâzenîn ferdi olan insan da böyledir, dağ da, deniz de, semek de, melek de böyledir. Hz. Mevlânâ'nın dediği gibi, “Dağ da kuldur ey oğul, Musa'da kul.” İhtiyaçları çok, kendilerine ait hiçbir şeyleri yoktur.

Bu misafirhanedeki hiçbir varlığın gücü, sermayesi ihtiyacının bin de birini karşılamaya yetmez. Hâlbuki her birini her şey incitir, her birinin aleyhine işleyen düşmanları vardır. Zaman onları yontar, yıpratır. İhtiyaç ve arzuları başlarına bela olur. Çoğunu gece korkutur, su boğar.

Çekirdek âdeta el açmış gibi ağaç olmayı.. kuş, üzerine titreyen, ona kay veren bir anne bulmayı.. arı, bahar bahçesinden bal toplamayı.. bebek, elinden tutan birisine dayanmayı ister. Toprak, göklerden gelen rahmetle kurumuş dudaklarının ıslanmasını.. denizler, buhar olup göklere kavuşmayı arzular. Karaciğer, bir laboratuvar gibi işletilmeyi.. akyuvar, vücuda girmeye çalışan mikrobu tanımayı.. insan, vücudundaki yaraların gaybî bir elle halı gibi dokunup kapatılmasını bekler.

Sanki her şey hâl dili ile konuşur, fitratının ve ihtiyacının dili ile yalvarır, kabiliyeti ile ümit eder, duruşuyla, davranışlarıyla el açar,

lisaniyla ister. Zaten âcizin istemekten başka hiçbir serveti ve sermayesi yoktur. Âyet-i kerîmede de, “*Duanız olmasa ne ehemmiyetiniz var?*” (Furkan, 25/77) buyrulur ki, elhak âciz mahlûkât duadan, istekten başka hiçbir şeye sahip değildir.

Midenin talebine de, kalbin arzusuna da, çekirdeğin beklentisine de, damlanın deryaya kavuşma ümidine de cevap verilmesi, herkesin her ihtiyacını bilip gönderen, muhtaçlara ikramda bulunan Rahmet-i Sonsuz’un varlığına, merhametine, dualara icabet ettiğine şahittir. Evet, fakire ziyafet O’nun şanındandır ve kim kimden ne isterse istesin, aslında isteyen O’ndan istemekte, istediğini O’ndan beklemektedir. Çünkü kendi ihtiyacını bile karşılamaya gücü yetmeyen varlıkların, O dileyip lütfetmese ve hikmeti gerektirmese, ne kendine, ne başkasına yapabileceği hiçbir hayır yoktur.

Öyle ise, bütün beklentiler, dualar, istekler, niyazlar, namazlar O Mutlak Alîm’in dergâhına müracaat, sığınma ve yardımı O’ndan dilemedir.

Her fabrika meyvesi için kurulur ve fabrikadaki her şey ve herkes o meyveyi bekler. Kâinat fabrikasının meyvesi Hz. Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)’dir ve O dahi on beş asırdan beri okunan salavâtların, yapılan duaların neticesi, beklentilerin cevabıdır. Rahmeti Sonsuz, O’na okunacak rahmet dualarını ve salavâtları bilmiş, O’nu beden urbası giymiş bir rahmet suretinde yaratmıştır.

Rahîm-i Kerîmimiz’e, Efendimiz’in (sallallâhu aleyhi ve sellem) büyük Mi’rac’ında, ümmetinin küçük mi’raç olan namazlarında, “Bilsin bilmesin, kim kimden ne istiyor olursa olsun, aslında herkes her şeyini, her ihtiyacını Senden istemektedir.” manasına bütün salavâtları, yani duaları, istekleri, namazları takdim etmesi, elbette en büyük hakikat, hikmet ve zarurettir.

et-Tayyibâtü

Tayyibât, iyi, güzel, faydalı, hoş işler, ibadetler demektir. Ve buradaki murad mana, kâmil insanlar ile makamı yüksek olan meleklerin ulvî ibadetleridir.

Şuur, iman ve marifet sahibi olan, insanlar, cinler, melekler, ruhaniler, kâinattaki ahengi bozmamış; nizama, itaate, hikmete muvafık hareket etmiş, güzelliğe güzellik katmışlardır ve bütün o güzel kulluklar, Cemîl-i Mutlak'ın yaratmasıyla, Allah'a aittir.

Her tabakadaki mevcudatın kulluğunu Ma'buduna takdim ve tahsis eden Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), kâinatı isimleriyle nakşeden Mutlak Güzel'e, "et-Tayyibâtü" diyerek, o güzelliğe güzelce mukabele eden en üst mertebedeki Allah dostlarının ve kurbiyet ehlinin kulluğunu ifade ve ibadetlerini Ma'buduna takdim eder.

O hitapta, "bin yıldızda bir anda, hem Arş'ta, hem huzur-u Nebevî'de, hem huzur-u İlâhî'de bir vakitte"⁴¹ bulunan, semâvâtı tutanengin kanatlarıyla ve binlerce dille zikreden Hz. Cebrail'den, Hz. Hâcer ile oğlu Hz. İsmail'i Rabbinden gelen emirle tereddüt etmeden çölün ortasına bırakan Hz. İbrahim'e; Efendimiz'in vefatında sarsılan arkadaşlarını "Müslümanlığa sığmaz sizin bu yaptığınız, Hz. Muhammed mi, Hz. Allah mı, hangisi taptığınız!" diyerek uyaran Hz. Ebubekir'den, "Dünya malımı bir tek çıkında taşıyabilirim." diyen ve sabah namazından dört, beş saat önce kalkıp ibadete başlayan Hz. Üstad'a; vücuduna saplanan okun namazda çıkarılmasını isteyen ve namazı o acıyı bile duymayacak kadar huşû içerisinde kılan Hz. Ali'den, dünyanın herhangi bir yerindeki bir tek çocuk imansız kalmasın diye ömrünü vakfeden, bu kurak zemini gözyaşlarıyla yeşertmeye çalışan, kendisine düşmanlık edenler için hidayet dileyip ağlayan, nerdeyse gününün tamamını hizmeti yaşayarak geçiren ve "Namaz konusunda öyle bir hassasiyetim var ki, rüyamda bile onun heyecanını duyuyorum."⁴² diyen büyüklere kadar herkesin hissesi vardır.

Tayyibât, sadece zikri, duayı, namazı değil, yapılan bütün ibadetleri ihtiva eder. Nasıl Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) Mi'raç'ta ibadetlerin bütününü sahibine takdim etti ise, mümin de namazında arkasında saf tutan cemaatin bütün ibadet ve itaatlerini takdim etmektedir. O takdim, Kâbe'nin etrafındaki tavafı da, Allah yolunda mücadele ve irşadı da, maddî mânevî fedakârlığı da, mahviyeti, tevazuu, sadakati, şefkati, vefayı, beklentisizliği de hâvîdir.

Efendimiz'in Namazı ve Namazda Aklın Nazarı

Efendiler Efendisi (sallallâhu aleyhi ve sellem), namaz kılarken ve kıldırırken, sanki bütün Arap Yarımadası, yeryüzü ve âlemler O'nun o muhteşem namazıyla namaz kılıyordu. Ellerini kaldırıp tekbir aldığı, niyaz edip yalvardığı zaman, güya Hz. Âdem'den kıyamete kadar bütün nuranî, kâmil insanlar O'na tâbi oluyor, O'nun duasına âmîn diyordu. O, namaz kılarken kâinatın sinesinde atan bir kalbdi. Galaksiler, güneşler, yıldızlar onun arkasında kalıp, etrafında dönüyor, O, o binitlere ve o binitlerdeki bütün sâkinlere imamlık yapıp, tercümanlık ediyordu.

Çünkü O sadece kendi adına konuşmuyor, sadece kendi hâcetini istemiyordu. Onun için yeryüzünün bütün sâkinleri, hatta semâvât ehli ve bütün mevcudat O'nun niyazına “Evet, yâ Rabbenâ, ver, biz dahi istiyoruz.” diyerek katılıyordu.

Hem O, Rabbinin huzurunda konuşurken, öyle fakirâne konuşur, âcizliğini ve ihtiyacını o kadar nezih ifade eder, öyle hüzünlenir, kendisine yapılan iyiliklerin hakkını takdir ettiğini sevgiyle, minnetiyle öyle gösterir, istediği şeyleri öylesine bir coşku ve iştiaqla ister, varlığını o kadar sahibine vererek O'nda yok olurdu ki, bütün kâinat O'nun ağlaması ile ağlar, duaları ile O'na iştirak edip destek verirdi.

Abdullah İbn-i Şihhir (radiyallâhu anh) Efendimiz, bir gün yanına gittiğinde Peygamber Efendimiz'in ağlayarak namaz kıldığını, O ağlarken

göğsünden fokur fokur kaynayan tencere misali sesler geldiğine şahit olmuştu.⁴³

Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) bu hâli çok yüksek bir hakikat içindi. Maksudı çok ulviydi. İnsanları, âlemi, bütün mahlûkâtı, manasızlıktan, kıymetsizlikten, en yüce manalara ve bâkî kıymetlere taşıyor, onları aşağılardan daha aşağı derekeye düşmekten kurtarıyordu. Bâkî'ye şahitlik etmek gibi yüce bir paye ve ebedî saadet istiyor, tadıp yiyememekten, hiçliğe yuvarlanmaktan ve cehennemin nihayetsiz karanlığına düşmekten O'na sığınyordu.

Ebede kadar uzanan arzularını öyle tatlı bir niyazla ifade edip yalvarıyor, öyle medet istiyordu ki, sanki sesini semalara ve Arş'a işittiriyor, oraları dahi vecde getiriyor, herkese, her şeye “Âmin, Allahümme âmin” dedirtiyordu.

O, istediği şeyleri, herkesin her arzusunu bilip işiten, her durumunu gören, ikramı seven, gücü her şeye yeten merhameti sonsuz bir Zât'tan istediğini çok iyi biliyordu. En küçük bir varlığın en ufak ihtiyacını bilip gönderen, niyazını işiten, O'nun umum adına yaptığı o ulvi istekleri elbette karşılıksız bırakmazdı. Çünkü Semî, Kerîm, Kadîr, Basîr, Rahîm, Alîm; O'ydu. Kerem sahibi, güç kendisindeyse elbette lütfederdi.⁴⁴

Evet, Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) beşere her hâliyle emsal olduğu gibi ulvî namazıyla da emsaldi ve emsaldir. Herkes mümkün olduğunca namazını O'nun nazarıyla kılmaya çalışmalıdır.

Kul, vaktin evvelinde hayalen Kâbe'yi nazarına almalı, iç içe daireler gibi Beyt'in etrafında teşekkül eden safları görmeli, yakın safların Kâbe'yi, uzak safların âlem-i İslâm'ı kucaklayıp kuşattığını düşünmeli, o saftaki her ferdi davası için bir hüccet, bir delil ve kendisine bir yardımcı bilmelidir.

“Elhamdülillâh” dediğinde onunla birlikte kalben ve aklen “elhamdülillâh” diyen milyarların varlığını ruhunda duymalı, öyle bir

cemaate iştirakin hazzını yaşamalıdır. Fakat bu duyuş ve düşünüş, namazın huzuruna ve huşuuna mani olacak şekilde kasti değil, manası önceden anlaşılan hissi ve idraki bir şuur hâlinde olmalıdır.⁴⁵

Herkes namaza durduğunda önünde hayalen mahlûkâtın ve İnsanlığın İmam'ı Hz. Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i görüp düşünebilir. Çünkü kim, kime uyarak namaza durmuş olursa olsun, en evvel O'na (sallallâhu aleyhi ve sellem) tâbi olup uyduğu için orada saf tutup, durmuştur. Öyle ise “muktedâ bih” olan, yani kendisine uyulan O'dur.

Sonra mümin, O'nunla tamamlanan ve kemâle eren hakikati, başta ulû'l-azm peygamberler olmak üzere, yaşadıkları asırların vadilerinde insanlara ders veren peygamberleri (aleyhimüsselâm), Mescid-i Aksâ'da olduğu gibi O'nun arkasında görmeye çalışmalıdır.

Sonra onların arkasında saf saf oturan asfiyaullahı, evliyaullahı hayalen görmeye çalışmalı, öyle nurlu bir cemaatin izinde, arkasında, arasında olmanın hazzını yaşamalıdır.

Onların arkasında, kendi uyduğu imamını ve o imamın tekbiriyle beraber el kaldıran cemaati görmeli, o cemaati, arzın yüzü kadar genişletmeli, “Lâ İlâhe İllallâh” dediğinde, içinde bulunduğu gök kubbenin altında saf tutan muhteşem cemaatin iştirakini ve sesini duymalı, onların ilâhî ve tatlı sedalarına kendi sedasını da kattığını düşünmelidir.

Sonra o keskin hayaliyle mahlûkâtın bütün mescitlerine girmeli, Kâinatın Efendisi nasıl Rabbiyle sadece kendi adına konuşmadı ise, o da, o huzura çıktığı andan itibaren sadece kendi adına konuşmamalı, kendisini kendisine hizmet eden mahlûkâtın mümessili olarak görmeli, “na'büdu” derken aklen ve kalben uyanık olup, cemaatin bir dil gibi cem' olduğunu fark etmelidir.

Üstadımız, Beyazıd Camii'nde iken kendisine “nûn” kapısının açıldığını ve Fâtîha'da “ben” yerine, “Biz, Sana ibadet eder ve yardımı Senden dileriz.” denmesinin sırrını apaçık gördüğünü anlatır.

Önce o camideki cemaatin kendi duasına iştirak ve tasdik ettiklerini düşünür. Sonra İstanbul'daki bütün mescitleri büyük bir Beyazıd Camii gibi hayal eder ve o camilerdeki cemaatlerin de duasına ve davasına iştirak edip, “Âmin!” dediklerini görür. Sonra hayaline bir perde daha açılır. Âlem-i İslâm, büyük bir mescid suretini alır. Mekke ve Kâbe, o mescidin mihrabı olur. Namaz kılan bütün Müslümanların safları, iç içe daireler hâlinde o mihraba yönelmiş, Üstadımız gibi “Biz Sana ibadet eder ve yardımı Senden dileriz. Bizi sırat-ı müstakime hidayet eyle!” demektedirler. Sanki herkes hem kendi, hem umum adına dua etmekte, hem herkes birbirinin davasını tasdik etmekte, hem hepsi kendine diğerlerini şefaatçi yapmakta, âdetâ “onların hatırına” der gibi yalvarmaktadır. Sanki şarkta namaz kılanın başı Arş-ı A'lâ'nın veya Hacerü'l-Esved'in altında gibidir.

“Bu kadar azîm bir cemaatin yolu, davası yanlış olamaz ve duası reddedilmez; şeytani vesveseleri tard eder.” diye düşünüp cemaat olmanın faydasını kalben tasdik eden Üstadımız'a bir perde daha açılır. Kâinat koca bir câmi hükmünü alır. Mahlûkâtın bütün taifelerinin, cemaat hâlinde, kendilerine ait dil ve ibadet ile bir nevi namaz kıldıklarını görür. Ma'bud-u Zülcelâl'in her şeyi kuşatan idare ve terbiyesine çok geniş bir kullukla mukabele ettiklerine şahit olur, ahenkle tevhidî, birliği ilanlarını tasdik eder.

Üstadımız'ın mânevî seyri ve seyahati devam eder ve âniden bir perde daha açılır. Kocaman bir insan gibi olan kâinat nasıl bin bir dille, “Biz Sana ibadet eder ve yardımı Senden dileriz.” diyorsa, küçük bir kâinat olan her insanın bedenindeki zerreler, kuvvetler ve kabiliyetler de, “Biz Sana ibadet eder ve yardımı Senden dileriz.” diyerek ilâhî emir ve iradeye göre hareket etmektedir.

Hem cemaat olmakta kudsî sırrı, hem “biz” demekteki o kuşatıcı mu'cizevî manayı müşahade ettikten sonra, “nûn” kapısından girdiği gibi çıkar, “Elhamdülillâh” der. “Biz Sana ibadet eder ve yardımı Senden

dileriz.” cümlesini bir kez daha, hem o üç cemaat, hem kâinatın büyük eczaları, hem bedenindeki zerrât adına söylemeye çalışır. Büyüğü de, küçüğü de, canlısı da, cansızsı da onun zikir, fikir, şükür arkadaşlarıdır.⁴⁶

“Zerrât-ı vücudiye”den “tâ havâss-ı zâhiriye”ye kadar, “taife taife vazife-i ubûdiyetle ve şükrâniye ile meşgul bir cemaat”i görür.⁴⁷ Zerreler, müminler, cemaatler, arz ve kâinat adına yapılan bu kulluğa “Allahu Ekber” diyerek iştirak eder.

Sanki o anda “Kur’ân-ı Hakîm’in tercümanı ve mübelliği olan Resûl-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm, Medine-i Münevvere denilen mânevî minberinde,” “Ey insanlar, sizi yaratan Rabbinize ibadet edin!” (Bakara, 2/21) âyetini okumakta ve bütün varlık, birbiri ardına saf bağlamış cemaatler gibi, “Sana ibadet ederiz.” âyeti ile mukabelede bulunmaktadır.

İşte insan namaza böyle durmalı, namazını hem kendisi, hem zikir arkadaşları adına ikame etmeli, huzurda olduğunu bilmeli, o huzurda gayra bakmamalı, hatta kendini de unutmamalı, O’nun ezelî varlığını duyup yaşamalı, görüldüğünü bildiği için görüyor gibi konuşmalı; kendini, aklını, nefsini, mâsivayı, mâlâyânîyi aradan çıkarmalı, namazın her bir parçasına fikrini bindirip, bir nevi mi’raç ile kâinatı arkasına atıp, huzura kadar gitmeye, Rabbiyle baş başa kalmaya çalışmalıdır.

¹ İbn-i Hişâm, *es-Sîratü’n-nebeviyye* 6/8; Taberî, *Târihu’l-ümem ve’l-mülûk* 2/205.

² Bkz. Buhârî, *Fezâilü ashâb* 5; Ahmed İbn-i Hanbel, *Müsned* 6/274; İbn-i Hişâm, *es-Sîratü’n-nebeviyye* 6/73.

³ Bkz.: Nesâî, *İşretü’n-nisâ* 1; Ahmed İbn-i Hanbel, *Müsned* 3/128, 199, 285.

⁴ Bkz.: Buhârî, *Ezân* 39.

⁵ Bkz.: Buhârî, *Ezân* 46, 47, 48.

⁶ Bkz.: Hâkim, *Müstedrek* 3/59.

⁷ Bkz.: Tirmizî, *Salât* 166; Beyhakî, *es-Sünenü’l-kübrâ* 2/487. Ayrıca bkz.: Gazâlî, *İhyâu ulûmi’d-dîn* (Terceme: Ahmed Serdaroğlu), 1/410.

⁸ Müslim, *Mesâcid* 146.

⁹ Bkz.: Kastamonu Lâhikası, s. 75-76.

¹⁰ Mesnevi-i Arabî’nin Katre Risalesi’nin 2. Bab’ına (s. 132) bakılabilir.

¹¹ Merhum Elmalılı Hamdi Yazır’ın Hak Dini Kur’ân Dili adlı tefsirine (1/71-72) bakılabilir.

¹² Bkz.: Sözler, Birinci Söz (3. Sır).

¹³ Mesnevi-i Arabî’nin Katre Risalesi’nin 3. Bab’ına (s. 134) bakılabilir.

- [14](#) Mesnevi-i Arabî'nin Katre Risalesi'nin 4. Bab'ına (s. 137) bakılabilir.
- [15](#) Bkz.: Sözler, On Altıncı Söz (4. Şuâ).
- [16](#) Bkz.: Sözler, Birinci Söz.
- [17](#) Bkz.: Sözler, Otuzuncu Söz (2. Maksat), s. 596.
- [18](#) **Not:** Elmalılı Hamdi Yazır da bu sözü, “es-Salâtü mi'racü'l mü'min” (Namaz, mü'minin mi'racıdır.) diye hadis-i şerif olarak nakleder. (Bkz.: *Hak Dini Kur'an Dili* 1/453) Aynı cümleyi Fahrüddin-i Râzî ve Âlûsî Hazretleri de, tefsirlerinde hadis olarak kaydetmişlerdir. (Bkz.: Fahrüddin-i Râzî, *et-Tefsîru'l-Kebîr* 1/226 –Sûreden çıkarılan aklî incelikler bölümü–; Âlûsî, *Rûhu'l-Meânî* 1/66 –Fâtiha Sûresi 1. âyetin tefsiri–; 10/453 –Tevbe Sûresi 74. âyetin tefsiri–) (M. Akar).
- [19](#) Sözler, Otuz Birinci Söz, s. 610.
- [20](#) Bkz.: Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili* 5/276.
- [21](#) Otuzuncu Söz'ün 2. Maksat'ına bakılabilir.
- [22](#) Sözler, Yirmi Dokuzuncu Söz, s. 550.
- [23](#) Sözler, Yirmi Dördüncü Söz (4. Dal), s. 380.
- [24](#) Mektubat, Yirmi Sekizinci Mektup (5. Risale Olan 5. Mesele [*Şükür Risalesi*]), s. 411.
- [25](#) İşârâtü'l-İ'câz, s. 42.
- [26](#) Tirmizî, *Salât* 188.
- [27](#) Taberânî, *el-Mu'cemü'l-evsat* 2/383; Taberânî, *el-Mu'cemü's-sağîr* 1/113.
- [28](#) Sözler, On Altıncı Söz (4. Şuâ), s. 213.
- [29](#) Bkz.: Sözler, *On Altıncı Söz* (4. Şuâ).
- [30](#) Bkz.: Şuâlar, *Altıncı Şuâ*.
- [31](#) Bkz.: Mektubat, Yirmi Sekizinci Mektup (5. Risale Olan 5. Mesele [*Şükür Risalesi*]); İşârâtü'l-İ'câz, Fâtiha Sûresi tefsiri.
- [32](#) İşârâtü'l-İ'câz, s. 14.
- [33](#) Bkz.: Lem'alar, Otuzuncu Lem'a (6. Nükte, 5. Şuâ'nın İkinci Meselesi), s. 439.
- [34](#) Sözler, Dokuzuncu Söz (4. Nükte), s. 45.
- [35](#) İşârâtü'l-İ'câz, s. 17.
- [36](#) Beyhakî, *es-Sünenü'l-kübrâ* 1/242.
- [37](#) Bkz.: *el-Fıkıh alâ mezâhibi'l-erbea* 1/165-166.
- [38](#) Lem'alar, Yirminci Lem'a, s. 196.
- [39](#) Bkz.: Sözler, On Üçüncü Söz (2. Makam).
- [40](#) Sözler, Yirmi İkinci Söz (2. Makam, 6. Lem'a), s. 320.
- [41](#) Sözler, Yirmi Sekizinci Söz, s. 546.
- [42](#) Bkz.: Osman Şimşek, *İbretlik Hatıralar*, s. 238.
- [43](#) Bkz.: Ebû Davud, *Salât* 158.
- [44](#) On Dokuzuncu Mektup, On İkinci Reşha'ya bakılabilir.
- [45](#) Mesnevî-i Nuriye, Katre'nin Zeyli'ne bakılabilir.
- [46](#) Bkz.: Şuâlar, On Beşinci Şuâ [el-Hüccetü'z-Zehrâ] (1. Makam, 2. Kısım, 5. Kelime).
- [47](#) Bkz.: Mektubat, Yirmi Dokuzuncu Mektup (1. Risale Olan 1. Kısım, 6. Nükte).

YOLCUNUN AZIĞI ve HUZURU

Namaz Kılmamak Kılmaktan Zordur

İnsan, kendisine ait hususi bir dünyası olan, herkesle bir aradayken bile kendi âleminde yalnız yaşayan, upuzun yolları tek başına aşan ve bu yolda hiçbir fânînin elinin ulaşamayacağı ihtiyaçları olan bir misafirdir.

Ruhlar âleminden anne karnına, anne karnından çocukluğa, çocukluktan gençliğe, gençlikten olgunluğa, olgunluktan ihtiyarlığa, ihtiyarlıktan kabre, kabirden berzaha, berzahtan haşre, haşirden ebed memleketine doğru yolculuğu devam ederken, bir kenarda durup beklemeye de, gitmeyip kalmaya da, geçtiği yollardan birisine bir kez daha dönmeye de muvaffak olamaz. Emirle yol alan bir asker gibi ikamet mahalline mecburen gider.

Malumdur ki köylerden, şehirlerden geçecek, yalnız başına dağları tepeleri aşacak, yolu karanlıklara uğrayacak, düşmanların, yol kesicilerin, vahşi hayvanların nefeslerini, çakalların ulumalarını duyacak bir yolcunun cebindeki parası, sırtındaki azığı, elindeki silahı onun için yük değil, hafiflik ve rahatlıktır.

Parası veya azığı olduğu için hiç kimseden bir şey dilenme ihtiyacı duymayacak, silahı olduğu için rahat uyuyacaktır.

Böyle bir yolda taşınan silaha yük, paraya ağırlık diyen ve onları taşımayı zor gören insan delidir. Asıl zorluk, azıksızlık; asıl yük, gördüğü her karartıdan korkuyla ürpermektir.

İki yolcudan birisi diğerine sormuş:

– Yanına para aldın mı, silahın var mı, yol hazırlığın tamam mı?

– ‘Yok!’ demiş diğeri lâkayt ve laubalice... Ben öyle sıkıntılara gelemem.

– ‘Sonra belli olur.’ demiş diğeri, sıkıntının ne olduğu...

Her biri kendi yolundan yürümüş, nihayet yolları bir lokantanın önünde kesişmiş. Parasız ve silahsız adam, o soğuk havada bir kenara büzüşmüş mosmor gözlerle etrafına bakıyor, elini karnına bastırarak açlığın ızdırabını dindirmeye çalışıyormuş.

– ‘Bu hâlin ne!’ demiş adam lokantadan içeriye girmeden önce, gözlerine ne oldu?

– Uyuyamadım günlerdir. Geceleri çok korktum. Açım. Açlıktan karnıma kramp giriyor, için yanıyor.

– ‘Ben uyudum.’ demiş diğeri... Yanıma aldığım çakmakla ateş yaktım, ısındım, acıkınca yanımda taşıdığım kebapları, tatlıları yedim, elimin altına silahımı aldım, mışıl mışıl uyudum. Yoldaki lokantalar da güzeldi. Hiç sıkıntı çekmedim. Senin azığı, parayı ve silahı sıkıntı görmeni o gün de anlayamamıştım; tertemiz sofralara otururken de, leziz yemekleri yerken de hiç anlayamadım.

İşte insan her sabah yeni bir yola çıkar, her gün yeni bir hayata uyanır. Namazsız adamın açlığı ve azıksızlığı, ruhunun çıkardığı feryad ü figandan, sözündeki sıkıntıdan, suratındaki kasvetten, yüzüne taktığı sahte gülücük maskelerinden bellidir. Çünkü o, o gün, yerlerin Sahibine sığınmadan yola çıkmış; çünkü o, o gün, güne, sonsuz servet sahibine dayanmadan başlamıştır.

Ruhuna, bedenine, ailesine, evladına, işine, aşına musallat olabilecek şeylerin hiç birisine karşı yapabilecek hiçbir şeye sahip değildir. Çünkü onun elinde kendi karaciğerindeki bir aksaklığa müdahale edecek güç de, çocuğuna isabet edecek çok şeyi çevirecek kudret de, aklına, nefesine, işine, aşına kötülük düşünen birinin art niyetini savacak kuvvet de yoktur. Seli durduramaz, depremi önleyemez, hazırlıklı bir adamın tevekkülü ile ölüme mukabele edemez.

Namaz kılan adam ise, daha gün doğmadan elini açmış, o yolu kendine açana dayanmış, başına gelebilecek her türlü kötü şeyden O'na sığınmış, her şeyin O'nun elinde, her isteğinin O'nun hazinesinde olduğunu bilmenin huzurunu yaşamıştır. İsteyeni boş çevirmediğini de bildiği için, ruhu nurlu, kalbi nurlu, siması nurlu, sözü nurlu; her hâli huzurludur. Kabir kapsında işini yapmamış bir kaçak gibi muamele görmeyecek, azığıyla, silahıyla yoluna devam edip geçecektir.

Öyle ise kimse, sabah namazına kalkmanın yatmaktan daha zor olduğunu söyleyemez. Bunu söyleyen, zâhirî bir ağırlığın içindeki hafifliği veya dıştan görünen hafifliğin içindeki ağırlığı fark edememiş demektir.

İçtimâî hayat bir ilim merkezi hâline dönüşse, insanlar, namazsız adama hayretle bakacak, “Yola hangi akılla parasız çıktın?” demekten daha büyük bir ciddiyet ve şaşkınlıkla, “Güne namazsız nasıl başladın, sabahın seherinde susuzlara su, muhtaçlara hazine bahşedilirken hangi akılla ve nasıl yattın, bunu idrakin ve yüreğin nasıl kabullendi, biz böyle bir duruma düşmekten çok korkarız?” diyeceklerdir.

Çünkü dünyada ve âhirette mutlu olmak ancak namazla ve ibadetledir. Çünkü yolculuğu bindiği binitin hareketinden belli olan ve kendi hayatının akıp gidişini bir nehrin kenarından seyrediyor gibi seyreden insanın, azığı ibadet olmadan hakikî huzurun zerresini yaşaması mümkün değildir.

Evet, namaz kılmamak çok zor ve çok ağırdır.⁴⁸

Namazsızlık Hüsrandır

Hüsrân, insanın sahip olduğu bir şeyi kaybetmesidir. Ve her geçen an, geriye sayan bir saat gibi insanın ömür sermayesini tükettiğinden, insan daima hüsrânla, kayıpla karşı karşıyadır.

Kazanç kayıptan daha büyük, daha kıymetli ise insan hüsrândan kurtulmuş olur. Her an hayatından bir parçayı kaybeden insanın daha kıymetli bir şey kazanması; geçici ve sınırlı anı, geçmeyen, geniş zamanla, ebedî hayatla değişmesi ile mümkündür.

Geçeni geçmeyenle, sınırlıyı sınırsızla değiştirmek, az şey verip çok şey almaktır. Dünyadan âhirete menfez açıp, sonsuzlukla soluklanmaktır.

Yirmi dört saatte bir saate sığan farz namazlar âhirette ebedî cennet olarak geri dönecek ise, namazla geçen dakikalar kayıp değil, kazançtır. İnsan, ibadetten başka bir şeyle böyle bir kazanç elde edemez, her doğan günle güneş vurmuş bir buz gibi erime derdini dermana çeviremez. İbadet dışında ne yaparsa yapsın, kaybını artırmış, kazandığını fânî diyarda bırakmış olacaktır.

Elindeki altın kazmayı toprak yıgmakta kullanan adamın kaybı, kazancından her zaman fazladır. Kazmayı yere vurduğunda kopan parça, elde ettiği yığın yığın topraktan daha kıymetli olduğu için hep zarar eder, hiçbir zaman kârlı çıkmaz.

Dünyayı dünya için kullanmak, ömür sermayesini fânî şeyler uğrunda tüketmek, akıllı ve kalbi geçici şeylerin hizmetine vermek, kıymetliyi kıymetsiz için harcamak, altın ile toprak kazmaktır. Sadece geçici sağlığını düşünen ve cesedini beslemek için çalışan adam, topraktan çıkan şeyleri en kıymetli cevherleri kullanarak toprak olan bedenine taşıyan bir zavallıdır.

Namazdan ve ibadetten başka hiçbir şey, adı ne olursa olsun, dünyaya ait hiçbir taş veya kâğıt, kabrin öbür tarafında geçmez. Ebedî hayatı satın almaya yetmez. Onlar mezarda geçecek akçeler değildir. Orada altın gümüş aranmaz, “salih amel”, “takva” ve “kalb-i selim” istenir.

Mâlikü’l-Mülk, insana, hem dünyayı, hem âhireti kazanacak kadar sermaye vermiştir. Fakat cahiller, kendilerine verilen sermayeyi tamamen bu fânî hayata harcar, zarar ederler. Hâlbuki o altın gibi kıymetli sermayenin “onda biri dünyevî hayata, dokuzu hayat-ı bâkiyeye sarf etmek gerektir.”⁴⁹

Mantık bunu emrediyorken, beş dakikaya beş milyon sene kazandıran namaz vaktini, namazı ikame ederek değerlendirmeyip zâyi etmek, hem hüsrân, hem muhâkemesizliktir.

Bir Tek Saat, Beş Vakit Namaza Abdestle Kâfi Gelir

İnsan, ebedî ikametgâhına gitmek için çıktığı yolculukta kendisine lazım olan levâzımâtı dünya çarşısından tedarik eder, alışverişini burada yapar. Dünyadan âhirete geçerken, sair levâzımât gibi lâzım olan biletini de buradan alır.

Bineceği binitin özellikleri, güvenilirliği, sürati, geçiş kolaylığı ve gideceği yer, sermayesine göre alacağı biletinde yazılıdır.

Biletin en ucuzu, insana bu yolculukta kullanması için verilen sermayenin yirmi dörtte biri kadardır. İnsandan, sermayesini en kârlı ticaretlerde kullanması ve en güvenli, en süratli binitin biletini alması beklenir. Çünkü zaten mecburen gidecek, çünkü zaten bu dünya çarşısında ticaret yapma imkânını bir daha elde edemeyecektir.

Bu meşakkatli yolda ve dünya pazarında insanın cüzdanını, ceketini, hatta gömleğini çalmak için bekleyen hırsızlar, harâmîler vardır. Bu hırsızların yemleri meydanda tuzakları gizlidir. Onu, o pazardaki basit ve ucuz şekerlemelerle meşgul ederek uyutmaya, aldatıp elindekini, avucundakini almaya çalışırlar. Çok defa zaruri olmayanı zaruri gibi gösterir, ucuzu pahalıya satmak isterler. Değersiz ve hatta zehirli şekerleri, öyle renklere boyar, o kadar süslü ambalajlarda takdim ederler ki, bilgisi az, iradesi zayıf rehbersiz insanlar, zehiri ilaç, acıyı tatlı diye satın alır, en ucuz şeye hayatlarının semeresini, ömürlerinin birikimini verir, hatalarını da yazık ki ancak eve gidince anlarlar.

İnsan, kârlı bir ticaret yapamasa, kendisine verilen sermayenin çoğunu harcasa, hırsızlara kaptırsa bile, en ucuzundan bir bilet alacak kadarını ayırmalıdır. Zira yolculuğu devam etmektedir ve o uzun yolda yaya kalmak, kapıda kaçak muamelesi görmemek için buna mecburdur.

O yol, insanın ebed yolculuğu.. o sermaye, günde yirmi dört saatlik ömür.. o sermayeyi veren, Rabbimiz.. “o bilet ise namazdır. Bir tek saat, beş vakit namaza abdestle kafi gelir.”[50](#)

Cebine bir kerîm el tarafından yirmi dört altın konularak Artova'dan İstanbul'a uğurlanan ve oradan da alabildiği bilete göre başka bir diyara gönderilecek olan adam, Artova'dan Tokat'a gidene kadar yirmi üç lirasını harcasa bile, geriye kalan bir lirasını bilet parasına ayırmalıdır. Ayırmayanın durumu ne kadar vahim ve yanıltıcı, yirmi dört saatin yirmi üçünü fânî dünya için harcayıp, en azından bir saatini kabir kapısında kendisi için bilet olacak namaza ayırmayanın durumu ondan çok daha korkunç, vahim ve yanıltıcıdır.⁵¹

Veya “birkaç memleketi gezmek için hükümetten yirmi dört lira harcırah alan bir memur, ilk dâhil olduğu memlekette yirmi üç lirayı sarf ederse, öteki yerlerde ne yapacaktır? Hükümete ne cevap verecektir? Böyle yapan kendisine akıllı diyebilir mi?”⁵²

Evet, insanın sadece dünya için yaratılmış gibi bütün mesaisini dünyaya sarf etmesi telafisi olmayan bir hatadır. Akıllı adam, evini bir gün kalacağı uğrağa değil, bir ömür yaşayacağı diyara yapar. O uğrakta sermayesinin bir kısmını tüketse de, onu bile gideceği yer için kârlı bir alışverişe dönüştürür. Gücünü, kuvvetini takviye eder, az şeyle çok şey kazanır. Âdeta, o uğrakta geçen her ânını, gideceği yerin rengine boyar.

Parasının en azından birini, bilet parası ve yol azığı olarak ayırmayan yolcu kendisine nasıl zulmetmiş ise, namaz kılmayan adam da kendisine kendisi zulmetmiştir. Çünkü çok az bir gayretle, zahmetsiz elde edebileceği bir hazineye davet edildiği hâlde elini uzatmamıştır.

Elinde, verilen sermayeye teşekkür ettiğini, günün en azından bir saatini o teşekkür ayırdığını, seccadeden ebed sermayesi topladığını gösteren bir kayıt ve “namaz” belgesi yoktur. O adam ya iyiliği başkasından bilip başkasına gitmiş veya hâlimden memnun olmadığı için teşekkür etmemiş ve saadetin ebedîsini istememiştir. Dünyada kendisine verilenlerin dâimîsini, bitmeyenini, eskimeyenini namazla, duayla talep etmediği için orada hiçbir şey alamaz, hiçbir hayra ulaşamaz.

Hülasa, namaz kılmak, yirmi dört altın kıymetinde olan yirmi dört saatten birini, ebedî ikametgâh için sermaye ve bilet yapmaktır. Namaz kılmak, hazineler dağıtılan kapıya gitmek ve seccadenin üzerinde servetin bâkîsini, altının hakikîsini, akçenin mezarda geçenini bulmaktır. Namaz kılmak, memnun olduğunu söyleyerek ve göstererek daha fazlasını beklemektir. Namaz kılmak, istemektir.

Dünyayı sultanlar gibi yaşayanlar, âhirette köle olmak istemiyorlarsa, çoğu aza, azı çoğa ayırmak şeklinde dahi olsa, hiç değilse günlük ömürlerinin bir saatini beş vakit namaza ayırmalı, sonsuz hayat için sarf etmelidirler.[53](#)

İnsan Teşekkür Eder

İnsan kendisini ölümden kurtaran birisine karşı nasıl davranır? Ecelin pençesini hissetmiş, ölümün soğuk nefesini ensesinde duymuşken... Kendisini ölümden kurtaran bunu sadece merhametinden ötürü yapıyor, hiçbir ücret ve bedel istemiyorken... Nasıl davranmalı, neler yapmalıdır?

Bazıları, “Hayatım, malım sana feda, bundan sonra benim hayatım da senin içindir.” der ki, bunlar, hakkı takdir eden, kadir kıymet bilen, vefalı, kaliteli insanlardır.

Kimileri de, “Malım sana feda olsun, ne kadar istiyorsan o kadar vereyim.” der ki, bunlar da iyiliğe mukabele etmeyi düşünecek kadar iyi insanlardır.

Bazıları da, belki bir şeyleri olmadığından, belki yürekleri yetmediğinden, sadece “Teşekkür ederim.” der ki, çok iyiler arasında olmasalar da, en azından insanca bir mukabelede bulunmuş, minnetlerini ifade etmiş, iyilikten anlayacak kadar olsun anlayış sahibi olduklarını göstermişlerdir.

Kimileri de, sanki bir az evvel ağlayıp sızlayan kendileri değilmiş, kimseden yardım görmeden kurtulmuşlar gibi yüzlerini asar, başlarını çevirir, hatta kendilerini kurtarana sanki ondan bir kötülük görmüş gibi

ters ters bakar, saygısızca sözler ederler. Hayvanlar bile kendilerine iyilik yapana minnetlerini bir vesileyle gösterirken, bunların hâlini anlamak da, tarif etmek de zordur. Kendilerinin ne olduğu ayrı bir mesele ama mukabelelerinin insanca olmadığı kesindir.

Hele o zât, bu insanları iki defa ölümden kurtarmış, o kurtulanlar da yukarıdaki mukabelelerin aynısını iki defa tekrarlamışsa, insanca mukabelenin kırıntısını göstermeyene söylenecek söz de, yaptığı izah edecek kelime de bulunamaz.

Allah (celle celâluhû) her nefes alışta insanı iki defa ölümden kurtarıp, idam sehpasından indirdiği gibi, sadece kurtarmakla da bırakmaz, ona dünyaları bahşeder. Bu iyiliğe, kimileri her şeylerini O'nun yoluna verip, hayatlarını O'nun uğrunda yaşayarak, kimileri servetlerini ve vakitlerini ayırarak, kimileri sadece namaz kılarak teşekkür ederler.

İnsan, her nefes alışında Rabbine teşekkür etse, yine de çok bir şey yapmış, bedel ödemiş olmaz, sadece iyiliğe teşekkürle mukabele edecek kadar insan olduğunu göstermiş olur. Demek ki Rabbimiz kulundan yirmi dört saat daima şükür ve namaz istese idi, bu bile O'nun verdikleri yanında hiçbir şey değildi.

Hâlbuki O, her nefes alışta değil, namazı günde sadece beş defa bize farz kılmakta, bunu da yine bizim için istemekte, beş vakit teşekkürü ebedî saadet dilekçesi olarak kabul etmektedir.

Her ânı onun ikramı olarak yaşıyorken nimet körü olmanın, yüz çevirip gitmenin, vicdan, idrak ve insafla telif edilebilecek hiçbir yanı yoktur.

Çalışmak Ne Zaman İbadet Olur

Askere alınan bir neferin, eğitimini, tâlimini düşünmek yerine, sabah kahvaltısını, öğle yemeğini düşünmesi ne kadar manasızsa, dünya tâlimgâhına alınan insanın da ibadetini düşünmeden aşını düşünmesi o kadar manasızdır.

Orduya askeri kim aldı ise, onu besleyen de, besleyecek olan da, odur. Elbette her asker, askerliğini düzgün yapabilmek, tâkatten düşmemek, arkadaşlarına yük olmamak için kalkıp yemekhâneye gidecek, aşçıya tabağını uzatacaktır. Ama sabah kalkıp kazan araması, nohut, fasulye derdine düşmesi, ocak yakması manasızdır. Devletin o işler için vazifelendirdiği memurları varken aç gözlülüğe, hırsa, telaşa, endişeye gerek yoktur. Hem savaş meydanı, öyle bir tek neferin aç gözlülükle erzakını tedarik edebileceği bir meydan da değildir.

İnsanı besleyen de, narin bedenini her türlü tahribattan koruyan da, yırtılsa, kesilse kudret eliyle nakşedip, diken de Allah'tır. Kur'ân-ı Hakîm'de, *“Yeryüzünde hareket eden hiçbir canlı yoktur ki, onun rızkını vermek Allah'a ait olmasın. ”* (Hûd, 11/6) buyrulur. Zaten başkasının buna gücü de, serveti de yetmez.

Evet, insan bütün dünyayı verse bir tek yudum suyu içemez, bir elmayı yapamaz, topraktan sebzeyi, arıdan balı, koyundan sütü alamaz. Ne yakıcı oksijenle yanıcı hidrojeni buluşturup yangın söndüren suyu yapma iktidarı.. ne o suyu hazmeden mideye, midedeki sayısız hücreye ve enzime kumanda kapasitesi.. ne toprağa derdini anlatabilecek dili.. ne ağacı fabrika gibi işletebilecek kudreti.. ne zehirli arının karnında şifa kaynağı balı pişirebilecek mahareti.. ne kan ve fişkı ortasından tertemiz, bembeyaz sütü süzebilecek sanatı vardır.

Ne ağaç çok akıllı olduğu için, ne balık iyi yüzdüğü için, ne çocuk kendisinden güçlülere tehditle yola getirdiği için ve ne de insan bu dünyaya başka bir diyardan servetleri ile geldiği için en güzel şekilde beslenmektedir.

Nasıl, tâlimini, tedrisini yapan, savaş sanatının gereklerini en güzel şekilde yerine getiren bir askerin yediği yemek bile onun askeri eğitimini destekleyen bir unsur ise; farzları yaparak, haramlardan sakınarak yaşayan bir insanın çalışması da o manada ve o zaman ibadettir. Yoksa askere kaydolup yemekten başka bir şey düşünmeyen, eğitimle ilgilenmeyen

adamın yemek hırsı nasıl askerlik demek değilse, ibadetini ihmal eden bir insanın çalışması da asla ibadet değil, dünyayı maksat yapma hırsı ve divaneliğidir.⁵⁴

⁴⁸ Bkz.: Sözler, nc Söz.

⁴⁹ Bkz.: Mesnevî-i Nuriye, Onuncu Risale, s. 207.

⁵⁰ Sözler, Dördüncü Söz, s. 21.

⁵¹ Nur'un İlk Kapısı, Beşinci Ders'e bakılabilir.

⁵² Mesnevî-i Nuriye, Onuncu Risale, s. 207.

⁵³ Mesnevî-i Nuriye, Onuncu Risale, s. 207.

⁵⁴ Bkz.: Sözler, Beşinci Söz.

HER NAMAZ BİR BAŞLANGIÇTIR

“Niçin namaz günde beş vakittir de, dört veya altı değildir; hem neden o vakitlerdedir.” manasındaki bir soruya, Üstadımız, her namaz vaktinin çok önemli bir değişimin başlangıcı olduğunu; ilâhî icraatların ve tasarrufların o vakitlerde daha zâhir görüldüğünü; o anların, Rabbimiz’in ikramlarının, ihsanlarının, hediyelerinin herkesin her ihtiyacını karşılayacak şekilde topluca dağıtıldığı ve rahmetin ihtişamının apaçık görüldüğü anlar olduğunu anlatarak cevap verir.

İnsanın, mevsimlerin resmedildiği bir takvimin yapraklarını çevirmesi gibi, o vakitler Kudret-i Sonsuz’un bir sayfayı kapatıp diğer sayfayı açtığı, her açılan sayfa ile yeni nimetler ikram edip, ruha hakikatler ihtar ettiği vakitlerdir ki, elbette kulun önüne açılan her yeni sofraya yeni bir şükür ve niyazla mukabele etmesi kadar makul ve makbul bir şey olamaz.

Kâinat saatinin, yüzü birbirine bakan ve birbirini hatırlatan hâdiselerini insan, namaz vakitlerinde duyar, o vakitlerin ihtarıyla hatırlar. Ruh, idrak ve his, bu hatırlama ile o geniş zaman dilimleri içerisindeki ikramları, merhamet tecellilerini görür, öyle merhametli bir sultanın misafiri olmanın memnuniyetini, saadetini yaşar. O anlar, ruhun ve cesedin kalkıp doğrulmak, belin iki büküm eğilmek, başın secdeye gitmek, kalbin coşkusunu ve sevgisini dile getirmek, idrakin ve lisanın gürül gürül Rabbini yâd etmek istediği anlardır.

Bir diğer açıdan namaz vakitleri, dünyevîlikten uhrevîliğe, gafletten idrake, unutkanlıktan hatırlamaya, verilenden verene bakmaya, sükuttan senâya, atâletten minnete, lâkaytlıktan şükre, fânî zevklerden ebedî

lezzetlere, kibirden tevazua, “ben” demek zincirinden “O” demek hürriyetine kavuşma vakitleridir.

Sabah Vaktinin Hatırlattıkları

Sabah namazı, o vakitteki ve o vaktin hatırlattığı bütün zamanlardaki nimetlere şükür vaktidir.

Sabah aydınlığının ihtişamı ne ise, sabah namazının ihtişamı da odur. Güneş gibi doğmaktır hayata... Dış dünyası gibi insanın içinin de ısıt ısıt canlanmasıdır.

Parça bütüne aittir ve bütünün özelliklerini taşır. Damla deryadan habercidir. Rakamlar, çok sayıda “bir”in farklı ifadesidir. Nasıl rakamlar çok sayıda “bir”in farklı ifadesi ise, “beş” denilen şey, aslında, parmak sayısınınca “bir”lere verilen isimse, zaman da öyledir. Saniye dakikaya, dakika saate, saat güne, gün haftaya, hafta aya, ay yıla, yıl asra, asırlar zaman devrelerine bakar; biri diğerini, diğeri öbürünü anlatır, hatırlatır. Birisinin bitmesi diğerinin de biteceğini söyler. Demek ömür tabakaları bittiği gibi, bir gün kâinat saatinin süresi de bitecek, ebedî ömür başlayacaktır.

İnsan yarı ölüm olan uykudan uyanıp yeniden hayata başlar. Mevsim uyanır, ilkbahar gibi... Ömür uyanır, anne karnına düşme zamanı gibi... Kâinat uyanır, altı günün ilk günü gibi... Sanki aynı şey farklı şekillerde görünmekte, saniye güne, dakika seneye, saat ömre, gün devire dönüşmektedir.

İnsanın uykudan uyanıp elini, gözünü, aklını, hafızasını yerinde bulduğu ve yeni bir güne başladığı o anlar, rahmet kapısına müracaat edilecek, gündüzün yaşanacak zorluklara karşı her şeye hükmü geçenden medet istenilecek anlardır. O vakitteki namaz ise, insan kadar zayıf bir varlık için en kuvvetli dayanaktır.

Sabah namazı vakti, insanın çocukluğuna benzer. Diline, damağına, midesine uygun gıdalarla beslenip büyütüldüğü, imdadına koşulduğu,

ağlamasın diye kendisinden güçlü insanların etrafında pervane olduğu o günler ve o günlerdeki nimetler gerçekten de minnetle, şükürle hatırlanması gereken nimetlerdir.

O vakit, kâinat sarayının kocaman saatindeki baharın başlangıcını da hatırlatır. O ılıman iklim, o cisimleşmiş rahmet gibi imdada koşan yağmur, tohumları uyandıran gök gürlemeleri, onların dirilişin ve rahmet hazinelerinin habercileri gibi uyanıp el kaldırmaları ruha hamd ve şükür nefhaları üfler, insanı minnetle secdeye sevk eder.

Günün uyandığı o dakikalar, kâinat sarayının kuruluşunu ve ateş topunun soğutulup içine toprak, su ve hayat konulmasını da hatırlatır ki, o büyük ikram, yeryüzü çapında bir teşekkürle mukabele ister.

Sabah namazında Rabbinin huzuruna duran kul, aklının nazarına, sözünün arasına bu niyeti de katıp, takdim eder.

Öğle Vaktinin Hatırlattıkları

Öğle namazı vakti, günün kemâl vaktidir. Günlük meşgalelerin meyveleri görünmeye, gün zevale meyletmeye başlamıştır. Ân, zirve ânı olsa da, artık yön, doğuştan değil batıştan yanadır.

Günün kemâle erdiği o saatlerde, mevsim, yazı.. ömür, insanın olgunluk dönemini.. devir, dünyaya insanın teşrif ettiği zamanı hatırlatır ve insan öğle namazında bütün o zaman dilimlerindeki nimetlere şükreder.

Zira eli ayağı tutar, gücü yeter, ilmine, irfanına itibar edilir, sözü dinlenir olmak büyük ihsanlardandır. İnsanın güçlü kuvvetli olmaya ve dallardaki olgunlaşmış meyvelere, ne kadar muhabbeti varsa, başını secdeye koyup teşekkür etmeye de o kadar muhabbeti olmalıdır. Bunca ihsan, duyan bir kalbi iradesizce secdeye götürüp, şükrettirecek kadar büyüktür.

Öğle vakti, hayatın ve mevsimin meyvelerini toplama vakti olduğu kadar, günün tazyikinin, meşakkatinin de duyulduğu, insanın dünyanın hâdiseleri ile boğuşmaktan yorulduğu bir vakittir. İşte o ânlarda ruhun

nefes almaya, teneffüs etmeye duyduğu ihtiyaç, sair ihtiyaçlarından daha az değil, belki çok daha fazladır.

Günlük meşgaleler, dünyaya ait kayıtlar insanın elini, ayağını bağlar. İnsan birçok ihtiyacını boynunda pranga taşıyor gibi taşır, birçok işini âzâd olmayı arzulayan bir köle gibi yapar. Dünya da, üzerinde taşıdığı beden urbası da, maddî gözün gösterdiği ufuk da ruhuna dar gelir. Zaten nurdan yaratılmış olan ruh için, maddî beden urbası çok da müsait bir mesken değildir. Can kuşuna ten kafesi yetmemekte, can kuşu özgürce kanatlanabileceği bir meydan, bir menfez arzulamakta, kaçmak, kaçıp çok şeyi arkada bırakmak istemektedir.

Birçok insanın çocuklar gibi oyuna düşkünlüğü bu ihtiyaçtan doğan yanlış bir kaçıştır. Maddî dünyanın kalıplarından ve kayıtlarından o hayâlî dünyaya sığınarak kurtulmaya çalışırlar. Oyun onlar için özgürlüktür, serbestliktir, gönüllülüktür. Geçici de olsa bir kaçıştır. Fakat heyhat ki kaçılan oyun alanı, maddî alandan çok daha dar bir alan olduğu için insana aradığını veremez. Böyle birisi dünyevî dertlerden ve bağlardan kurtulmayı istemiş, fakat kaçacağı yeri bilememiştir.

Hâlbuki namaz, dünyadan daha dar bir alana kaçıp, sıkışmak, orada anlamsız şeylere mahkûm olmak değil, dünyadan çok daha geniş olan ebed memleketine dönüp soluk almak, dünyanın kayıtlarından onun fânî yüzünü görüp kurtulmaktır. Evet, ebedî hayatın yanında, dünyanın geçici lezzetleri de, sıkıntıları da çok küçük kalmakta, çok az şey ifade etmekte, batıp kaybolan şeyleri gören ruha o müthiş menfezden gelen Allahu Ekber sesi, kurtuluş reçetesi sunmakta, çok şey demektedir. Zaten Kur’ân-ı Hakîm de, “*fefirru ilallah*” (Zâriyât, 51/50) buyurmakta, “Kaçıp Allah’a sığının!” demektedir.

Günün en meşakkatli ve insanı en çok meşgul eden ânında, çamurdan ayağını çekip kurtaran adam gibi fânî meşgalelerden sıyrılıp ebede bakmak, “Bu da geçer Yâ Hû!” deyip nefes almak, kabristanları görüp dünyayı bir oyun zannetme gafletinden hakikate uyanmak ve şükürle

secdeye kapanmak, Rahmân'ın öğle namazı ile lütfettiği bir ikram ve hediyedir.

Hem bu şükür sadece o vakte değil, iki namaz arasındaki bütün nimetleredir.

İkinci Vaktinin Hatırlattıkları

Gün ihtiyarlamış, dizlere ikinci ağrıları vurmaya başlamıştır. Mevsim sonbahardır artık. Yapraklar dökülmekte, güneş guruba yaklaşmaktadır.

Fersûde yaprakların damarları eskisi gibi canlı, insanların titrek elleri eskiden olduğu kadar güçlü değildir. Buruşmuş yüzlerde bir ömrün, bir ömre ait hâdiselerin imzası vardır. “Eskiden” diye bahsedilir olmuştur çok şeyden...

Kâinat saati, dünya küçülmüş, şefkate ihtiyaç ziyadeleşmişken, İnsanlığın Efendisi'nin (sallallâhu aleyhi ve sellem) dünyaya teşrif ettiği zamanı göstermektedir.

Şakaklarına ak düşen veya düşecek akları bu günden gören bir insanın, ikinci vaktinde, ağrıyan dizlerini büküp “Var Eden”in kapısına gitmesinden, ebedî gençliği ve sıhhati talep etmesinden daha elzem ve daha makul bir şey olamaz. Ayrılık vaktinin sesi bu kadar yakından geliyor, gün bittiği gibi ömür de bitiyorken...

Hem ikinci vaktine, ikindinin hatırlattığı sonbahar mevsimine veya ihtiyarlık çağına kadar ulaşan insanın, sıhhatinden sevinçlerine, sevinçlerinden torunlarının tebessümüne, tebessüm ve hürmetlerden sevgi hâlelerine kadar şükredeceği çok şey vardır.

Akşam Vaktinin Hatırlattıkları

Artık rıhtımdan demir alma vaktidir. Gün vefat edip bittiği gibi ömür de biter. El sallayamadan ayrılır ayrılanlar... Buruk hatıralar ve gözü yaşlı insanlar kalır arkada... Bir hazin vedadır yaşanan... Yükselen her şey alçalmış, yıkılmayan duvar kalmamıştır.

Sonbaharın o kurutan rüzgârları yerini, tipiye, fırtınaya terk eder. Dallardaki solgun yapraklardan da, ufuktaki kızılıktan da eser yoktur.

Dünya sekerat-vârî bir zelzelenin ardından yıkılmış, bütün sâkinleri başka âlemlere göçmüş, bu imtihan meydanının lambası sönmüştür.

O ânlar, insanın, neticede elde kalmayan, mezarda geçmeyen, kabir kapısından öteye gelmeyen şeylere haddinden fazla kıymet verip gönül bağlamanın aldanmak olduğunu anladığı ânlardır. Tahta ata binmek, cılız bedeni alsa da ruha dar gelen bir yere girmek, kapkaranlık gecede toprakların altında yapayalnız kalmak, ruha, ayrılana değil ayrılmayana dayanmak ihtiyacı hissettirir.

İşte bütün bunları hatırlatan akşam vaktinde, fânîlerden el çekip, azametli âlemleri çevirip dönüştüren Bâkî-i Ezelî'nin huzurunda el bağlamak, O'ndan gayrisini kalbinden atıp tevazu ile boyun bükme, kusursuz güzelliğine ve merhametine hamd etmek; hem bu fânî misafirhanede bâkî bir sohbeti yaşamak, hem de ruha ferahlık veren bir vazifeyi yapmaktır.

Yatsı Vaktinin Hatırlattıkları

Yatsı namazı vakti, gündüze ait bütün emarelerin simsiyah bir örtü ile kaplandığı vakittir.

İnsan vefat ettiği gibi ardında bıraktığı şeyler de vefat etmiş, dünyada bıraktığı eserler yıkılıp gitmiştir. Onun o sokaklardan geçtiğini gösteren ne bir ses, ne bir nefes, ne bir emare vardır artık. Hatırlayanı, sık sık dua göndereni yoktur. Kimse babamın dedesi dememektedir.

Zemin bembeyaz kefenine bürünür. Kış, olanca şiddetiyle, insana aczini ve bir sığınağa, ılık ülfetli bir köşeye ihtiyacını hissettirir. Artık insanın olup bitenlere gücünün yetmediği ve yetmeyeceği çok açık bellidir.

Dışarıdaki fırtına, yıldızların tesbih tanesi gibi dağılacağı, denizlerin tutuşacağı, kıyametlerin kopacağı, vazifesi biten dünyanın bohçasını

toplayacağı zamanı da hatırlatır, Kahhâr-ı Zülcelâl'in celâlli tasarrufunu da ilan eder.

İşte dünyanın gecenin karanlığına gizlendiği ve insanı unuttuğu o ân, dünyanın unutulup rahmet kapısının çalınacağı ândır. İnsan o vakitte, adının anılmayacağı güne hazırlık yapıp, Fâtiha'yı kendisine kendisi göndermelidir.

Durgun sulara dalar gibi yarım ölüm olan uykuya dalmadan evvel, ne olur ne olmaz diye düşünüp, öteye namazsız, teşekkürsüz bir nankör gibi gitmemek için son kulluk vazifesini yapmak, günlük amel defterini güzel bir şekilde kapatmak, âcizliğini iliklerine kadar hissetmişken yapılacak en doğru şeydir.

O saatler, itaatin ve teslimiyetin âşikâr olduğu, semâyı yaldızlayan yıldızların emre âmâde bir nefer gibi itaat ettiğinin apaçık görüldüğü saatlerdir. İşte o vakitlerde, yatmış gibi gizlenen bitkilerin ve hayvanların hâliyle hâllenip “Allahu Ekber” diyerek iki büklüm rükûa varmak ve toprağa düşen mahlûkâtı secdeye varmış gibi düşünüp secdeye kapanmak, kâinata ve güneşe secdede arkadaşlık ve imamlık yakmak kadar güzeldir.

Yatsıdan sonra, herkes uykudayken Ezelî Dost'un huzurunda gece namazına durmak ise, kabir ile haşir arasındaki berzahı aydınlatan bir ışık ve o güne bu günden gönderilen bir nurdur.

Sonraki sabah ise, öldükten sonra dirilme sabahıdır. Evet, gecenin sabahı, kışın baharı ne kadar mâkul ve kat'î ise, haşrin sabahı, berzahın baharı da o kadar mâkul ve kat'îdir.

Kâinat çapındaki değişiklikleri hatırlatan ve günün inkılâb vakitlerinde ikame edilmesi kat'î bir emirle emredilen beş vakit namaz, bu vakitlerde fevkalade uygun ve enfestir.

Beş Vakıt Namazın Emredildiği Âyet ve Hadisler

Dünyanın, yolcularını taşıdığı istikamet ebed diyarı olduğu gibi, insanın da yüzünü çevirmesi gereken yön ebed diyarıdır. İnsan, yaşamak

meşgalesinden veya gafletten ötürü yüzünü başka tarafa çevirince, Cenâb-ı Hak ona yine namaz vesilesiyle istikametini buldurur, yüzünü Kâbe'ye çevirir.

Cenâb-ı Hak, namazın günde beş vakte tahsis edildiğini farklı âyetlerle anlatır. Mesela Nisâ Sûresi'nin dördüncü âyetinde “*Namaz, belirli vakitlerde müminlere farz kılınmıştır.*” denilirken, Rûm Sûresi'nin on yedinci ve on sekizinci âyetlerinde de bu belirli vakitler: “*Haydi siz, akşama ulaştığınızda (akşam ve yatsı vaktinde), sabaha kavuştuğunuzda Allah'ı takdis ve tenzih edin, namaz kılın! Göklerde ve yerde hamd, güzel övgü O'na mahsustur. İkinci vaktinde de, öğleye girerken de O'nu takdis ve tenzih edin, namaz kılın!*” buyrularak anlatılır.

Hûd Suresi'nin yüz on dördüncü âyetinde ise, “*Gündüzün her iki tarafında ve gecenin zülûflerinde namaz kıl!*” buyrulmaktadır.

“Gündüzün iki tarafı”ndan kastın öğle ve ikindi namazı olduğu bellidir. Sabah namazı güneş doğmadan önce kılındığı için gündüze ait değil, gecenin zülûflerine ait bir namaz değildir.

Ayette geçen “zûlefen mine'l-leyl (gecenin zülûfleri)” ifadesi ise, üç vakte işaret eder. Çünkü Arapça'da “zülfe”, saçak, “zülfe”nin çoğulu olan “zûlef” ise saçaklar demektir. Arapça'da çoğul en az üç sayıdan oluştuğuna göre, ikisi gündüzün taraflarında, üçü de gecenin eteklerinde olmak üzere toplam beş vakit namazın emredilmiş olduğu açıktır.

Gerçekten de sabah, akşam ve yatsı namazları gecenin her iki yan zülûflerinde nur saçan inci taneleri gibi durmaktadır.

İbn-i Abbas Efendimiz'in rivayet ettiği bir hadiste ise Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) Cebraîl (aleyhisselâm)'ın kendisine namazı nasıl tâlim ettiğini anlatır:

“Cibril bana, Beytullah'ın yanında⁵⁵ iki kere imamlık yaptı. Bunlardan birincisinde öğleyi, gölge ayakkabı bağı kadar iken kıldırdı. Sonra ikindiye, her şey kendi gölgesi kadarken; akşamı, güneş battığı ve oruçlunun orucunu açtığı zaman; yatsıyı, ufuktaki aydınlık kaybolunca;

sabahı, şafak sökünce ve oruçluya yemek haram olunca kıldırdı. İkinci sefer öğleyi, çünkü ikindinin vaktinde, her şeyin gölgesi kendisi kadar olunca kıldırdı. Sonra ikindiye, her şeyin gölgesi kendisinin iki misli olunca; akşamı önceki vaktinde; yatsıyı, gecenin üçte biri geçince; sabahı, yeryüzü ağarınca kıldırdı. Sonra bana yönelip: ‘Ey Muhammed! Bunlar senden önceki peygamberlerin vaktidir. Namaz vakti de bu iki vakit arasında kalan zamandır!’ dedi.”⁵⁶

Gerek Efendimiz’in (sallallâhu aleyhi ve sellem) namazla ilgili diğer hadis-i şerifleri, gerek kendi hayatındaki uygulamaları, gerek Sahabe Efendilerimiz’in (radiyallâhu anhum ecmâîn) anlattıkları ortadadır.

Bir haber, hayatında hiç yalan söylememiş bir kişi tarafından dahi nakledilse, o haber muteberdir.

Hâlbuki namaz meselesi sadece sözlü bir nakil değil, daha Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) dünyayı şerefendiriyorken on binlerin yaşantısı hâline gelmiş bir nakildir. Yüz on, yüz yirmi bin insanın, yaşayarak naklettiği bir meselenin tersine söz söylemek, öyle değildir demek, zerre kadar akıl ve insaf sahibi olan birisinin, hatta şeytanın bile iddia edeceği bir mesele değil, sükut edip o meydandan kaçacağı bir meseledir. Kimse akli ve tarihi inkâr etmeden bu sözü söyleyemez.

Yüz bin kişinin bir buçuk saat seyrettiği bir spor müsabakasının yaşandığını inkâr etmek ne kadar imkânsızsa, hicretten bir buçuk yıl kadar önce farz kılınan ve on binlerce insanın Efendimiz’le (sallallâhu aleyhi ve sellem) beraber on bir sene yaşayıp ikame ettiği namazı inkâr etmek, “O şekilde yaşanmadı.” demek, o kadar imkânsızdır.

⁵⁵ **Not:** Cebail (aleyhisselâm)’ın Efendimiz’e (sallallâhu aleyhi ve sellem) imamlık yapıp namaz kıldırıldığı yer, Kâbe’nin Irak tarafındaki (Rûkn-ü Irakî) köşesidir. (M. Akar)

⁵⁶ Tirmizî, *Salât* 1; Ebû Davud, *Salât* 1.

“HER GÜN HER GÜN BEŞ VAKİT”

Nefsin fısıltıları, temeli olan hakikatler değil, yoldan çıkarmak için süslenmiş uydurmalarıdır. Bu fısıltılar ilim, irfan ve amel erbabı için çok ifade etmese, bir cümleyle kökü kurutulsa, balonu söndürülse de, o meselenin hakikatini aklen bilmeyen, kalben idrak edemeyenler için cevaba muhtaç olabilir. Burada, “kalben idrak etmek” ifadesi ile kastedilenler, *“Ey iman edenler! Eğer Allah’tan korkarsanız O, size iyi ile kötüyü ayırt edecek bir anlayış verir.”* (Enfâl, 8/29) âyeti ile anlatılan muttakilerdir. Böyleleri zâhiren ilim sahibi olmasalar da amel ve ihlâs sahibidirler, kalben en büyük ilme denk hakikatleri duyar, yollarını bulurlar.

Vâkıa herkesin, her gün derecesine göre mânevî takviyeye, taze bir hakikati duymaya ve tekrarlayarak tazelemeye ihtiyacı vardır.

Nefsin, hakikat pazarında zırva mevkiinde olan, fakat zâhir erbabına mantıklı görünen bir fısıltısı da, “Namaz bitmediği için usandırıyor.” sözüdür. Bu fısıltı, sanki çok mutebermiş gibi namaza lâkayt insanlar tarafından da dile getirilir. Üstadımız, nefisleri ve şeytanın vazifesini yapan insanları susturmak, kalbleri takviye etmek, ehl-i ibadete, namaz hakikatine bir başka pencereden daha baktırmak için bu meseleyi de izah eder.

Ölümsüzlük Kuruntusu

İnsana bu sözü söyleten ölümsüzlük kuruntusudur. Başkalarına tabut yapsa da kendi öleceğine inanmaz adam... Ölüm hep başkalarındadır ve ölüm gelse de ona çok sonra gelecektir.

Sabahtan öğleye, öğleden ikindiye kadar yaşayacağına dair garanti almış, taahhütname imzalamış gibi bir sonraki namazın yükünü düşünür. Ölümün âniden geldiğini, cılız bedeninin hayatta kalması için milyonlarca muvâzenenin korunduğunu unutmuş, hayatı çok az anlamıştır.

Hâlbuki bir sonraki namaza kadar yaşayacağının garantisi olmayan insan, her namazını son namazı gibi kılmalı, “Belki bir sonraki namazımı ikame edecek kadar yaşayamam, en iyisi hem toprağa yüzüstü bir nankör gibi düşmeyeyim, hem de kıldığım namazın hakkını vermeye çalışayım.” diye düşünmeli, şeytanın ve şeytanın vazifesini ifa eden insan suretindeki ağızların bu kadar manasız ve basit hilelerine aldanmamalı, tuzağa düşmemelidir.

Aç Ruhun Çıglıkları

Her gün her gün yemek yemeği, su içmeyi, nefes almayı fazla görmeyen bir insanın, namazı –hâşâ– usandıracak kadar çok bulması, kendisini bir mekanik varlık gibi görüyor, iç âleminin ihtiyaçlarını hesap edemiyor olmasındandır.

Hâlbuki ruhun gıdaya ihtiyacı bedenın ihtiyacından hiç de geri değildir. Beslenmeyen beden nasıl bodurlaşırsa, beslenmeyen ruh da öyle bodurlaşır, kurur. Aç bedenden duyulan feryat, aç ruhtan da duyulur.

Maddî olanın gıdası maddî, nuranî olanın gıdası nuranîdir. Maddeyi maddî açlık, ruhu mânevî açlık etkiler. Her üzüntü bir teselliye, her ayrılık bir kavuşmaya, her zayıflık bir kuvvetliye, her yalnızlık bir ünsiyete, her ihtiyaç bir müracaata muhtaçtır. Bedenin bütün ihtiyaçları da ruhun omzunda iken, ruhu, ihtiyaçlarını arz edeceği kapıdan uzak tutmak, onu çaresiz ve aç bırakmak, boğmak, kurutmaktır.

Gözün ışıktan, midenin rızıktan; idrakin hakikatten, kalbin Allah’tan ayrılmaya tahammülü yoktur. Dünyalara sığmayan ruh, ebede açılan pencerelerde soluklanır, semâvî sofralarda beslenir.

İnsan, her ân aldığı nefesle maddî bedenini takviye ettiği gibi, günde beş vakit namaz sofrası ile de mânevî bedenini takviye etmeli, hatta yapabilse her nefes zikir, fikir, şükür üzere olmalı, kalbinin namazı devam etmelidir.

Çünkü mânevî sofralara oturmak ve mânevî gıdalar almak, maddî sofralara oturmak kadar zarurettir.

Olmayan Bir Yükün Ağırlığından Ağlamak

Bir sonraki namazın yükünü o vakit girmeden evvel düşünen adam, bir yükü yüklenip yüklenmeyeceği daha belli olmadan inlemeye, terlemeye başlayan adam gibidir.

Adamın durumu, meydanda düşman yokken, belki gelirler endişesiyle askerlerini sağa sola salıp ateş ettiren, merkezdeki gücü zayıflatan komutan kadar gülünçtür.

Gelmeden evvel geleceği bu şekilde yaşamaya çalışmak, yaşanmamış günlerin açlığını, susuzluğunu düşünüp şimdiden ağlamaktan farksızdır. Bu, uzak görüşlülük veya hazırlık değil, bu, hazırlıkları dağıtmak ve akılsızlıktır.

İnsan, itaat üzere olmakta, günaha girmemekte ve musibete dayanmakta sabırla mükelleftir. Ve ona verilen sabır kuvveti, içinde yaşadığı ân içindir. Sağa sola dağıtmazsa, itaat için de, meşakkat için de, musibet için de yeter.

Günde Bir Villa Kazanmak Az Değil

Bir adama, “Sabahtan akşama kadar otur, kalk, sana dünyanın en güzel villasını vereceğiz.” deseler, o adam, içinde ne kadar yaşayacağı bile belli olmayan o villa hatırına sabahtan akşama oturur, kalkar.

O adama bu sözü söyleyenler sözlerini tutmaya muvaffak bile olamayabilirler. Hâlbuki Rabbimiz’in vaadinden dönmesi imkânsızdır ve

O'nun kuluna vaat ettiği cennetin yanında o villa, kapı paspası kadar bile olamaz.

Günde beş vakit namazın ücreti az değildir ki, insan ondan yüz çevirsin.

Veya bir adam, birisinin şakağına tabancayı dayasa, onu sabahtan akşama oturtup, kaldırır. Hâlbuki o âciz adam tetiğ'e basmadan ölebilir, o anda felç olabilir veya onu birileri engelleyebilir. Kahhâr-ı Zülcelâl ise, insanı cehennem gibi korkunç bir mahkûmiyetle tehdit etmektedir ki, O'na mani olacak hiçbir kuvvet yoktur.

Silah korkusuyla oturup kalkan adamın, güzel ve hafif bir vazifeyi cehennem endişesiyle yerine getirmesi, silah karşısındaki hâinden çok daha muvâfık ve mantıklıdır.

Zaruri İşler ve Dünyevî Meşgaleler

İnsan, bir şeyi terk edecekse, terk etmeye en kıymetli, lüzumlu, hayati ve kârlı olandan başlamaz. Perhiz, nefes almayı, su içmeyi terk ederek değil, bedene ve ruha yük olanı terk ederek yapılır. Yokuşta zorlanan, çocuğunu değil, yükte ağır, kıymette hafif olanı terk eder.

Kulun namaz kılmaya hava kadar su kadar ihtiyacı vardır. Ebediyen havasız, susuz, azıksız kalmaması, ebede pencere açtığı namaz vakitlerinde tedarik edeceği soluğa, suya, azığa bağlıdır. Her şeye, hatta birçok lüzumsuz şeye vakit bulabilen insanın, namaz kılmamasına meşguliyetini bahane etmesi abestir, terke tersten başlamaktır.

İlla bir terk gerekiyorsa, kalıcı olan değil, geçici olan bırakılır. İki ikametgâhı olanın, bütün vaktini geçici ikametgâhı için sarf etmesi kalıcı ikametgâhını ihmal ve zâyî etmesidir.

Namaz vakitleri geniştir ve o geniş vakitler Rabb'e secde etmek için fırsat bulmaya kâfidir. Günde yüz lira kazanan ve gün içerisinde onlarca dakikayı işinden ayrı geçiren adamın, on dakikada yüz bin lira kıymetinde pırlanta dağıtılan bir fırsatı, “Yüz liralık işimden on kuruş eksilebilir.” diyerek terk etmesinin zerre kadar mantığı yoktur.

Bahane, yalancı özür, asılsız mazeret demektir. Namaz için söylenen bütün bahaneler, bahane dahi olamayacak kadar asılsız, bahanenin gölgesi kadar dahi geçersizdir.

Namaz kıldığı için kazancı eksilen yok, namazla hayatı bereketlenen, kazancı ziyadeleşen insan çoktur. Buna, namazda hassas insanların inşa ettiği mâmur ve medenî tarihimiz de, namazı dosdoğru kılanlar adedince insan da şahittir.

Hiçbir gölge bahane, o fiyata değmez.

Benlik ve Dünyevîlik Ateşinin Sönmesi

İnsan, toz kanatlı bir kelebek kadar zayıftır. Bir yüzü varlığa, bir yüzü yokluğa bakar. Kendisine bakan yüzüyle sermayesiz, Rabbine bakan yüzüyle emanet sahibidir.

Toz kanatlı kelebeği elinize aldığınızda, kanadının elinizde kaybolduğunu fark edersiniz. Sanki var gibi görünen bir yoktur. Rengârenk kanatları, var zannedip parmaklarınızın arasına aldığınızda kaybolur.

İnsan da öyle... Eli, gözü, ayakları... Rengârenk kanat gibi durur üzerinde... Fakat tutamazsınız, gider elinizden... Buruşması, dökülmesi, dağılması çok uzun sürmez. O tutamaz ki elini, siz tutabilesiniz. Kaybolur gider.

Allah'ın insana verdiği şeyleri bir kenara ayırsanız, ortada insan diye bir şey kalmaz. El açan bir dilenci kadar dahi bir şeye sahip değildir. Allah vücut vermiş yaratmış, o Allah'ın verdiği vücutla varlığa ermiştir.

Üstadımız insanın durumunu ne güzel anlatır: “İnsan fıtraten gâyet zaîftir. Hâlbuki her şey ona ilişir, onu müteessir ve müteallim eder. Hem gâyet âcizdir. Hâlbuki belâları ve düşmanları pek çoktur. Hem gâyet fâkirdir. Hâlbuki ihtiyâcâtı pek ziyadedir. Hem tembel ve iktidarsızdır. Hâlbuki hayatın tekâlifî gâyet ağırdır. Hem insâniyet onu kâinatla alâkadar etmiştir. Hâlbuki sevdiği, ünsiyet ettiği şeylerin zevâl ve firakı, mütemadiyen onu incitiyor. Hem akıl ona yüksek maksadlar ve bâki

meyveler gösteriyor. Hâlbuki eli kısa, ömrü kısa, iktidarı kısa, sabrı kısadır.”⁵⁷

Ona varlık verildikten sonra, “ben” deme, “benim” deme özelliği, sahip olduğu için değil, elinde sahip olmanın ne demek olduğunu anlatan bir ölçü, bir kıyas olsun diye verilmiştir. “Benim evim” demeyi bilmesi, bu kâinat sarayının bir sahibi olduğunu bilemez, anlayamaz. Fakat vazifesi, “benim” demeyi öğrendiği anda, elindeki, üzerindeki her şeyi hakikî sahibine teslim etmek, “Bana emaneten O verdi, her şey aslında O’nun” demektir. –Otuzuncu Söz’e bakılabilir–

İşte insan, oyuna çıkmış çocuğun gerçek hayatı unutması gibi, gündelik hayatın koşuşturmaları arasında bazen hissiyatına mağlup olur, hakikati unutarak kendisini korkunç bir yangının içine atar. Sahibi olduğunu zanneder elinin altındaki şeylerin... Hâlbuki öyle bilip itikat ettiği andan itibaren, o şeylerin hepsini kendisine kendisi tedarik etmelidir ki, bu onu da, sahip olduğunu zannettiği her şeyi de mahvedecek yanlış bir düşünce, yangın gibi yakıp kül edecek ateştir. Yangın nasıl her şeyi yok ederse, “benlik” davasına düşme ve inanarak “benim” deme de her şeyi yok eder. Çünkü “yok”un, “ben” demesi, yok olmasıdır.

İşte insan benlik ateşinin tesirinde kalmasın, dünyevîlik ve günah ateşi ile yanmasın diye, namaz vakitlerinde Rahmet-i Rahmân imdada yetişir. Namaz ile, Rabbimiz, insanın kalb ibresindeki ayar kaymalarını düzeltir, içindeki yanmaya, tutuşmaya meyyal hisleri söndürür.

Efendimiz, bu hakikati enfes bir hadis-i şeriflerinde şöyle izah buyurur: *“Ey insanlar! Siz alevlenip yanıyorsunuz; fakat kalkıp sabah namazı kıldığınız zaman, o namaz ateşinizi söndürüyor. Sonra tekrar alevlenip yanmaya başlıyorsunuz. Öğle namazını kıldığınız zaman, o namaz ateşinizi söndürüyor. Sonra yine alevlenip yanmaya başlıyorsunuz. İkinci namazınızı kıldığınız zaman, o namaz ateşinizi söndürüyor. Sonra yine alevlenip yanmaya başlıyorsunuz. Akşam namazını kıldığınız zaman ateşiniz sönüyor. Namazdan ayrıldığınız zaman tekrar alevlenip yanmaya*

başlıyorsunuz. Yatsı namazınızı kıldığınız zaman ateşiniz tamamen sönüyor. Sonra yatıp uyuyorsunuz. Uyanıncaya kadar size bir şey yazılmıyor.”⁵⁸

Aynı hakikat bir diğer hadis-i şerifte, “Allah’ın her namaz vakti çağrıda bulunan bir meleği vardır. O melek şöyle der: “Ey Ademoğlu, kalk! Yaktığın ateşi söndür!” cümleleriyle anlatılır.

Namaz, insanın yaktığı benlik, dünyevîlik ve günah ateşini söndürmesidir.

⁵⁷ Sözler, Dokuzuncu Söz (5. Nükte).

⁵⁸ Taberânî, *el-Mu’cemü’s-sağîr* 1/91.

MUHTELİF

Tâdil-i Erkân

İnsanı Cenâb-ı Hakk’a ulaştıracak birçok vesile ve yol vardır. Bütün hak meşrepler ve yollar Kur’ân’dan alınmış, herkes kendi kabiliyet, mizaç ve zevkine göre birini tercih etmiştir.

Bu yolların bazıları bazılarından daha kısa, daha güvenli, umuma açık ve kuşatıcıdır. Üstadımız’ın, Kur’ân’dan istifade ederek tespit ettiği en kısa, selâmetli ve umumi yol ise, “Acz ve fakr ve şefkat ve tefekkür tarîkidir.” Üstadımız, bu yolun rükünlerini, “İttiba-ı sünnet, ferâizi işlemek, kebâiri terk etmektir. Ve bilhassa namazı tâdil-i erkân ile kılmak, namazın arkasındaki tesbihatı yapmaktır.” diyerek tesbit eder.⁵⁹

Kur’ân-ı Hakîm, müminleri, “*Onlar her zaman namazlarında huşû içindedirler.*” (Müminûn, 23/2) diyerek tarif eder. Huşûun aslı kalbde, belirtisi bedendedir.

Tâdil-i erkân, kalbdeki haşyetin zahirdeki neticesidir ve namazın rükünlerini hakkını vererek, yerli yerinde, düzenli yapmak demektir. Yani rükûdan doğrulunca kavmede ve iki secde arasında celsede sükun bulmak, namazı sükunetle kılmak, her iki rükün arasında en az bir defa “Sübhâne Rabbiye’l-Azîm” diyecek kadar beklemek, hareket hâlinden beri olmaktır. Üstadımız onu farzları yapmak, günahlardan kaçınmak ve sünneti yaşamak ile bir tutmuştur.

Hatta tâdil-i erkânı o kadar önemli görür ve o kadar önemlidir ki, Denizli Medrese-i Yusufiye’sine sevk edilmelerindeki sıkıntı ve zahmetin, hapisshanedeki mahkûmların ve Nur şakirtlerinin tâdil-i erkân ile namaz

kılmalarıyla hiçe indiğini, sevin bu açıdan kendilerini sevindirdiğini söyler. Daha evvel yirmi kişiden ancak bir ikisi tâdil-i erkâna riayet etmekte iken, kırk ellisi namazlarını mükemmel kılar hâle gelmiştir.⁶⁰

Günümüzde de tâdil-i erkânın bir derece ihmale uğradığı, namazın bazen üstün körü kılındığı, beş başı mamur eda edilmediği söylenebilir. Bu hataya düştüğümüz yazık ki bir gerçektir.

Hâlbuki tâdil-i erkân, İmam Ebu Yusuf’a göre farz, İmam Âzam ve İmam Muhammed’e göre de vaciptir. Yani birincisine göre, tâdil-i erkâna uygun kılınmayan namaz tekrar kılınmalı, ikincisine göre de selâmdan evvel sehiv secdesi yapılmalıdır. Fakat güçlü olan görüş böyle bir namazın tekrar kılınması yönündedir.

Aslında, her şeyin dizginini elinde tutan Kâinat Sahibi’nin huzuruna çıkıldığında acelecilik yapmayı hiçbir müminin vicdanı kabul etmez. Namazı günlük meşgalelerin arasına sıkıştırmak değil, gündelik hayatı namazın arasına sıkıştırmak herkesin arzuladığı şeydir. Buna rağmen gerek alışkanlıklar, gerek bu meselede insanların birbirine kötü emsal olması böyle büyük bir hatayı netice vermektedir.

Hâlbuki Efendimiz’in (sallallâhu aleyhi ve sellem) namazı hâşâ böyle değildi. Hz. Huzeyfe’nin naklettiği bir hadise göre bir gece Resûl-i Ekrem ile birlikte namaza durmuş, Efendimiz bir rek’atta Bakara, Nisa, Âl-i İmrân sûrelerini okuyup bitirmiş, daha sonra rükûa gitmiş ve rükûda da neredeyse ayakta durduğu kadar durmuş, secdeye kapanmış, secdesi de hemen hemen ayakta durduğu süre kadar olmuştur.⁶¹

Efendimiz’in (sallallâhu aleyhi ve sellem) namazdaki aceleciliği hayvani hareketlerle tarif etmesi ise çok manidardır. Mesela bir hadiste, “Sizden biri imamdan önce başını rükûdan kaldırdığında, Allah’ın, suretini eşek suretine çevirmesinden korkmuyor mu?”⁶² derken, bir başka hadiste de, “Herhangi biriniz secdeye gittiği zaman horozun daneyi gagaladığı gibi yapmasın.”⁶³ buyurmaktadır. Demek insana ait bir paye olan ve insani

ölçülerle ikame edilen namazı böyle kılmak, âdeta insaniyet çizgisinden bir derece çıkmayı hatıra getirmektedir.

Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) rükûda, kavmede, secdede, celsede okuduğu tesbihler ve dualar vardı.

Rükûa veya secdeye gider gitmez, duymadan, söylediğini hissetmeden, alışkanlıkla kelimeleri tekrarlayıp doğrulmak, daha doğrulmadan, vücut sükûn bulamadan, hareketsiz kalmadan hemen tekrar eğilmek hastalığından insan, rükûdaki veya secdedeki tesbihleri beş, yedi, dokuz, on bir kere veya daha fazla söyleyerek, kavme ve celsedeki duaları öğrenip namazlarında okuyarak kurtulabilir. O dualar ve tesbihler “Dua Mecmuası”nda da vardır.⁶⁴

Kâbe’de, Mescid-i Nebvî’de veya büyüklerin arkasında namaz kılanlar, her tesbihi on bir kez, on üç kez, on beş kez, hatta çok daha fazla söyleyebilirler, namazı öyle kıldıklarına şahit olurlar.

Üstadımız Hazretleri, âyetlerin hızlı hızlı okunmasından duyduğu rahatsızlığı şöyle ifade eder: “Herkesin arkasında mezhebimce iktida edip namaz kılamıyorum ve okumakta yetişemiyorum ve daha Fâtiha’nın yarısını okumadan, imam rükûa gidiyor. Bizde Fâtiha okumak farzdır.”⁶⁵ Burada Üstadımız’ın kastettiği Fâtiha, Şâfiîlerin imamın arkasında namaz kılariken içlerinden okumak zorunda oldukları Fâtiha’dır.

Namazı huşû ile kılmaya, Rabbin huzurunda olmanın gerektirdiği hâli kalben duymaya “iç tâdil-i erkân” da denilebilir. Nasıl içsiz çekirdekten bir şey çıkmaz, o çekirdek meyve veren bir ağaca dönüşmezse, sadece dış tâdil-i erkâna riayet ederek namaz kılmak da yeterli olmaz. Asıl namaz, Rabbin huzurunda olmanın sevinci, mesuliyeti, dikkati, korkusu, coşkusu, ümidi, isteği ile ikame edilen namazdır.

Yukarda da geçtiği üzere, Kur’ân-ı Hakîm, müminlerin namazını anlatırken, “*Müminler kurtuldu. O müminler ki, onlar her zaman namazlarında huşû içindedirler.*” (Müminûn, 23/1, 2) der. Öyle ise

Rabbimiz'in kulundan isteği, onun sadece namaz kılması değil, kimin huzurunda olduğunun şuurunda olarak, mahviyet, tevazu, ümit, ciddiyet ve korkuyla namaz kılmasıdır.

Kur'ân-ı Hakîm'de, "namaz kılarlar" demek yerine "namazı ikame ederler" kelâm-ı kudsiyesi tercih edilmiştir. Üstadımız bunun hikmetini, "Namazda lâzım olan tâdil-i erkân, müdavemet, muhafaza gibi 'ikame'nin manalarını mûraat etmeye işarettir."⁶⁶ diyerek izah eder.

İkame, ayağa kalkmak, ayağa kaldırmak, meydana koymak demektir. Ayağa kalkmak, bir dava için isbat-ı vücut etmektir. Namazı "ikame" eden, "O'nun varlığına, rahmetine, hikmetine, mahlûkâtın O'na itaatine, minnetine, teşekkürüne şahit olarak ben varım!" der gibi ayağa kalkmış, varlığını ortaya koyarak tevhid hakikatinin şahidi olmuştur.

Evet, namaz ikame edilir ve namazın ikamesi de namazdaki kastın namaz süresince ciddiyetle korunmasına; ciddiyet, ta'dil-i erkâna bağlıdır.

İnsanı "*hayâsızlıktan ve kötülükten alıkoyan*" (Ankebût, 29/45) namaz da budur.

Sahabe Efendilerimiz'in Namazı

Üstadımız Hazretlerinin namazı, namazdaki mazhariyeti, heybeti, huzuru, huşûu bambaşkaydı. Özellikle namaza girişinin tarifi mümkün değildi. "İlâhî Ya Rab, İlâhî Ya Rab, İlâhî Yâ Rab!" der ve haşyetle "Allahu Ekber" deyip tekbir alır, o tekbirle bulunduğu mekân da âdeta sarsılırdı. Namaza durduğu vakit sanki küçülürdü. Etrafındaki ağabeyler renginin attığını fark eder, sanki ölmüş de hesap veriyor gibi olduğunu düşünürlerdi. Hatta birisi evin penceresinden namaz kılışını görmüş, renginin kaçtığını, ezildikçe ezildiğini fark edince acımış, "kendine neden bu kadar eziyet ediyor" demiş, onun nasıl bir idrak, minnet ve mazhariyetle namazı ikame ettiğini anlayamamıştı.

Namaz onda bir aşktı. Kendini namaz kılmaktan alamaz, sabahlara kadar ibadet eder, bazen ayakları yara olurdu. Kolundaki kelepçeyi,

ayağındaki prangayı söküp atacak kadar namaza düşküdü. O nasıl bir hâl ve o zaman dilimi nasıl nuranî bir zamansa, namaza durduğunda, zikre daldığında neler yaşıyor, hangi âlemleri müşahede ediyor, cennet deyince cennetin, cehennem deyince cehennemin perdesini ne kadar ve nasıl kaldırıp bakıyorsa; “Benim bir vaktim vardır, o vakitte melaike de gelse kabul etmem” derdi. Sanki Rabbinin öğrettiği âyetlerle Rabbiyle konuşurken, araya hiçbir şey girsin istemezdi.

Bir gün kalbine “Niçin Muhyiddin Arabî gibi hârika zâtlar sahabelere yetişemiyorlar?” diye geldi. Bu düşüncenin ardından kıldığı ilk namazın secdesinde Cenâb-ı Hak ona öyle bir “Sübhâne Rabbiye’l-A’lâ” demeyi nasib etti ki, o an gönlünden, “Keşke, bir tek namaza bu kelime gibi muvaffak olsaydım, bir sene ibâdetten daha iyi idi.” düşüncesi geçti. Hâlbuki yine de “tam mânâsıyla değil” “bir parça hakikati”ni görebilmişti. Namazdan sonra, o hâlin kendisine, sahabelerin ibadetlerine niçin yetişilemediğini göstermek için yaşatıldığını anladı.⁶⁷

O bile kendi namazı ile Sahabe Efendilerimiz’in namazını kıyaslar ve böyle derse, kim bilir Sahabe Efendilerimiz’in namazları nasıldı. Hz. Ali Efendimiz, arkadaşlarının namazını:

“Allah’a yemin ederim ki ben Ashâb-ı Muhammed’i gördüm ve onlarla beraber büyüdüm... Onlar gözlerinde gecenin aydınlık izlerini taşıyarak sabahlardı. Gecelerini Allah için secde geçirir, Kur’ân okur, bazen kıyamda, bazen de yanları üzere oturarak, nöbetleşe kullukla meşgul olurlardı. Allah’ı zikrettiklerinde fırtınalı bir günde ağacın sarsıldığı gibi sarsılır ve elbiseleri sıırılsıklam oluncaya kadar gözyaşı dökerlerdi.” sözleriyle anlatıyordu.⁶⁸

Sahabe Efendilerimiz namazı, “gözlerinde gecenin aydınlık izlerini taşıyan”ların namazıydı.

Sevabı Hacca Denk Olan Namaz

Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), “Bir kimse sabah namazını cemaatle kıldıktan sonra oturup güneş doğuncaya kadar zikir ile meşgul olsa, güneş doğunca da iki rek’at namaz kılsa, bir nafile hac ve umre sevabına nail olur.” buyurur.⁶⁹ Anlaşılması zahiri akla zor görünen bu meseleyi Üstadımız mealen şöyle izah eder:

İnsanlar arasında harikulade özellikleri olan şahıslar vardır. O bir emsal, bir numunedir. İnsanlar o şahsı tanımasa da, herkes namını ve özelliğini bilir. Herkes öyle değildir ama o da onlardan, içlerinden biridir. Aslında tek fert olan o şahıs, namıyla ve özellikleriyle böyle bir külliyyet ve umumiyet kazanır. Yanlarından geçen herhangi birisinin o şahıs olması muhtemeldir.

Bunun gibi, bir zât bazen namazı öylesine duyar, öylesine yaşar, niyetiyle mahlûkâtı tesbih taneleri gibi mânen avucuna alıp, zerrât adına ve adedince öyle bir “Elhamdülillâh” ile zikreder ki, o namaz bir başkasının mîkatla, ihramla, tavafla, say ile, Arafat’ta vakfeye durmakla, Müzdelife’de namaz kılmakla, Mina’da şeytan taşlamakla ve kurban kesmekle kazandığı sevaba denk bir sevabı netice verir. Zâhiren bir tane görünen o namaz, bir çekirdek gibi içinde binlerce filizi ve meyveyi taşır.

Efendimiz’in (sallallâhu aleyhi ve sellem), iki rek’at namaz için “hacca denk” buyurması, her namaz için ve herkes için değil, hususi bir namaz, şahıs ve mekân içindir. Bu, namazı büyük sevapları kazanmaya vesile olacak şekilde kılmak için bir teşvik, o namazı takdir ve adresini tesbittir. Demek ki öyle bir namaz, sabah namazından sonra, yerinden kalkmadan ve dünya kelâmı konuşmadan zikre devam edip, güneş doğduktan sonra kılınan namazlar arasında aranmalı, aranacağı yerlerden birisi de bu olmalıdır.

Efendimiz’in (sallallâhu aleyhi ve sellem), “*Gıybet, katil gibidir.*”⁷⁰ buyurması da bu ölçülerle değerlendirilmeli, bütün gıybetlerin değil, bazen bir gıybetin, bir adamı öldürmekten daha kötü neticeler verebileceği anlaşılmalıdır.

Burada sevapların dünyevî nazarlarla değerlendirilmesi yanlışına da düşölmektedir. Bedevi birisi için padişah, köydeki ağanın biraz büyüğüdür. Onun fikrine haşmet ve saltanatın ancak o kadarı sığar. Öyle ise o mübarek ifadede, “Sizin meçhulünüz olan hakikî sevabına değil, tahmininize giren sevabına denktir.” manası da vardır.⁷¹

Nerede Ben Nerede Hakikî Namaz

İnsanın, Rabbine layığı ile ibadet edemiyor olmanın hüznüyle, “Benim namazım nerede, şu hakikat-i namaz nerede?” diye düşündüğü olur. İnsanlığın Efendisi’nin (sallallâhu aleyhi ve sellem) bile, “*Sana hakkıyla ibadet edemedik Ey Ma’bud*” dediğı bir yerde, başkasının böyle düşünmesi normaldir.

Fakat şeytanın bin dili, bin dilinin de bin dili vardır. Bazı ulvi manaları kötüye kullanmak, alıcısı ve avanesi olan nefsi, kendi hesabına konuşturmak adetidir. Üstadımız nefsin elinden bu bahaneyi alır, “Sakın deme!” der ve izah eder:

Bir hurma çekirdeğı nasıl hurma ağacının özelliklerini taşıyorsa, herhangi bir insanın namazı da bir velinin namazının özelliklerini taşır. Aradaki fark sadece inkişaf farkıdır.

Her binit aynı özellik ve donanımına sahip olmasa da, her binit insanı maksuduna ulaştıran bir vasıta olmak açısından müsavidir. Kimse en iyisine sahip olamadığı için yayalığı ve yolda kalmayı tercih etmez.

Sıradan bir insanın namazının da namazın nurundan ve ulvi manasından hissesi vardır, velinin namazının da namazın nurundan ve manasından hissesi vardır. O hisse mânevî inkişafa göredir ve çekirdekten ağaca kadar ne kadar merhale varsa, namazın derecelerinde de o kadar, belki daha fazla mertebe farkı olması normaldir.⁷²

Huzura duran hissesiz kalmaz. Ve namaz kılan adamın namazın hayrından aldığı hisse ile namaz kılmayan birisinin durumu kıyaslandığında, aradaki fark doğu ile batı kadardır. Çünkü birisinde o

rahmet kervanına mahcubane de olsa katılmak, diğesinde yüz çevirip gitmek ve belki de rahmet halkasının dışında kalmak vardır.

Hem o mahcubiyet, makbuliyet vehminden bin kat efdaldır.

O Kadar Nimete Bu Kadarcık Bir Şükürle Nasıl Mukabele Edilir?

Birisinden bir şeyler alan mahcup olur, minnettar kalır. Kalbi bozulmamış, aklı tutulmamış, hakkı takdir hisleri dumûra uğramamış herkes için bu böyledir. Mahcubiyet ve minnettarlık ise insanı “Ben bunlara nasıl karşılık verebilirim?” diye düşünmeye sevk eder.

İşte “sınırlı kulluk ile adetsiz çokluktaki ikramlara nasıl karşılık verilebilir” diye soranlara ve “bir yolu olsa” arzusunu vicdanlarında duyanlara Üstadımız, “küllî bir niyetle, hadsiz bir itikatla” diye cevap verir.

“Hadsiz bir itikat”, alanın verene olan itikadıdır. Nasıl bir dilenci, kendi servetinden çok kendisine ihsanda bulunanın servetine inanırsa, sonradan var olan insanın, kendine varlık verene inanması da öyledir. Dilencinin avucuna bırakılan bir altına güvenip, kendisine altın verende altın olmadığını iddia etmesi ne kadar abesse, insanın kendisine varlık vereni, varlığı Ondan almaya devam ederken inkâr etmesi de o kadar abestir.

“Hadsiz bir itikat” sonradan var olan âcizin, kendi varlığından çok Allah’ın varlığına iman ve itikadıdır.

“Küllî bir niyet” ise, beş kuruşluk bir hediye ile sultanın huzuruna giden, saraydaki bolluğu, serveti ve zenginler tarafından getirilen milyonlar değerindeki hediyeleri gören, “Benim gibi bir âcizin getireceği ancak bu kadar olur.” diye düşünüp, “Sultanım, sen hediyelerin en güzeline, en değerlisine lâıksın. Verebilsem ben de sana şanına lâıyk hediyeler vermek isterdim. Bütün bu getirilen hediyeleri sanki ben de getirmişim gibi, benden de kabul et, gücüm olsaydı sana bunların mislini hediye ederdim!” diyen adamın niyetidir.

Nasıl, hiç ihtiyacı olmayan ve raiyetinin hediyelerini sadakatlerinin alameti olarak kabul edip getirdiklerinin kat kat fazlasıyla onlara mukabele eden sultan, bu samimi niyeti de en güzel bir hediye gibi kabul ederse, Rabbimiz de, “et-tahiyyâtü lillâhi” diyen âciz bir kulun, “Bütün mahlûkâtın hayatlarıyla Sana takdim ettikleri kulluk hediyelerini ben de kendi hesabıma Sana takdim ediyorum. Eğer elimden gelseydi, onlar kadar tahiyyeler Sana takdim edecektim. Sen hem onlara, hem daha fazlasına lâıyksın.” sözlerini niyetleri üzere kabul eder. Çünkü “Müminin niyeti, amelinden hayırlıdır.”

Bir komutanın, bütün askerlerin hizmetlerini kendi namına padişaha takdim etmesi ne ise, mahlûkâta bir yönüyle kumandanlık yapan insanın, “*Yalnız sana ibadet eder, yalnız senden yardım dileriz.*” (Fâtiha, 1/5) demesi ve bütün halkın ibadet ve isteklerini kendi namına Ma’bud-u Zülcelâl’e takdim etmesi de odur.⁷³

Abdullah b. Ömer’den (radiyallâhu anh) nakledilen bir hadiste Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurur:

“Allah’ın kullarından bir kul; ‘Ya Rab! Leke’l-hamdu kemâ yenbağî li celâl-i vechike ve li azîm-i sultânike” duasını okudu. İki melek bunun sevabını yazmakta zorlandılar; nasıl yazacaklarını bilemediler. Bu sebeple, göğе çıktılar ve dediler ki:

“Rabbimiz! Senin kulun öyle bir şey söyledi ki, onu nasıl yazacağımızı bilemiyoruz.”

Allah (celle celâluhû), kulunun ne dediğini bildiğî hâlde, “Kulum ne dedi?” diye sordu. Melekler:

“Ya Rab! O, ‘Ey Rabbim, Senin zâtının celâline ve senin hâkimiyetinin azametine lâıyık şekilde sana hamd olsun’ dedi.” diyerek cevap verdiler. Bunun üzerine Allah (celle celâluhû):

“Kulum ne söylediyse, siz onu olduğı gibi yazın; zaten kulum sonunda bana gelecek ve ben onun mükâfatını vereceğim.” buyurdu.⁷⁴

Demek ki kul, elinden gelse zerrât adedince dille zikretmek ve hatta Rabbine, Rabbinin yapacağı hamd ile teşekkür etmek niyetinde olursa, o nihayetsiz ikrama bu niyet ancak bir derece mukabil gelir.

Kul niyetinde samimi ise Rabbimiz’i, “aza çok veren, çok kusuru görmezden gelen” olarak bulacaktır.

Fakirlik Nasıl Servete Dönüşür

Sultanın kapısında en büyük servet fakirliktir. Sultan, böbürlenene haddini bildirir, aczinin, fakrının farkında olanı aziz eder. Çünkü fakire ziyafet, şanından olan bir kerem sahibi, muhtacı memnun etmeyi sever.

Herkese ihtiyacı nispetinde verilir. İki dilenciden birisi sağlıklı güçlü, diğeri hasta ve zayıf ise, zayıfa ve hastaya verilen diğerkinden çok daha fazla olur. Böylece o dilencinin fakirliği, merhamet ve servet sahibinin katında bir nevi sermayeye dönüşür.

Verenin serveti âcizin ihtiyacı ölçüsünde görünür. Güçlü adama bir lira verilince, bir lira verebilen bir servet, zayıf adama bin lira verilince, bin lira verebilen bir servet ortaya çıkar. Verilenler, verenin servet ve merhametine bir nevi âyine veya penceredir.

“Varlığın aynası yokluktur, ahmak değilsen yokluğu ihtiyar et.” der Hz. Mevlana ve meseleyi izah için Hz. Yusuf ile ilgili bir misal verir:

Hz. Yusuf, ziyaretine gelen arkadaşına sorar:

– Söyle bakalım bana ne hediye getirdin, zira dostun evine eli boş gidilmez.

– Sana getirmek için neye baktı isem, hiçbirini lââyık görmedim. Bir altın zerresi alınıp altın madenine, bir damlacık su okyanusa elbette hediye diye götürülemezdi. Sana gönlümü ve canımı bile hediye diye takdim etseydim, Hindistan’a baharat götürmüş gibi olurdum.

Sana getirilecek hediye seni gösterir olmalıydı. Senin güzelliğine lââyık bir hediye olsun diye sana ayna getirdim. Ona baktıkça güneş gibi

parlayan güzel yüzünü görür, sevinir, beni hatırlarsın, der arkadaşı ve aynayı verir.

Evet, varlık, yokluk aynasında görünür ve yokluğu tercih etmek çok önemlidir. Çünkü veren âcize verir, şefkat zayıfadır. Çünkü “elif” kadar bile araya giren vuslata eremez. Çünkü mimar sanatını göstermek için boşluğu, yokluğu arar. Çünkü tohum toprakta yok olmadan meyve veren ağaç olamaz. Çünkü ipin ucu çatallaşırsa iğneden geçemez. Çünkü Bir’i varken mahlûkâta yok olmak, kendi başına varmış gibi konuşmamak, yoktan var edildiğini anlamak düşer. Çünkü orada mahvolmayı bilen kurtulur. Deniz, ölüyü sırtında taşır, dirinin, varım diyenin canına okur. Çünkü gece gibi olan benlikler yakılmadan gündüzlere kavuşulmaz. Çünkü yok olmayan yok olur, yok olmadan varlığa varılmaz. Çünkü Allah’a ait ezelî güzelliği ve rahmeti gösteren, mahlûkâtın yokluğu, aczi, ihtiyacı ve talebidir. O’nun varlığından istifade etmek isteyen, kendi yokluğunu ilan etmelidir.

İbrahim Edhem Hazretleri, gemide seyahat ederken yanına halkı güldürerek parsayı (bir izleyici topluluğu önünde yapılan gösteriden sonra toplanan para) toplamaya çalışan bir maskara gelir:

– Durun şu dervişe bir el atayım, diyerek onu alaya alır.

İbrahim Edhem, onun aracılığı ile nefsinin yerden yere vurur, maskara da “Ne garip adam bu, vurdukça vurduruyor, ezdikçe ezdiriyor.” diye şaşırır. Nihayet:

– Sana bir şey sormak istiyorum der, İbrahim Edhem.

– Sor!

– Gemideki bunca insan içinde, bunca hor görülmeye, bunca küçük düşürülmeye lâyık bir beni mi buldun?

– Bir seni buldum! İbrahim Edhem, başını yukarı kaldırır:

– Ya Rabbi sana şükürler olsun, der. Maskaraya döner:

– Sana da teşekkür ederim. Allah, bu cihanda insanları güldürdüğün gibi öbür cihanda da seni güldürsün! Gönlümü hoş ettin!

İbrahim Edhem'in o sözleri, "Allah'ım, bu maskara da şahit ki senin sana en muhtaç olan kullarından birisi de benim. En fakir, en hakir olan, Sultanından sonsuz lütfunu ümit ediyor." demektir.

"Kadir-i Rahîm'in dergâhında" insan için "en makbul şefaâtçi"nin âcizlik ve fakirlik olduğunu bilen O Hazret de bu sermayeyi kullanır. Çünkü bu sermayenin "nazik ve nâzenin bir mucize-i kudret"⁷⁵ olan insanı "nihayetsiz kudrete, rahmete rabt"⁷⁶ ettiğini bilir.

Cephede Namazın Anlattıkları

Dünyevî hâdiseler içerisinde savaştan daha dehşetlisi yoktur. Ölüm kalım meselesi olan bir meydanda insanlar, canlarını, mallarını, ailelerini, iffetlerini, izzetlerini koruma derdine düşer, o canhıraş gayret içerisindeyken sair şeyleri unuturlar.

Bir Müslüman'ın cephede iken unutmayacağı tek şey varsa, o da namazıdır. Hz. Ali (radiyallâhu anh), Bedir'de savaşın kızıştığı anlarda Efendimiz'i (sallallâhu aleyhi ve sellem) defalarca başı secdede, namaz kılarken bulur.

Hatta Resûl-i Ekrem (sallallâhu aleyhi ve sellem) Efendimiz, o muharebede, Sahabe-i Kirâm'a, nöbet nöbet cemaatle namaz kıldırmasıdır. Yani, vâcib olmayan, husûsan muharebe zamanında terk edilebilen, "cemaatle namaz kılmak" gibi bir hayrı, dünyanın en büyük vakasına tercih etmiş, üstün tutmuştur.

Namazın önemini ve vazgeçilmezliğini gösteren bundan daha güzel bir misal olamaz. Üstadımız Hazretleri de, cephede, çatışma hattında, Kur'ân'ın bir harfinin bir nüktesini savaştan daha önemli görüp, talebesi Molla Habib'e, "Defterini çıkar" diyerek İşârâtü'l-İ'câz tefsirini yazdırmasını, Efendimiz'in Bedir harbindeki bu uygulamasından ve en sıkıntılı günlerinde düşmanlarının hücumundan emin olarak tam bir kalb huzuru ile namaz kılabilmek için Cenâb-ı Hak'tan mânevî bir muhafız

isteyen, namazdaki huşûunu o harplerden ve ölüm kalımdan daha önemli gören Hz. Ali'den ders aldığını söyler.⁷⁷

Demek ki namaz, dünyanın en muazzam ve muhteşem meselesinden daha muazzam ve muhteşem bir meseledir. Demek ki, uğruna savaşılan her şey, namazdan sonra gelmektedir. Demek ki dünyanın en büyük fırtınaları cehennemın elemeleri yanında, dünyanın en büyük sevinçleri cennetin sevinçleri yanında çok küçük kalmakta, âhirete ait bir mesele dünyanın en can alıcı meselelerine tercih edilmektedir. Demek ki, dilediğini aziz, dilediğini zelil eden O'dur, "Zafer ancak Allah'tandır." (Enfâl, 8/10) ve aklı olan, en sıkıntılı anında O'na gitmelidir.

Hastalıkta Namazın Anlattıkları

İnsan iyilik gördüğüne karşı minnettarlık duyar. Bazen sevgisinin sebebini, "Çok iyiliğini gördüm." diye açıklar.

Bir insan, kendisini veya sevdiği birisini, mesela evladını veya annesini ölümden kurtarana karşı içinden öylesine derin bir minnettarlık ve muhabbet duyar ki, bunu ifade etmek için kelime bulmakta bile acze düşer.

Annesine veya babasına, o en zayıf anlarında şefkatle muamele eden bir doktora karşı insanın içinde uyanan minnet ve teşekkür hislerini yaşayan bilir.

Öyle bir durumda, birisi gelse ve doktora teşekkür etmeyi yasaklasa, hatta yasaklamakla kalmasa, elini, ayağını, ağzını bağlasa, o teşekkürü mani olamaz. İnsan, duruşuyla konuşur, gözleriyle konuşur; yine hoşnutluğunu belli eder, yine teşekkürünü gözleriyle söyler.

Buna mani olmak mümkün değildir ve belki de hastalara ima ile namaz kılmalarının emir veya tavsiye edilmesinin ötesinde bu gibi hikmetler vardır.

İnsanın kendisini de, sevdiklerini de her an ölümden veya hastalıklardan koruyan, kurtaran Allah'tır. Onun içindir ki, bu hakikati idrak eden insanların Rabbilerine teşekkürüne dünyevî hiçbir bahane mani olamadığı

gibi, hastalık gibi zor ve meşakkatli hâller bile mani olamamaktadır, olmamalıdır.

Üstadımız'ı Afyon hapishanesinde zehirlediklerinde, günlerce ateşler içinde ızdırap çeker, mecalsiz kalır, yüzünün rengi değişir, dudakları çatlar, buna rağmen, yalnız kaldığı o kocaman ve penceresiz koğuşta, şiddetli kış günlerinde namazını aksatmaz.

Hoca Efendi de, kalbindeki rahatsızlıktan ötürü yoğun bakıma kaldırıldığında namazının aksamamasını düşünür, “İlaçlarımı öyle ayarlasınlar ki, namazlarımı vaktinde kılabilirim!” der, ilaçların ve hastalığın ağırlığından bitkin düştüğünde, “Ne yaparsanız yapın ama akşam namazı için beni mutlaka uyandırın!” diye tembih eder, ama bir vakit namazını aksatmaz. Hatta daha sonra orada kıldığı namazlarını gönül huzuru için kaza niyetiyle bir kez daha ikame eder.⁷⁸

Onlar Efendiler Efendisi'nden (sallallâhu aleyhi ve sellem) gördüklerini yapmış, Rabbilerinin o andaki nimetlerine bir şükürle olsun mukabele etmemeyi yüreklerine kabul ettirememişlerdir. Öyle ise bir Müslüman için değil basit bahanelerle namazı ihmal etmek, en hayati meselelerden ötürü bile namazı ihmal etmek ihtimal dahilinde bile olmamalıdır.

Müslüman, “Ölmedimse namazımı eda ederim!” demeli, bu onun kat'i kararı olmalıdır. Hakkı takdirin, iyilikten anlamanın, hakikaten insan olmanın gereği budur.

“İbadetimize Ne İhtiyacı Var?”

Evvela “ihtiyaç” âcizlerin illetidir. Rabbimiz, aczden de ihtiyaçtan da münezzehtir. Kusurdan münezzehe olduğuna semâvât ve arzın ahvali, aczden münezzehe olduğuna zerre ile küreyi aynı anda, aynı yöne çeviren sonsuz kudreti şahittir. Kul için boş bir zemine zerre veya küre yazmak zorluk kolaylık açısından nasıl eşitse, Rabbimiz için de elektron ile güneşi yaratmak öyle eşittir. Üstadımız bu soruyu soranlara, “Cenâb-ı Hak senin

ibadetine, belki⁷⁹ hiçbir şeye muhtaç değil!”⁸⁰ diye başlayarak cevap verir.

İkinci olarak, ibadet etmek Allah’a (celle celâluhû) bir şey vermek değil, memnuniyet izharıyla Allah’tan (celle celâluhû) verdiği şeyleri ve daha fazlasını daimi olarak istemektir. Ücret ödemek değil, nankör olmadığını, iyilikten anladığını, insan olduğunu teşekkür ederek göstermektir.

“Ubûdiyet, mukaddeme-i mükafat-ı lâhika değil, belki netice-i nimet-i sâbıkadır.”⁸¹ Yani kulluk, Allah’ın sonradan vereceklerine ödenen peşin bir ücret değil, Allah’ın önceden verdiklerine sonradan yapılan bir teşekkürdür.

Kimse Cenâb-ı Hakk’ın ikramlarından ötürü O’nun peykleri döndüren idaresine yardım etmemekte veya O’na hâşâ bir vergi ödememektedir.

O’nun (celle celâluhû) yarattığı mahlûklar, yani insanı sırtında taşıyan dünya, yolunu aydınlatan güneş, bahçesini sulayan bulut dahi insandan bir şey beklemezken, Rabb-i Rahîm’in kulundan, bedel manasında bir şey beklemesi düşünülemez.

Üçüncüsü, bu söz bir hastayı bedava muayene edip, bedava ilaç verip, bedava tedavi eden bir doktora, hastanın, “Senin bana ilaç vermeye ne ihtiyacın var?” diye sormasından daha manasızdır. Çünkü orada ihtiyacı olan birisi varsa, o da o hastadır. Doktor o dertliye kendi güzelliğinden, zenginliğinden ve şefkatinden ötürü iyilik yapmıştır.

İnsan da, kâinatın en nazik çocuğudur ve âcizlik, fakirlik, ihtiyaç, hastalık, ihtiyarlık, ölüm, yalnızlık, çaresizlik gibi ruhunun kaldırmayacağı dertlerle müpteladır. Böyle birisinin, fakirliğini servete, yalnızlığını ünsiyete, ölümünü ebedî varlığa çevirecek bir kapıya müracaat etmesinden daha makul bir şey de o dertler için başka kapıda ilaç da yoktur.

“A” Şıkkı

Aslında insan Allah’a itaatte fevkalade antrenmanlıdır ve itaate bu kadar alışkın olmasına rağmen kimilerinin ibadet emrini dinlememesi, namazını kılmaması anlaşılır şey değildir.

Evet, insan günün her anında Allah’a itaat eder ve bu itaatten de fevkalade hoşnut olur. Hatta o kadar hoşnuttur ki, O’na itaatin dışına çıkmaktan korkar ve asla O’nun emirlerinin dışına çıkmak istemez.

Bu âlemde böyle bir vücutla var olmak Allah’ın emridir. Hücrelerin tanzim ve düzeni, karaciğerin, akciğerin vazifeleri Allah’ın emridir. Hücre içindeki organallerin çalışması, alyuvarın oksijen taşıması, akyuvarın mikroplarla savaşması Allah’ın emridir. Ayakla yürümek, elle tutmak Allah’ın emridir. Nefes almak, nefes alırken burnu kullanmak Allah’ın emridir. Su içmek, yemek yemek Allah’ın emridir. Bakmak, koklamak, dokunmak Allah’ın emridir. Dil ile lezzetleri tatmak ve tartmak Allah’ın emridir. Yerken hoşnut olmak, lezzetleri sevmek ve neticede doymak Allah’ın emridir. Güneşi lamba, ayı takvimci, geceyi örtü, zemini sofa olarak kullanmak Allah’ın emridir. Emridir, emridir, emridir... Bu bahis milyarlarca cümle ile uzatılabilir.

İnsan bu emirlere itaat ederken bir yük gibi sırtında iradesinin ağırlığını duymaz. Onun seveceği şeyler, onun için, ona sorulmadan tercih edilmiş, o da memnuniyeti ile bu tercihlere de, o tercihlere uygun yaşamaya da mânen “evet” demiştir. Zaten elini, iradesini karıştırmadığı hiçbir şeyin karışmadığını, bulanmadığını apaçık görmektedir. Sanki ona bunca nizam ve intizam ile bir şey anlatılıp öğretilmekte, her gün aklının ve kalbinin kulağına milyarlarca kez tekrarlanarak bir şey denmektedir.

Sanki insan, cevabı belli olan bir sınava girmiştir. Ona soruların cevabının “a şıkkı”nda olduğu söylenmiş, ikna olsun diye neden doğru cevabın o olduğu anlatılmış, sonra yumuşacık bir elle elinden tutulup doğru şık işaretlettirilmiştir ve sonunda da, “çok güzel bildin” denilip ödülleri verilmiştir.

Evet, ne gözün yapısı ve görmesi ucuz bir ödüldür, ne rüzgârın insanın yüzünü okşaması basit bir mükâfattır. Milyarlarca şeyden sadece birisi olmasa hayat devam etmez. Sadece hava, hareketsiz, sabit bir şey olsaydı, dünya misafire müsait bir diyar olmazdı.

Son soruda küçük bir şey değişmiş, o küçük değişikliğe büyük mükafatlar bağlanmıştı. O soruya verilen mükafat o ana kadar verilen mükafatların tamamından fazla olacak, her şeyin madeni ve fabrikası hediye edilecektir. Sanki bu sınav, sınav değil de ona ödül vermek bahanesi ve onun o mükafatı talebinin teminidir.

Son soruda da şaşırmasın diye doğru cevap “a şıkkı”na konmuş, en güzel bir muallim tarafından neden o cevabın doğru olduğu anlatılmış, tek fark, bu defa “a şıkkı”nı isteyerek, iradesi ile işaretlesin diye eli serbest bırakılmıştır.

İşte kulluk, insanın zahiri hürriyetinden şuurlu feragati, küçük iradesini büyük iradeye teslim etmesi, sırtındaki yükü gemiye bırakıp, kurtulmasıdır. Allah dilese idi, başı daima secde de olan melekler gibi insana da emirle namaz kıldırabilir, beslenmesini âhirette olduğu gibi dünyada da namaz şartına bağlayabilirdi. Allah’ın kuluna verdiği ihsanları ve imkânları artırmak için açtığı namaz kapsından girmemek, rahmeti, merhameti görmemektir.

Neticede hayatının hesabını verecek ve küllî iradeye teslim olacak insanın, kâinattaki nizama, ahenge ayak uydurması, bu muhteşem şiirin kafiyesini bozmaması, doğruyu, güzeli ve faydalıyı isteyerek tercih etmesi, itaat, ibadet ve namaz iledir.

Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) gibi şefkatli bir muallimi dinlememek, O’nun davet ettiği yola girmemek, tertemiz ve ebedî sofralara oturmamak, hiçbir gerekçe yokken zalimlik ve cahillik edip, eli serbest bırakıldı diye, sanki kendisine bir kötülük yapılmış, yapılacaktı veya bir tuzak kurulmuş gibi başka bir şıkkı işaretlemek, gerçekten insafla, iz’anla izah edilebilecek bir mesele değildir.

Bu sadece ve sadece insanın kendi kendisine zulmetmesi, kendisini korkunç bir akıbeta kendisinin atması ve zarara bilerek, isteyerek girmesidir.

Namazsızlık Ateşe Sürükler

İnsanın ibadetten sonra duyduğu ferahlık cennetin, ibadetsizlikten duyduğu sıkıntı cehennemın şahididir. Bu sızıntılar o havuzları haber verir.

Kur’ân-ı Hakîm, ehl-i cennetin cehennemliklere, “*Sizi cehenneme ne sürükledi?*” diye sorduklarını, onların “*Biz namaz kılanlardan değildik.*” (Müddessir, 74/42, 43) diye cevap verdiklerini anlatır.

Demek ki “namaz cennetin anahtarı”⁸² olduğu gibi, namazsızlık da insanı cehenneme sürükleyen en önemli sebeplerden birisi, belki imandan sonra birincisidir.

Çünkü namazsızlık umumun hakkını çiğnemektir. Bir caminin içine girip ibadet edenlerin huzurunu bozacak şekilde bağırıp çağırmak, oynayıp zıplamak, bir fabrikanın mahsulünü harap etmek ne ise, yeryüzü mescidinde, her biri kendine has ibadetle meşgul olan varlıklar arasında insanın namaz kılmaması da, dili varken onlar adına konuşmaması da odur.

Âdil-i Mutlak olan Allah (celle celâluhû), zerrât adedince mahlûkâtın ibadetini inkâr eden, onları manasızlıkla, iş yapmamakla suçlayan ve kendisine tevdi ettikleri emaneti zâyî eden insandan, o mahlûkların tamamının hakkını alacaktır. Zerreler adedince cinayet, zerreler adedince hakkı, o da cehennemi netice verir.

Namaz kılmayana kafir denemez, ama küfre götüren tehlikeli bir durumunun olduğu rahatlıkla söylenebilir. Durumu o kadar tehlikelidir ki, annelerin merhameti bile merhameti yanında zerre kadar kalmayan Sonsuz Rahmet Sahibi Rabbimiz, ona cenneti vaat etmemektedir.

Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), bu durumu anlatırken, “*Beş vakit namazı Allah kullarına farz kılmıştır. Erkan ve adabına riayetle*

namazlarını kılanı cennete koyacağına dair Allahu Teala'nın vaadi vardır. Namazını kılmayana ise Allah'ın vaadi yoktur. Dilerse azab eder, dilerse cennete alır.” buyurur.⁸³

Allah'ın rahmetinden mahrum kalmak ve cehenneme düşmek, bir ihtimal kurtulmak ümidi ile hafife alınacak şey değil, eldeki bütün imkânlarla kaçılacak korkunç bir akıbetir.

Namaz, nimeti görünce nimeti vereni unutmanın önündeki en büyük engeldir. Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), *“Muhakkak namaz, insan ile küfür ve şirk arasında bir perdedir. Namazı terk etmek bu perdeyi kaldırmaktır.”* buyurur.⁸⁴ Perde aradan kalkınca, nankörlüğün, nefsin esaretinin, hikmetsizliğin, küfrün ve Allah korusun azabın yolu açılmış olur.

İnsan başını elinin arasına alıp düşünse, değil azaba davetiye çıkarmak, namaz gibi bir güzelliği, rahatlığı, huzuru, mutluluğu, hikmeti, kıymeti terk etmeye anlam veremeyecek, neyin zor geldiğini kendisine kendisi dahi izah edemeyecektir.

“Allah Affeder” Sözü

“Allah affeder” diye düşünmek ne kadar doğru ise, “Allah affeder” diyerek Allah'a isyan etmek de o kadar yanlıştır. Hâşâ Allah'ın affediciliği hiç kimsenin namazsızlığına veya günahına bahane olamaz. Bu türlü sözlerin geçerliliği, ümitsizliğe düşmemektedir, ibadeti ve itaati ihmal etmekte değildir.

“Allah affeder” laubaliliği ile günah işlemek, o günahdan daha fazla gazab-ı ilahîye sebep olabilir. Çünkü bu sözde pişmanlık yoktur. Bu sözde ciddiyetsizlik, cüretkârlık ve saygısızlık vardır.

Namaz kılmayanların veya günah işleyenlerin, namazsızlığa ve günaha “Allah affeder” diyerek devam etmeleri, devleti tanımayan, yol kesen, hak gasp eden, kan döken, insanları üzen bir eşkıyanın, “Devlet sana bunun hesabını sorar!” diyenlere, “Bizim devletimiz büyüktür, şefkatlidir,

göreceksiniz cezalandırmayacak, beni vali yapacak!” diye cevap vererek avunması kadar mantıksızdır.

Hâlbuki bir saltanatın şefkati ne kadar hakikatse, izzeti de o kadar hakikattir. Cennete alınmak, vali olmaktan çok daha büyük bir mükâfattır. Sultan, kendisini ve emrini tanımayan, huzuru bozandan, başkalarına zarar verenden hesap sorar. Hesap sorması merhametine mani değildir, merhametinin neticesidir.

Böyle düşünmekte, Allah’ın hem emrini, hem kanununu hafife almak olduğu gibi, gizli bir mana ile de O’nun rahmetini itham vardır.

Namaz, Allah’tan ebedî saadet talebidir. Taleb etmeden almayı beklemek, tarlaya tohum atma kanununa riayet etmeden O’ndan buğday beklemek gibidir ki, kimsenin O’nun kanunlarını ciddiye almıyor gibi konuşmaya hakkı yoktur.

İnsan tohum saçar, Cenâb-ı Hak bitirir. Tohum saçmadan, “O yine de buğday verir, tarlam başaklarla dolar, çünkü O merhametlidir” diyen adam, nasıl haddini bilmez bir beklentiyle Rabbini kendi hevesinin mahkumu etmeye çalışıyor, başaklar yetismeyince zımnen Rabbini merhametsizlikle suçlamış oluyorsa, namaz kılmadan “affeder” demek de odur. Rahmet-i Sonsuz, ne insanların heveslerinin mahkumudur ve ne de namaz vesilesiyle saadetler isteyip af talep etmeyenleri affetmemesi de hâşâ O’nun merhametsizliğindedir. İstemeyen kulun kendisidir ve istemeyen alamaz.

Evet, Rabbimiz tekrar tekrar affedendir, Gaffar’dır. Affı, vaktinde af talep eden için tamdır, sınırsızdır, Gafur’dur. Kapısına giden için, pişman olan için muhakkak öyledir. Fakat kula düşen, O’nun Gaffar ve Gafur olduğuna inandığı kadar, Adil ve Kahhar olduğuna da inanmaktır.

Kaza Namazı

Namaz, İslâmiyet’te imandan sonra en mühim meseledir ve hiçbir şekilde ihmalî kabul edilmemektedir. Mezheplerin namaz kılmayan bir

insanın Müslümanlıktaki yerini ifade eden hükümlerine bakıldığında meselenin olmazsa olmazlığı daha iyi anlaşılacaktır.

Vaktinde kılınamayan namaza “fâite” denmesi bile meselenin ciddiyetini anlatması açısından manidardır. “Fâite”, kaçmış demektir. Yani bu kelime ile “Kazaya kalan namaz, Müslüman’ın elinde olmayan sebeplerle kaçmış namazdır. Ya her nasılsa uyanamamıştır, bayılmıştır veya başka meşru bir mazereti vardır. Yoksa hem Allah’a inanıp hem O’nun davetine icabet etmemesi, hamdini, şükrünü ifade edip, hacatını arz etmemesi düşünülemez” gibi bir mana ifade edilmektedir.

Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), “Kıyamet günü, kişi amelleri arasında önce namazın hesabını verecek. Bu hesap güzel olursa kurtuluşa erdi demektir. Bu hesap bozuk olursa, hüsrana düştü demektir. Eğer farzında eksiklik çıkarsa Rab Teala Hazretleri: “Bakın kulunun nafilesi var mı?” buyurur. Böylece, farzın eksikleri nafîle (namazları) ile tamamlanır. Sonra bu tarzda olmak üzere diğer amelleri hesaptan geçirilir.” buyurur.⁸⁵

Üstadımız Hazretleri, küçüklerin ayağı ile yürür gibi konuşmuş, kendisine Eski Said, Yeni Said demiştir. Hâlbuki içinde yaşadığı şartlara göre hareket etmesi müstesna, Eski Said’in, Yeni Said’den dini hassasiyet adına zerre kadar farkı yoktur. Hayatının her döneminde dinin her emrini azami derecede yaşamaya çalışmıştır. Fakat günümüzde insanların birçoğunun “eski” ve “yeni” dönemleri olduğu vakidir. İşte “eski” döneminde namazını ihmal edenler, dine ait meselelerin bütününde ellerini çabuk tutmalı, özellikle namazlarındaki eksikleri kaza namazı kılarak tamamlamaya çalışmalıdırlar. Zira hadis-i şerifte de ifade buyrulduğu gibi, birçok hukukun ihlali manasına gelen namazın ihmalî, Allah korusun, korkunç bir akıbeti ve hüsrana netice verebilir.

Bu büyük günahın kazası, namazı terk etme günahını kaldırır, sonraya bırakma günahının affına da kazaları tamamlamaktaki hassasiyet, pişmanlık ve istiğfar vesile olur, inşallah.

Mealle Namaz veya Ezan

Allah'ın sanatı ile insanın sanatı arasında sayısız farklar vardır. Mesela Allah (celle celâluhû) ağacı kudret eline alınca ondan meyve veren fabrika yapar, insan ağacı eline alınca masa, sandalye yapar.

Allah (celle celâluhû) kelimeyi, bildiğimiz, bilmediğimiz milyarlarca manayı ifade eden bir çekirdek gibi kullanır, bir kelâmı bütün mekânlara ve insanlara hitap edip, onları hissedar eder. Bir kelimede nihayetsiz hakikati hem derc etmek, hem şerh etmek, hem herkesin aklına ders vermek ancak çekirdekten ağaç yapan kudretin şanındandır.

“Malûmdur ki, Kur’ân-ı Azîmüşşan yalnız bir asra değil, bütün asırlara nazil olmuştur. Hem bir tabaka insanlara mahsus değil, beşerin bütün tabaka ve sınıflarına şamildir.”⁸⁶ Zeki, anlayışsız; muttaki, isyankâr; dünyayı aşmış, dünyaya takılmış herkes bu ilâhî hitaba muhataptır.

Bedenin üzerine deri nesc etmekle, bedenin üzerine değiştirilebilir bir elbise dikmek arasında ne kadar fark varsa, kelâm-ı ilâhî ile insanın kelimeleri arasında da o kadar fark vardır. Allah (celle celâluhû) kelimeleri manaların üzerine deri gibi işler. Onun için o manalara o urba dar gelmez, manalar boğulmaz.

Bedendeki deriyi veya elmanın kabuğunu soyarak, zâhiren şirin ve faydalı görünse de, kısa bir süre sonra üzerlerine bulaşan şeylerden onları korumak müşkülleşir.

Beşerin diktiği urbaya beşer aklının kusur bulması gibi, kelâm-ı ilâhî üzerindeki lafzın değiştirilmesi ve ona beşer eliyle urba giydirilmesi de zamanla onu tenkit edilebilir hâle getirir. Çünkü burada tenkide vesile olan kelâm-ı ilâhî ve onun manası değil, beşerin elinin karışmasından doğan arızaların onlara bulaşmasıdır.

Allah (celle celâluhû), “*Biz onu Arapça bir Kur’ân olarak indirdik.*” (Yusuf, 12/2) buyurur. Burada mananın kastedilmediği açıktır, çünkü mana için belli bir dile ait olma şartı yoktur. Eğer meali, tercümesi Kur’ân’ın yerini

tutabilseydi, onun Arapça bir kitap olduğu söylenmez, “Kur’ânen arabiyyen” denmez, bir mana olduğu söylenirdi. Demek ki, manası ne kadar Kur’ân’a aitse, lisanı da o kadar Kur’ân’a aittir.

Hem meal, maksadı ifade etmek gayretiyle bir şeyi aslına döndürmeye çalışmaktır ki, mantıken başka şeyin, bir şeyin aslı ile aynı olması imkânsızdır; bir şeyin, başka bir şeyle ifadesinin, aslından her zaman geri kalacağı âşikârdır.

Bir söze kuvvet ve kıymet veren, söylenenin ne olduğundan önce, söyleyenin kim olduğudur. Kur’ân’da geçen kelimeler Allah’a aittir ve Rabbimiz Kur’ân’ında Araplara öğrettiği lisanla konuşmayı tercih ve takdir buyurmuştur. Doğrudan doğruya O’na ait olmayan bir sözden, bir mealten aynı tesir ve kuvveti beklemek imkânsızı beklemektir.

Ayrıca Kur’ân-ı Hakîm’deki birçok kelime bir nevi isimleşmiş kelimelerdir ki, ismin tercümesi, meali olmaz. Üstadımız, “Belki namazda ve ezandaki gibi elfâz-ı mübarekeler, mânâ-yı örfîlerine alem ve nam olmuşlar. Alem ve isim ise değiştirilmez.” buyurur.

Evet, o mübarek kelimeler Müslümanlar arasında bilinen manaları ile birer tanıtıcı işaret ve hatta mühürdür. Zihne yükselen zahiri manaları kadar, ruha ilham ettiği mânevî manaları da vardır. Onun içindir ki isim ve alametin başka kelimelerle ifadesi mümkün değildir.

İmam Azam Hazretleri, “Lâ İlâhe İllallâh, tevhide alem ve isimdir.” buyurur. Üstadımız bu kıymetli tespiti naklettikten sonra, ezanda, namazda okunan tesbih ve zikirlerin hemen tamamının alem ve isim hükmüne geçtiğini söyler.⁸⁷

Meselenin ayrıntılı izahını Yirmi Dokuzuncu Mektup’ta yapan Üstadımız, İmam Âzam Hazretleri’nin bir fetvasının milleti aldatmak isteyen insanlar tarafından kötüye kullanılmaya çalışıldığına da dikkatleri çeker. O fetvada İmam Âzam Hazretleri, “Uzak diyarlardaki Arapça bilmeyen insanlar ihtiyaç hâlinde Fâtîha’yı Farsça tercümesinden

okuyabilirler.”⁸⁸ buyurmuştur. Art niyetli insanlar bu fetvayı delil göstererek, “Öyleyse biz de muhtacız, Türkçe okuyabiliriz” demektedirler. Üstadımız meseleyi herkesin anlayabileceği katiyetle izah eder:

O fetva, bugünkü gibi ırkçılık hastalığının tesiri ile Arapçaya duyulan soğukluktan, nefretten veya iman zaafından ötürü değil, aksine imandan gelen bir kuvvetle, Arapça aslı öğrenilip okunulana kadar namazın sevabından mahrum kalınmasın niyetiyle verilmiştir. Yoksa “Arabî aslını terk etmek, dini terk ettirmektir!”

Hem İmam Âzam’ın bu fetvasına, Hanefi fıkhnın büyük imamları iştirak etmediği gibi, diğer on iki müçtehit imam da iştirak etmemiş, o fetvanın aksine fetva vermişlerdir. Genellikle umumun görüşü bir imamın görüşüne tercih edilir. Mesela İmam Muhammed ve İmam Ebu Yusuf gibi Hanefi âlimleri bir meselede müttetikse, orada mezhebin görüşü olarak tek kişinin kanaati değil, umumun kanaati geçerlidir.

Hem İmam Âzam, bu hükmü sadece Fâtîha için, İslâm memleketlerinden uzak olanlara, hakikî bir ihtiyaca binaen ve bir rivayete göre cennetin lisanlarından olan Farsça için vermiştir. Türkiye gibi İslâm âlemine merkezlik ve bayraktarlık yapmış bir memlekette, “hakikî ihtiyaç” şartının geçerli olduğunu insaflı hiç kimse söyleyemez. Herkes bunun dine ve Arapçaya olan soğukluktan kaynaklandığını bilir.

Görüldüğü üzere İmam Âzam’ı konuşturan kulluk hassasiyeti, bir namaz olsun kaçmasın düşüncesi, bunları konuşturan dinin temelden reddettiği tefrika, ırkçılık ve üstünlük kuruntusudur.

Bu türlü düşüncelerin muhatap bulabilmesi “hikmet” ve “illet” farkının bilinmemesindendir. Üstadımız İçtihat Risalesi’nde “Bir hükmün hikmeti ayrıdır, illeti ayrıdır” diye başlayarak bu meseleyi de izah eder:

Hikmet, fayda, bir şeyi, bir emri tercihe sebeptir, ortaya çıkaran temel şart değildir. İlet, ise asıl sebeptir.

Mesela, çocukların mahallelerindeki Hatice teyzelerini sevmelerine, onun ikram ettiği çöreklerin tadı ve ondan faydalanmaları vesile olur. Bu

sevginin hikmeti çöreklerdir. Hatice teyzenin oğlu da o çörekleri yer ve sever, fakat onun annesini sevmesinin sebebi o çörekler değil, Hatice teyzenin onun annesi olmasıdır. Oğlu onu çörek yapsa da, yapmasa da, bir şey verse de, vermese de sever.

İşte yeryüzüne bağlı (arzî), menfaatperest anlayış her şeyi faydaya bağlar, illeti görmez. Zaten bir şeyin bir parçasını beş dakika önce öğrenip on dakika sonra unutabilen beşer aklının semavî meselelerdeki bütün hikmetleri ve faydaları bilmesi, görmesi imkânsızdır.

Üstadımız, illet ve hikmet farkını anlatırken seferde namazın kısaltılmasını, iki rek'at kılınmasını misal verir. Bu şer'i ruhsatın illeti sefer, hikmeti meşakkattir. İnsan yolculuk yapsa fakat hiç meşakkat çekmese, yine de namazını iki rek'at kılar. Çünkü meşakkat yoksa da asıl sebep olan illet vardır. Sefere çıkmasa, fakat yüz kat yorucu bir işte çalışsa, namazını iki rek'at kılamaz. Çünkü illet, emrin asıl sebebi yoktur.

Hikmeti illet yerine koyan adam, dinine tabi olmamış, dinini bugün bildiğinin yarın yetersiz olduğunu fark edeceği kısa ve kısır aklına tabi kılmış olur. O, annesini çörek yapıyor diye seven, yaşlanınca döven, kovan bir bencil kadar hakikate yabaniştir, bedavidir.

Yirmi Dokuzuncu Mektup'ta aynı meseleyi biraz daha şerh eden Üstadımız, dinin emrettiği ibadetlerin, insan aklının gördüğü maksat ve faydalardan ötürü değiştirilemeyeceğini anlatır:

Dinin, “taabbudî”, yani ibadete ait meselelerine, “Yalnız şu faydadan ötürüdür.” denilemez. Görünen faydalar o emrin çok maksatlarından bir maksat, çok hikmetlerinden bir hikmet olabilir. Onun içindir ki, “yüz bin maslahat gelse onu tağyir edemez.”

Mesela birisi, “Ezan okunmasından maksat, Müslümanları namaza çağırmaktır, öyle ise tüfek de atılsa o maksat hasıl olur.” dese, kendi divaneliğini, maneviyatsız, ruhsuz aklını konuşturmuş olur.

Evvela bu, dini insan aklına bağlamaktır. Hâlbuki ezan, Sahabe Efendilerimiz'e rüyalarında ilhamen melekler tarafından öğretilmiş, her

hareketi din olan Hz. Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem) tarafından da tatbik edilmiştir.

Hem tüfek sesinin bir faydası olsa bile, o sesin ezanın yerini tutmayacağı aşîkardır. Çünkü ezan, kâinatın yaratılış maksadı olan tevhidi ve kulluğu bütün mahlûkâta, ruhanilere ve Arş'ın Rabbine ilandır. Bunu söyleyenler “Allahu Ekber” sadâlarının göklere yükselişindeki o muhteşem hikmeti, huzuru ve güzelliği bilmemektedir.

Namazın tekbirleri ve özellikle bayram namazlarının akabinde milyonlarca insandan yükselen “Allahu Ekber” sesleri, mânen birleştikleri gibi maddî âlemde de birleşse, dünyamız “Allahu Ekber” diyen kocaman bir insan gibi görünecek, sanki arz “Allahu Ekber” hakikatının cisimleşmiş bir dili hükmüne geçecektir.⁸⁹

Evet, yürekleri coşturup ihtizaza getiren, semâvât ehlinin yüzünü güldüren ve berzah âlemlerinde dalgalanan namaz tekbirlerinin, tesbihlerinin, tahmidlerinin ve mübarek ezanın yerini başka hiçbir kelime dolduramaz, tutamaz. Ve hiç kimse, kâinatın zerrâtı adedince salât okunan Hz. Muhammed'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) yolundan, sünnetinden böyle basit ve sefih düşüncelerle, O'nun ümmetinin tek bir ferdini ayıramaz.

Meselenin yanlışlığı, namazımızı kılmayan, ezanımızdan hazzetmeyen, dinimizi bilmeyen insanların “Türkçe-Kürtçe-İngilizce ezan ve ibadet” derdine düşmelerinden bellidir.

Namaz Ölümü Öldürür

İnsan fıtratının tahammül edemeyeceği bir şey varsa o da, bir kibrit gibi sönüp gitmektir. Ne yıpranmayı, pörsümeyi, güçlenmişken yeniden bir çocuk kadar zayıf düşmeyi ve ne de eşten, dosttan, evlattan, akrabadan, maldan, mülkten ayrılıp üzerine toprağın atıldığı dar, karanlık bir yere girmeyi kabullenebilir insan.

Kabullense de kabullenmese de nefes nefes tükettiği ömür kendisinindir. Ayağını bastığı yer, öleceği yer; evi, yatağı, tahtı, sarayı onun darağacıdır.

Kimse kimseyi tanımaz burada, kimse kimseye acımaz. Güneş ne bilir insanı, su onun yüreğinde kopan fırtınalardan ne anlar? Her şey onu terk edecek, hiç birisi gözyaşlarına aldırmayacaktır.

Bu hâletteki bir insan için duvarlar ölü, gökler ölü, yıldızlar ölü, eşyalar ölü, her şey ölümlüdür. Ya cenazeler vardır etrafında adamın, ya da kısa bir zaman sonra cenazeye dönüşecek olanlar... Dostsuz, dermansızdır. Tutunacak hiçbir şeye sahip değildir. Çünkü neye tutunsa o, belki de ondan evvel yıkılıp devrilecek çürük bir direktir.

Zâhiren aydınlık görünen dünya, ruhuz, cansız, boş bir karanlıktır. Karanlık çehresini yalancı bir aydınlığın arkasına saklamakta, ışıklarını söndüreceği ana kadar insanı aldatmaktadır. Sanki acı büyük olsun diye alıştırıp, bir anda zifiri karanlığın ve yalnızlığın bağına bırakmaktadır.

Ölenler çekip gitmiştir, ejderha ağzı gibi bir kuyunun vakumuna kapılıp... Kalanlar da çekip gidecektir.

Üstadımız, bu hâlet-i ruhiyeyi şöyle tasvir eder:

“Bir zaman karanlıklı bir gurbette, karanlık bir gecede, zulmetli bir gaflet içinde, hâl-i hazırda olan bu koca kâinat hayalime câmid, ruhsuz, meyyit, boş, hâlî, müthiş bir cenaze göründü. Geçmiş zaman dahi bütün bütün ölü, boş, meyyit, müthiş tahayyül edildi. O hadsiz mekân ve o hudutsuz zaman, karanlıklı bir vahşetgâh sûretini aldı.”

Ve o anda, ruhunda fırtınalar kopan her âcizin yapması gereken şeyi yapar. İnsana, “Ölümden ne korkarsın, korkma ebedî varsın!” dedirten bir kapıya gider ve bunu, “Ben o hâletten kurtulmak için namaza iltica ettim” cümlesi ile anlatır. Çaresiz bir fakir, kendisi gibi olmayan vefalı bir dosta koşar.

Bu, daracık, havasız bir odadan göklere veya sonsuzluğa pencereler açmak, insana hayat bahşeden tertemiz bir hava ile soluklanmak gibidir.

Artık namaz kılan adamın etrafında ölümler, cansız cenazeler yoktur. Ona yardım eden, onu gideceği diyara hazırlayıp uğurlayan yardımcıları vardır.

“et-Tahiyyâtü” dediğinde bütün kâinatın canlandığını fark eder. Orası bir zikir meclisidir ve orada cansız zannedilen şeyler bile zikre iştirak eden memurlar veya ruhanilerin “Allah” deyip zikrettiği haneler ve mekânlardır. Dünyaya bakan yüzleri hayatsız görünse de, âhirete bakan yüzleri hayattardır. Şeffaf şeylerin güneşten gelen ışıklara sahip olup, âyinelik yapması gibi, her şey Hayy-ı Kayyum’un hayat vermesiyle hayata mazhar olmuş âyinelerdir.

Üstadımız, bize aklen görünen bu mesele için, “hakkalyakin ile bildim ve gördüm.” demektedir ve “hakkalyakin”, bizzat “yaşayarak bilmek” demektir.⁹⁰

Dünyadaki mahlûkâtın cansız çehresi namazla nasıl ölümsüzlük rengine bürünüp canlandı ise, ölüm de iman nuru ve namaz bileti ile ebed diyarına, gençliğe ve dostlara kavuşmaya dönüşüp hayata inkılâp etmekte, ölüm namazla ölmektedir.

Namaz Disiplini

Bir yerin sahibini tanımayan ve oradaki kurallara uymayan adam, hiçbir şeyi yerli yerine koyamaz, hiçbir hakkı tam olarak koruyamaz. Böyle birisi, bencil, kavgacı, asi ve anarşisttir. Gittiği her yere ruhundaki kargaşayı ve huzursuzluğu götürür.

Hakikî bir mümin böyle olamaz. Çünkü onun dünyasında her şey yerini ve sahibini bulmuştur. Ne varlık bir keşmekeşin neticesidir ve ne de herhangi bir keşmekeşten her hangi bir kimseye hayır gelecektir. O herkesin hukukunu gözetir, her hakka hürmet eder. Baş kaldırmak, serkeşlik yapmak onun ruh dünyasına terstir.

İşte müminin baştan kabul ettiği bu itikat, namazla hayat hâline dönüşür. Rabbi, kabul buyurur, huzuruna davet eder, o koşar. Huzura gidince, yerini, sırasını, haddini bilir, el pençe divan durur. İmam efendi, Rabbinin adıyla konuşmaya başladığında, o da tekbirini alır ve susar. Konuşacağı kadar konuşmayı, susacağı yerde susmayı öğrenir. O anda

ruhu, kalbi, aklı imam efendi ile beraber, onun dediklerini demekte, istediklerini istemektedir. İmama madden uyduğu kadar, kalben de uymuştur. İmam efendi eğilir, o da kâinattaki mahlûkâtın iki bûklüm oluşunu ihtar eden bu emirle birlikte eğilir. İmam doğrulur, o da doğrulur. Sonra imamla birlikte büyük bir vecd ile secdeye kapanır.

Aynı vakitlerde namaza koşmak, isteyerek okumak, sevinçle el açmak, insanı tatlı ve sıcak bir disipline alıştıırır. Bu disipline maneviyatsız hayatın zorluğu ve soğukluğu yoktur. Çünkü o anda içinden ne dediğini Rabbinden başkası bilemediği ve başkası müdahale edemediği için herkesin kalbi ve aklı işin içindedir.

Dünyada namazdan başka günde beş defa insanları bir mekâna toplayan, onlara aynı hakikatleri hatırlatan, milyonları aynı hedefe baktıran, yüzlerini aynı maksada çeviren hiçbir sistem yoktur. En meşgul anında işini bırakıp namaza koşan adam, kulluğun gereğini yapmaya ve her hakkı korumaya bir kez daha söz verir. Hem de kardeşleri ile omuz omuza, birbiri için dua ederek... Bu muhteşem hakikat dahi, namazın kıymetini ve namazı emreden Rahmet'in varlığını göstermeye kâfidir.

İmam efendi, sehiv yapsa o da sehiv yapar. “Bana ne, burada oturmayacaktık veya kalkmayacaktık” deyip, bildiği gibi davranmaz. Çünkü bilir ki, biraz sonra imam efendi sehiv secdesi yapıp kendi hatasını da, cemaatin hatasını da düzletir, ama o, oradaki disipline riayet etmezse, onun uyumsuzluğunu düzeltecek bir reçete yoktur.

İman etmiş bir insanın ruhu her gün bu idrak ve edeb tâliminden geçer. O bu tâlimi emeklediği günlerden itibaren görmüş, yedi yaşından sonra yaşamaya, on yaşından sonra aksatmadan almaya başlamıştır. Hakkı korumak, teşekkür etmek, bir mecliste nasıl davranacağını bilmek, konuşacağı yerde konuşmak, susacağı yerde susmak içine işler. Namaz tâlimiyle terbiye edilen toplum, cennetteki huzurun emsalini dünyada yaşamaya başlar.

Zaten bir şeyin akıbeti neyse, yolu da öyledir. Akıbeti cennet olan bir hakikatin yolu cennet gibidir.

Arkaya Bakarak Namaz Kılınmaz

Namazı arkaya bakarak kılmak iki şekilde olur:

Birisi, insanın başından geçen, yani arkada kalan hâdiselerin aklına gelmesi, hayalinde belirmesi şeklindedir ki, derecesine göre mesuliyeti mûcib olabileceği gibi, huzurun huşûuna da manidir.

Namaz yaşanan şeylerin düşünüleceği, işlerin halledileceği yer değildir. İnsanın namazda hayallere dalması veya dünyevî meşgalelerini düşünmesi, semalara doğru mânen kanatlanma ve zincirlerden kurtulma fırsatına sahipken, kendi ayağına kendisinin çelme takması, kendi dar dünyasına düşüp kaybolmasıdır.

Böyle bir gaflete maruz kalan insan, kendine geldiği anda, “Ben nasıl insanım, namazda da bunlar akla gelir mi?” demeden, durduğu huzuru hatırlayıp okuduğu şeye dikkatini vermeli, kendi kendisi ile cidalleşmek gibi yanlış bir yola girip yeni bir gaflete kapı açmamalıdır.

Birisi ile konuşurken insana gaflet arız olsa ve ne dediğinin şuurunda olmadan konuşsa, kendine geldiği anda sözlerine nasıl dikkat ederse veya muhatabını gafletle dinliyorken kendine geldiğinde, kendi gafletini değil de nasıl muhatabını dinlerse, namaz kılan insan da kalbine gelen vesveselerle meşgul olmadan okumaya devam etmelidir.

“İnsan kalben ve fikren hakâik-i ilâhiyeye bakıp düşündüğü zaman, bilhassa namaz ve ibadet esnasında, gerek şeytan tarafından, gerek nefsi tarafından pek fena, pis ve çirkin vesveseler, hatıralar, sinekler gibi kalbe, akla hücum ederler. Bu gibi hevâî, vehmî ve çirkin şeylerin def’iyle uğraşan adam, o vesveselere mağlûp olur. Ancak onları mağlûp edip kaçırmak çaresi, müdafaayı terk edip onlarla uğraşmamaktır. Evet, arılarla uğraşıldıkça onlar hücumlarını arttırırlar. Onlara karışılmadığı takdirde, insanı terk eder, giderler. Hem de o gibi vesveselerin, ne hakâik-i ilâhiyeye

ve ne de senin kalbine bir mazarratı yoktur. Evet, pis bir menzilin deliklerinden semânın güneş ve yıldızlarına, cennetin gül ve çiçeklerine bakılırsa, o deliklerdeki pislik ne bakana ve ne de bakılana bulaşmaz. Ve fena bir tesir etmez.”⁹¹

Öyleyse cahillik edip vesveseyi davet etmeye, uğraşıp başına sarmaya gerek yoktur. Uğraşan değil, başını çevirip giden kurtulur. Hata, “hasr-ı nazardır, zann-ı zarardır.” Bakan, hata ve zarar ettim diyen, zarar eder. Çünkü rahatsız olmasından da bellidir ki, o çirkin sözler insanın kendi kalbine ait değildir.

Namazının “edeb-i nezihânesi” zarar görsün istemeyen, istemeden düştüğü gafleti hiç üzerine bulaştırmadan sahibi olan şeytana iade etmeli ve bakışını namazın mukaddes manalarına çevirmelidir. İnsanın gafletine yenik düştüğü için şeytanın fısıltılarını dinlediği ve o çirkin şeylerin kendi kalbine ait olmadığı rahatsızlık duymasından bellidir.-Mesnevî-i Nuriye, Hubab’a bakılabilir.-

Namazda arkaya bakmanın bir diğeri de, arkadaki insanları veya birlikte namaz kıldığı insanların nazarlarını düşünmektir.

Hâlbuki namaz kılan veya kıldıran o anda Rabbinin huzurundadır. Sultan’ın huzurunda iken başkalarının ne deyip, ne düşündüğünün zerre kadar önemi yoktur. Orada hüküm, Ahkemü’l-Hâkimîn olan Allah’ındır. Riyanın en küçüğüne bulaşılmayacak huzur o huzurdur. Başkasının hoşnutluğunu O’nun hoşnutluğuna tercih etmek, maksadının aksi ile cezalandırılıp küçük görülmeye sebeptir.

Öyle ise cemaatin önüne geçen imam da, o mecliste namaz kılan adam da, o anda sadece Rabbinin huzurunda olduğunu düşünmeli, gizli şirke girmemeli, “Güzel okudu, güzel namaz kıldı veya kıldırdı.” dedirtmek gibi batıl bir gayret için uğraşmamalı, sesini temizlemenin, iyi görünmenin derdine düşmemeli, önüne bakacakken arkaya bakmamalıdır.

Orada tek dert, küçüklüğünü, kusurunu samimane itiraf ve şükrünü hakkıyla eda etmek gayreti olmalıdır.

Çocukların Namazı

Bazı insanlar, insanları dine teşvik etmenin yanlış olduğunu zannetmekte, doğruyu kendiliklerinden bulacaklarına inanmakta, bunu bir meziyet veya medeniyet gibi anlatmaktadırlar.

Hâlbuki insanları doğruya teşvik etmek, kusur değil, fazilet, faziletten de öte bir peygamber mesleği ve vazifedir. İnsanı nefsi ile baş başa bırakıp, nefsin doğruya meyledeceğini zannetmek gülünç bir hatadır. “Nefis daima kötüyü ister.” ve şeytanın hizmetkârı olan nefsin doğruyu tercih ettiği hiç vaki değildir.

Özellikle çocuklara kılavuzluk yapmamak, değişik imkânları bir teşvik vesilesi olarak kullanmamak merhametsizliktir. Bunun, yolu bilmeyen birisini, sonu uçurumla bitebilecek binlerce alternatif arasında bırakmaktan hiçbir farkı yoktur.

İnsanlar doğruyu ilimle ve tecrübe ile bulur, hatayı cehaletten ve nefse mağlup olmaktan ötürü yapar. Çocuklarda ilim ve tecrübe yok denecek kadar az, cehalet ve nefsi arzular başlarından aşkın denecek kadar çoktur. Yanlışla düşürecek çok şeyi, doğruya götürecek neredeyse hiçbir şeyi olmayan evlatlarına kılavuzluk etmeyenler, nesillerini heba etmiş yabancıların ağzıyla konuşmakta, mesuliyeti üzerlerinden atmak için bahaneler üretmekte, nefislerinden yana çıkmak için zemin aramaktadırlar.

Karışmamanın ve teşvik etmemenin bir sebebi de, dinin emirlerinin aslında insan tabiatını zorlayan şeyler olduğu zannıdır. Böyle düşünenlere göre; Rabbimiz insanı zor bir yola sevk etmekte, onun bazı şeylere batıp çıkmasını imtihan muradından ötürü engellemektedir. Yoksa o şeyler terk edilecek çirkin şeyler değildir.

Hâlbuki dine ait emirler, iknaya ihtiyaç duyulmayacak kadar güzel, dinin yasakladığı her şey çirkindir. Evet dinin her şeyi enfestir. Varlığı ve hayat yolculuğunu izahı, ölümü öldürmesi de muhteşemdir; kalbleri arındırması, nefisleri terbiye etmesi de muhteşemdir; suyla barışıklığı,

temizlik medeniyeti olması da muhteşemdir; ibadet anlayışı, şükürden yardımlaşmaya kadar hiç bir şeyi ihmal etmemesi de muhteşemdir.

İnsanın böyle bir güzelliği tavsiye etmekte tereddüt yaşaması, minnettarlık ruh hâletini her an koruyamamasındandır.

Allah'ın insana bazı şeyleri yasaklaması, o şeylerden insanı mahrum etmek için değildir. Kur'ân-ı Hakîm'de, *“Allah size güçlük çıkarmak istemiyor; fakat sizi temizlemek ve size olan nimetini tamamlamak istiyor.”* (Mâide, 5/6) buyrulur.

Yasaklanan şeylerin bütünü pis ve insan için zararlıdır, onun için yasaklanmıştır. Rabbimiz bunu kullarına *“O Peygamber ki temiz şeyleri helâl, pis şeyleri haram kılar.”* (A'râf, 7/157) âyeti ile anlatmaktadır.

Nasıl ki, akli ermeyen evladının yerdeki hayvan pisliğini almasını engelleyen anne, bunu zorbalığından, çocuğunu sınamak arzusundan, kuralcılığından ötürü yapmazsa, Allah da insana bazı şeyleri bu türlü sebeplerle yasaklamaz. Öyle olduğunu vehmetmek, engin rahmeti de, hakikati de, insanı da tanımamaktır.

Günah sıkıntıdır. Burun ile yemek yemeğe çalışmak kadar insan tabiatına terstir. Öyle olduğu her bir günahın ve nankörlüğün akıbetinden, yaşattığı acılardan bellidir.

Çocuğunu namaz kılmaya teşvik etmeyi onu zorlamak olarak düşünen insan, ona teşekkür etmeyi öğretmemekle nasıl zulmettiğinin farkında bile değildir. Namazı en lezzetli şeylerden daha lezziz bir saadet olarak bilen, tembelliğini ve ten kafesini aşıp insanlığını kurtardığını fark eden, o arınma ameliyesi ile kadife gibi bir kalbi kazandığını anlayan insan, insanları namaza bir ziyafete davet eder gibi davet edecek, hele çocuğuna bu daveti bütün bütün tereddütsüz yapacaktır.

Daha yedi yaşındayken babasından, “Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) yanında namaz kılmamak olmazsa, Allah'ın huzurunda namaz kılmamak hiç olmaz. Bizi Allah görüyor ve biz her an O'nun huzurundayız.” sözlerini duyan, babasının bunu tam bir inançla yaşadığını gören hiçbir

çocuk, bu hakikatin tersini düşünemez, çocukluğundan beri dem ve damarına süt gibi işleyen bu güzelliği terk etmeyi aklına getiremez. Anne babaya düşen, çocuklarını asla besledikleri kadar teşekkür şuuruyla da beslemek, bu hakikati kanlarına, damarlarına, hücrelerine nakşetmek ve asla nefisleri karşısında yumuşayıp, erimemektir.

Üstadımız âyet-i kerîmede geçen 92 وَلَدَانُ tabirinin manasını izah ederken, buluş çağından önce vefat eden ve farzları yapmaya mecbur olmayan masum çocukların Cennet'in çocukları olacaklarını söyler. Orada, yedi yaşına giren çocukların anne babaları tarafından namaza alıştırılması gerektiğini, bunun dinen tavsiye edildiğini “teşvikkârâne emretmek” ifadesi ile anlatır. On yaşına girdiklerinde ise “namaz kıldırmak ve alıştırmak” artık zarurettir. 93

Üstadımız'ın oradaki izahına göre, yedi yaşından sonra “vacip olmadığı hâlde, nafile nevinden” farzları yerine getiren çocuk, eğer vefat ederse, cennetin nimetlerinden otuz üç yaşındaki bir insanın istifadesi kadar istifade ettirilerek ödüllendirilecektir.

Hülasa insan, doğruyu bilmeyen çocuğunun nefisine tabi olmayı değil, Allah'ın hatırını koruyarak çocuğuna merhamet etmeyi tercih etmeli, o hatırı her şeyin önüne koymayı bilmelidir.

İnsanları Bir Kelimede Buluşturmak

Namaz o kadar hususi, o kadar nezih, o kadar âlîdir ki, âdeta bütün güzelliklerin özü namazdır. Onda cem olan güzelliklerden birisi de, onun dili, rengi, memleketi farklı insanları aynı cümlelerde, fiilde ve özellikle bir tek kelimede toplayıp, buluşturmasıdır.

Bir Müslüman, dünyanın neresinde namaz kılsa kılsın, oradaki Müslüman kardeşleriyle müşterek bir lisana ve gayeye sahiptir. Aynı sözlerle selâmlaşır, aynı cümlelerle hayır dileklerinde bulunur, aynı duaları okur, aynı Kelâm-ı İlâhi'yi dinler, aynı noktada omuz omuza gelir,

aynı hedefe bakar, aynı niyeti taşır, aynı hakikati anlar, aynı şükrü yaparlar.

İman ile kalbleri aynı hakikatte buluşturan Hz. Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem), cemaatle kılınan bütün namazlarda, hususiyle Cuma ve bayram namazlarında, insanları ve insanların dillerini bir “tekbir”de cem eder. O anda Ma’bud-u Ezelî’nin uluhiyetine karşı öyle bir ubûdiyetle mukabele edilir ki, sanki o anda namaza duran ve tekbir alan insanlar değil, dünyanın kendisidir. Çünkü o anda, dünyanın bütün katlarına ve zamanlarına, o sadâ dalga dalga yayılır, şarktan garba, arzdan arşa uzanır.

Kâinatın içinde zerre kadar kalan bir insan, bu iştirak ile bir anda arzın halifesi, reisi, mümessili ve sesi olur. Sesini semâvâta ulaştıran o zerre, kulluğundaki azametle dağları, denizleri, yıldızları, güneşleri geçer.⁹⁴

Yağmursuzluk Bir Namaz Vaktidir

Muhtemelen Ceylan Ağabeyimiz, Üstadımız Hazretlerine, yağmur duasına çıkılmasına rağmen yağmur duasının ve namazının tesirinin görülmediğini söyler ve “İki üç defa bulut toplandı, yağmur vermeden dağıldı. Neden?”⁹⁵ diye sorar. Üstadımız Mesnevî-i Nuriye’de izah ettiği bu meseleyi bir kez daha tafsilatıyla izah eder:

O vakitler, imanların takviye, kulluğun izhar edildiği vakitlerdir. Başka zaman insan kasıtlı olmasa bile gafletinden ötürü yağmuru sebeplere bağlayabilir. Yağmurun taneleri adedince faydalarına bakıp O’nu gönderen Rahmân’ı şükürle anmayı ihmal edebilir. Sebeplerin perde olduğunu, tesirsizliğini, bulutun aklıyla, şefkatiyle gelmediğini, emirle gönderildiğini unutabilir. Demek ki kuraklık, insanların yüzünü kibleye ve rahmetin arkasındaki Rahmân’a çeviren vakitler, hararetli ilanlardır.

Fakat yağmur duasına çıkan herkes, mesela bir çocuk, yağmurun Rahmân’ın bir rahmeti olduğunu, insanı tanımayan ve dilini anlamayan yağmur bulutlarının emir ile geldiğini, bulutlar gibi zâhiren aşını veriyor görünen babasının da hakikatte sadece dağıtıcı bir el olarak kullanıldığını,

asıl ikramın Allah'a ait olduğunu hisseder, yaşayarak tam bir tevhid dersi alır.

Ebedî susuzluğu dindirecek böyle itikadî bir netice, elbette yağmur namazından beklenen zahiri neticeden kat kat efdaldır.

Öyle ise güneş tutulması kûsuf namazının, ay tutulması husuf namazının, kuraklık yağmur namazının, ihtiyaçlar hacet namazının vaktidir. Nasıl ki akşam namazı güneşin batmaması için kılınmazsa, husuf namazı da ayın açılması için kılınmaz.

Cenâb-ı Hak, o vakitlerde kılınan namazların, yapılan duaların akabinde, dünyevî maksadı da ihsan ederse, bu nur üstüne nurdur. Fakat ibadetten sadece dünyevî maksadın hedeflenmesi batıl olur. Semereyi sadece dünyada beklemek, büyük şeyi bırakıp, küçük şeye talip olmaktır.

Hem dünyevî maksatlar namazın başlangıcıdır, neticesi değildir. Neticesi Rahmet-i Rahmân'a aittir. Doktor nasıl hastaya, hastanın istediği ilacı değil, hasta için faydalı olan ilacı verirse, Cenâb-ı Hak da hikmeti ile insana o anda istediği şeyi değil de, onun hayrına olan şeyi verebilir. Belki duaya devam o anda onun için daha hayırlı, itikadını daha takviye edicidir ve henüz duaya devam zamanıdır.

Hülasa, namaz rahmeti, yağmur rahmetinden niyet olarak öncedir ve önce gelmelidir.

Dinin Direği

Efendimiz, “Namaz dinin direğidir. Onu terk eden şüphesiz dini yıkmış olur.”⁹⁶ buyurur. Demek ki namaz, binayı ayakta tutan direk gibi, İslâmiyet sarayını; imanı, ibadeti, itaati, takvayı, haşyeti, tevazuu, zikri, zühdü, rüşdü, adaleti ayakta tutan nuranî bir sütun ve mânevî bir direktir.

Günlük meşgaleler insanın huzur ve huşûna mani olacak tozlarla gelir ve kalb aynasını derece derece perdeleyip gölgeler. Gün içerisinde ailesinden akrabasına, aşından işine, isteklerinden ümitlerine kadar o kadar çok şey dünyaya çağırır ki, insan bütün bunlardan kendini çekip

çıkarak, yüzünü oyundan hakikate çevirecek,⁹⁷ basit dertlerden kurtarıp ulvi ufuklara baktıracak bir vesile arar.

İşte beş vakit namaz evvela müminin kalbinde “azamet-i ilahiyeyi tesbit” ederek dinini ayakta tutar. Her namaz, tozu toprağı temizleyip sebeplerden sebepleri yaratana dönmek, mahlûkâtı bir kitap gibi okumak, “ne güzel yapılmış” diye bakıp onlarda tecelli eden ilâhî isimleri görmek için yeni bir başlangıç olur. Rabb-i Rahîm, insanı namaz rahmetiyle göklerin sofrasına oturtur, imanını o ezkâr ve tefekkür ile bir kez daha takviye eder.

İşlenen her bir günah, kalbe gelen her bir vesvese ve şüphe, insanın dinen sarsılmasına, o hakikat sarayından bir menzilinın yıkılmasına, nuranî ışıkların bazılarının sönmesine sebep olur. Namaz, insanı gûnahtan alıkoyar, iki vakit arasındaki zamanın selâmetle ve ibadet neşvesiyle geçmesini sağlar ve böylece dini “idame” edip bir direk gibi ayakta tutar.

Namazla kâinattaki ahenge ve nizama uyan, itaati ve intizamı tabiat hâline getiren kul, namaz dışındaki vakitlerinde de asayiş ihlal etmez, Allah’ın takdir ettiğı hukuku korur, adil ve merhametli olur. Çıktığı huzur, ona akıbetle çıkacağı huzuru, o huzurda her hak sahibinin hakkını alacağını, burada güçsüz görünen zayıfın orada en güçlü olacağını ihtar eder. Bu ihtardan ötürü haddini aşmaz, haksızlığın zerresine yaklaşmaz. Böylece her türlü kötülükten uzak durur, namazın nizam-ı rabbaniyi ve dini muhafaza etmesindeki ihsanı yaşar.

Medeni bir varlık olan insanın, şahsî ve içtimaî hayatını koruyup kurtarması ancak namaz gibi ulvi bir vesile ile mümkündür ve onun yerini doldurabilecek hiçbir şey de yoktur. Namazsız insanların yıkılan dünyaları, namazın nasıl dini muhafaza eden nuranî ve semavî bir sütun olduğunun apaçık şahididir.

Üstadımız’ın ifadeleriyle, “Namaz dinin direğı ve kıvamı olduğu gibi, zekât da İslâm’ın kantarası, yani köprüsüdür. Birisi dini, diğeri asayiş

muhafaza eden ilâhî iki esastırlar. Bunun için Kur’ân’da çok defa ikisi bir arada zikredilir.”[98](#)

Namazı muhafaza etmeden din, zekatı muhafaza etmeden asayiş muhafaza edilemez. “Çünkü bin mütedeyyin ve Cehennem hapsini her vakit tahattur eden adamların idare ve inzibatı, on namazsız ve itikatsız, yalnız dünyevî hapsi düşünen ve haram-helâl bilmeyen ve kısmen serseriliğe alışan adamlardan daha kolay olduğu çok tecrübelerle görülmüş”tür.[99](#)

Asayişin olmadığı yerde namazı, namazın olmadığı yerde kamil imanı muhafaza etmek müşküldür.

Elli Vakitten Beş Vakte

Resûl-i Ekrem Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), Mi’raç dönüşünde Hz. Musa (aleyhisselâm) ile karşılaştığını, onun, kendisine, ‘Rabbim ümmetine neleri farz kıldı?’ diye sorduğunu, ‘Elli vakit namaz farz kıldı.’ dediğinde, ‘Rabbime dön de şefaet et, zira ümmetin buna tâkat getiremez.’ dediğini, bu tavsiye üzerine üç defa Rabbime döndüğünü, Rabbimiz’in her defasında bir kısmını indirdiğini, üçüncü dönüşünce Allah Teâlâ’nın (celle celâluhû), ‘Onlar beştir, yine onlar (sevap itibariyle) ellidir. Benim nezdimde hükm-ü kaza değişmez.’ buyurduğunu, Hz. Musa’nın tekrar, ‘Rabbime dön.’ dediğini, kendisinin ise, ‘Artık, Rabbimden utanır oldum.’ deyip, dönmediğini anlatır.[100](#)

Bu hâdisenin bize böyle tafsilatı ile anlatılmasının hikmetleri vardır. Nasıl ki Cenâb-ı Hak, ağacın dalına meyve asmaktaki rahmetini bize çekirdekten filize, filizden fidana, fidandan ağaca, ağaçtan çiçeğe, çiçekten meyveye kadar bütün merhaleleri ile seyrettiriyor, onlardaki rahmeti, güzelliği, tanzimi, takdiri, ilmi, hikmeti bizlere böylece gösteriyorsa, her şeyde nasıl merdiven basamakları gibi tertip vazetmişse, namazın emredilişindeki rahmet ve hikmeti de bu hâdise vesilesiyle aklımıza ve kalbimize gösterir, yoksa hâşâ bir kararsızlık veya belirsizlik

olması muhâldir. Zaten hadiste geçen “değişmez hükm-ü kaza” ifadesi de, Rabbimiz’in ezeli ilminde, yani “Levh-i Mahfuz”da, her şey gibi bu meselenin de sabit olduğunu, takdir edildiğini anlatmaktadır.

Namaz emrinin Efendimiz’in (sallallâhu aleyhi ve sellem) şefaatiyle elli vakitten beş vakte indirilmesi ile kalbimizin kulağına, Rabbimiz katında makbul olan bir kulu emsal alıp, O’nun arkasından gitmekteki kolaylık ve rahatlık duyurulur. Elhamdülillâh bize şefkat ve şfaat eden, makbul bir rehberimiz vardır ve öyle bir rehberin arkasına düşüp en kısa ve makbul yoldan gitmek, binlerce yol arasında kalıp hangisinden gideceğini bilmemekten bin kat efdaldır.

Bu hâdisi vesilesiyle kalbimize ve aklımıza duyurulan bir diğer mana da Allahu a’lem şudur ki, değil beş vakit, elli vakit dahi namaz kılmamız emredilmiş olsaydı çok makul olur, Rabbimiz’in bize verdiği şeylere mukabil yine de çok az kalırdı. Hatta her nefese vücudumuzdaki hücreler adedince hamd ve teşekkürle mukabele etsek, o ikramı kıyamda karşılasa idik, yine de çok bir şey yapmış olmazdık.

Demek ki, namazın emredilmesi bizim için nasıl rahmetse, hâdisenin tafsilatıyla anlatılıp hikmetlerinin ihtar edilmesi de öyle rahmettir.

Beş vakti elli vakit gibi kabul buyurup, bire on veren Rabbimiz’e hamdolsun.

Namazı Terk Edenin Meşakkati Artar

Her şey emsaliyle mukabele görür. Suçun türü ne ise, cezası da aynı olur. Kime nasıl bir zarar verildiyse aynıyla tazmin edilir. Mala zarar veren malından, cana ve mala kasteden, belayı canından ve malından bulur.

İnsanlar, ne zaman, nimeti görüp nimeti vereni unutsa, kula hürmet etmeyi kulu yaratana hürmetin önüne alsa, Allah’tan korkmaları gerekirken insanlardan korksa, nefesine ve hissine mağlup olup sevgi

sırasını şaşırırsa, kibirlense, kendini bir şey zannetse, maksatlarının aksiyle tokat yerler.

Nimeti maksat yapıp nimeti vereni unutan, o nimetten mahrum kalır. Kula hürmeti gaye yapan, takdir beklerken hürmet ettiği insanlar tarafından aşağılanma görür. Allah'ın hatırını ve hukukunu korumayıp insanlardan korkan, insanların hışmına uğrar. Allah'tan ötürü sevmeyi bilemeyip kalbini başka şeylere bağlayan, sevdiği şeylerin terki ve ihaneti ile sarsılır. Kibirlenip Allah'a secde etmeyen Allah'ın gazabına uğrar, basit insanlara kul köle olur, âdeta onlara secde eder.

Üstadımız “maksadının aksi ile tokat yemek” hakkında bir risale yazar ve orada, tembellikten ötürü hizmetten el gevşetenlerin dünyevî musibetlerle rahatının kaçtığını; maddî zarara uğramamak için uzak duranların evlerini, işlerini kaybettiğini; başına bir şey gelmesin diye hizmetlerini aksatanların başka sebeplerle hapisanelere düştüğünü anlatır.

[101](#)

Hatta İkinci Dünya Savaşı yıllarında yaşadığımız sıkıntıları da aynı mantıkla izah eder ve İslâm'ın üç önemli rüknünün terk edilmesinden ötürü o musibetin başımıza geldiğini söyler:

“Yirmi dört saatten yalnız bir saati, beş namaz için Hâlık Teâlâ bizden istedi; tenbellik ettik. Beş sene, yirmi dört saat tâlim, meşakkat, tahrik ile, bir nevi namaz kıldırdı. Hem, senede yalnız bir ay oruç için nefsimizden istedi; nefsimize acıdık. Keffareten, beş sene oruç tutturdu. ‘On’dan, ya ‘kırk’tan yalnız biri, ihsan ettiği maldan zekat istedi; buhl ettik, zulmettik; O da bizden müterakim zekatı aldı.” der.[102](#)

Onca yıl yaşanan tâlimler ve meşakkatler namazın terkinden, açlıklar orucun terkinden, yokluklar ve kuyruklar zekatın terkinden ötürü yaşanmıştır demek, her şeyin ötesinde Allah'ın kudret elini gören bir mümin olmanın gereği ve hakikatin tespitidir.

Evet, kim Allah'a ait hukuk ve hatırın önüne başka bir şeyi çıkarırsa, ya o kıymet verdiği şey başına dert olur, ya da o maksadının tam tersi bir

neticeye uğrar. Tembelliğinden ötürü namaz kılmayanın dünyevî işlerinin zorlaştığına, meşakkatlerinin arttığına, huzurunun kaçtığına, hiçbir şeye ayıracak zamanının kalmadığına, onca imkâna rağmen huzuru kaçan insanlığın hâli ve her şeyin başlarına dert olduğu insanların şahsi hayatı; namaz kılanların yaşadığı bereket ve huzura da, onların simaları ve sükunetleri şahittir.

[59](#) Bkz.: Sözler, Yirmi Altıncı Söz, Zeyl.

[60](#) Şuâlar, On Üçüncü Şuâ, s. 297.

[61](#) Müslim, *Salâtü'l-musafirîn* 203.

[62](#) Buhârî, *Ezân* 53.

[63](#) Ahmed İbn-i Hanbel, *Müsned* 3/247.

[64](#) M. Fethullah Gülen, *Dua Mecmuası*, s. 69-82.

[65](#) Emirdağ Lâhikası 1/43.

[66](#) İşârâtü'l-İ'câz, s. 42.

[67](#) Sözler, Yirmi Yedinci Söz, s. 533.

[68](#) İbnü'l-Cevzî, *Sıfatü's-safve* 1/331.

[69](#) Gazâlî, *İhyâu ulûmi'd-dîn* 1/336.

[70](#) Ahmed İbn-i Hanbel, *Müsned* 3/116.

[71](#) Bkz.: Sözler, Yirmi Dördüncü Söz (10. Asıl).

[72](#) Sözler, Yirmi Birinci Söz (1. Makam, 5. İkaz).

[73](#) Sözler, Yirmi Dördüncü Söz (5. Dal), s. 385.

[74](#) Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebir* 12/343.

[75](#) Sözler, Yirmi Üçüncü Söz, s. 332.

[76](#) Sözler, Birinci Söz, s. 4.

[77](#) Emirdağ Lâhikası 2/229.

[78](#) Osman Şimşek, *İbretlik Hatıralar*, s. 238.

[79](#) **Not:** “Belki” bizde “bir ihtimal” manasında kullanılsa da, asıl anlamı, “katiyetle, şüphesiz” demektir ve burada “şüphesiz” manasında kullanılmıştır. (M. Akar)

[80](#) Lem’alar, Yirmi Üçüncü Lem’a, s. 235.

[81](#) Sözler, Yirmi Dördüncü Söz (5. Dal, 2. Meyve).

[82](#) Taberânî, *el-Mu'cemü'l-evsat* 5/186.

[83](#) Nesâî, *Salât* 6.

[84](#) Müslim, *İman* 134.

[85](#) Tirmizî, *Salât* 305.

[86](#) İşârâtü'l-İ'câz, s. 39.

[87](#) Mektubat, Yirmi Altıncı Mektup (4. Mebhas, 8. Mesele).

[88](#) Mektubat, Yirmi Dokuzuncu Mektup (7. Kısım), s. 488.

[89](#) Lem’alar, On Yedinci Lem’a (9. Nota).

[90](#) Şuâlar, Altıncı Şuâ, s. 84.

[91](#) Mesnevî-i Nuriye, s. 85.

[92](#) “(Ebedîliğe ermiş) çocuklar” (Vâkıa Sûresi, 56/17).

[93](#) Bkz.: Emirdağ Lâhikası 2/61.

[94](#) Bkz.: Mesnevî-i Nuriye, Zühre (9. Nota).

[95](#) Bkz.: Emirdağ Lâhikası 1/27.

[96](#) Beyhakî, *Şuabü’l-iman* 3/39.

[97](#) Bkz.: “*Dünya hayatı oyun ve oyalanmadan başka bir şey değildir.*” (En’âm Sûresi, 6/32).

[98](#) *İşârâtü’l-İ’câz*, s. 43.

[99](#) Şuâlar, On Birinci Şuâ [Meyve Risalesi] (1. Mesele).

[100](#) Zebîdî, et-Tecrîdü’s-sarîh (Terceme ve Şerh: Ahmed Naim, Kâmil Miras), 2/277.

[101](#) Bkz.: Lem’alar, Onuncu Lem’a (*Şefkat Tokatları Risalesi*).

[102](#) Tarihçe-i Hayat, s. 127.

ÜSTAD HAZRETLERİNİN HAYATINDAN NAMAZ TABLOLARI

İbadet Hassasiyetleri İsimleri Oldu

Üstadımız, Bitlis ilinin Hizan kazasına bağlı İsparit nahiyesinin Nurs köyündendir. İdris-i Bitlisî, Şerefnâme isimli eserinde, Hizan halkının ibadetine düşkün, günahlara karşı hassas, gözü tok, hayırsever bir halk olduğunu, özellikle gece ibadetleriyle, teheccüd namazındaki hassasiyetleriyle bilindikleri için kasabalarına “seherlerde uyanıp teheccüd namazı kılanlar” manasına “Seher-hizan” dendiğini kaydeder. Bu terkip zamanla kısalır ve kazanın ismi sadece Hizan olarak kalır.¹⁰³

Üstadımız bu toprağın, namı bu olan bir beldenin evladıdır. Gittikleri yere, geldikleri Nurlu beldelerin aydınlığını taşımış, Medine’den dünyaya yayılan tatlı suyun Hizan’daki şubesi ve çeşmesi olmuşlardır.

Demek insan, en evvel ibadetiyle hatırlanmalı, ona bir isim aransa, ilk olarak kulluk hassasiyeti, namaz ve ibadet düşkünlüğü hatıra gelmelidir.

İbn-i Ömer’in (radiyallâhu anh) rivayetiyle de Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem): “Allah’ın en ziyade sevdiği isimler Abdullah ve Abdurrahmân’dır.” buyurur.¹⁰⁴ Onun için bizde en sevilen isimler, kulluğumuzu, kul olduğumuzu hatırlatan isimlerdir. “Âbid” der insanlar çocuklarına, “Abdi” ismini takar, namı “ibadet eden”, “bütünüyle ibadete ait olan” evlatları olsun isterler.

Çünkü en güzel paye, en yüksek nişâne Allah’a kul olmaktır. Çünkü o kulluğun içinde sultanlık vardır.

Namaza Davet

Üstad Hazretleri, Tillo'daki Kubbe-i Hâsiye'de kaldığı dönemin son günlerinde bir rüya görür. Bu rüyada Abdulkadir Geylani Hazretleri, kendisinden, Miran Aşireti reisi Mustafa Paşa'ya gidip namaz kılmasını ve zulmü bırakmasını tavsiye etmesini ister. Üstadımız on altı, on yedi yaşlarındadır.

Paşa, niye gediğini sorar. “Seni hidayete getirmeye geldim. Ya zulmü terk edip namaz kılacaksın, ya da seni öldüreceğim” der.

Paşa, öfkelenir. Bir müddet çadırın dışında gezinip döndükten sonra, Üstad'ın çadırın direğine astığı kılıcı kastederek, “Bu pis kılıçla mı?” diye sorar. Aldığı cevap müthiştir:

– Kılıç kesmez, el keser.

Bu cevap, Hendek'de bir müşriki deviren Zübeyr bin Avvam Efendimiz'in, “Vallahi de onu kesen kılıç değil, bilektir!” cevabını hatırlatır.[105](#)

Mustafa Paşa, Cezire'deki alimleri ilmen mağlup ederse dediğini yapacağını söyler ve alimlerin Üstadımız'ı hayranlıkla dinlediğini görünce de namaza başlar. [106](#)

O gün Mustafa Paşa'ya “namaz kıl” diyen Üstadımız, daha sonraki hayat serencâmesinde, ifadesini alıp idamını talep eden savcılarını namaza davette de tereddüt etmez. Üstadımız'ın bu hâli, Allah'a teşekkürü hâşâ insan tabiatına ters ve zor bir şeymiş gibi görürcesine, hak ve hatır sahibi oldukları hâlde öz evlatlarını namaza davet etmekte tereddüt yaşayan insanlar için çok önemli bir derstir.

Demek ki insanları namaza davet etmek birinci dereceden vazifedir ve usulünce yapılan davet de asla kaçırıcı değildir. Hatta insanlar, çok defa böyle bir teşvik olmadan harekete geçmezler.

Kimsenin kendisine ait olmayan bir hak için “sonra” demeye hakkı olmadığı gibi, kimsenin de bir başkası için “sonra kılar” diye düşünmeye hakkı yoktur.

Namaza Mani Olamamalılar

Mardin Mutasarrıfı, talebelerin kıskançlığından kaynaklanan hâdiseler üzerine, bir şey yapmamış olmasına rağmen hissiyatları teskin etmek niyetiyle Üstadımız'ı Mardin'den Bitlis'e sürgün eder. Üstadımız henüz on sekiz yaşındadır. Askerler ellerini bağlar, ayaklarına atın karın bölgesinin altından geçirerek zincir vururlar.

Şeyhmus Anzeli mevkiine geldiklerinde öğle namazının vakti girer ve Üstadımız namaz kılmak için kayıtların açılmasını ister. Askerler endişelenir, müsaade etmez. Üstadımız, demir kayıtları bir mendil gibi açarak önlerine atar ve namazını kılar.

Namazdan sonra, “Gelin kaydı ayağıma vurun!” der. Jandarmalar kabul etmez:

– Biz şimdiye kadar muhafızınız idik, bundan sonra hizmetçiniziz.

Üstadımız'a yıllar sonra kaydı nasıl açtığı sorulduğunda:

– Ben de bilmem, olsa olsa namazın kerametidir, buyurur.[107](#)

Bu hâdise de, “çekirdek hayat yaşayan” o zâtın, nesline ve insanlığa verdiği bir derstir. “Ailemiz, sokağımız, işyerimiz, arkadaşlarımız, okulumuz, şartlarımız müsait değil” diyerek namaz kılmamalarına bahane arayanlara, sanki “Rabbinizin ikramları o kadar büyük ve daimi ki, elinize kelepçe, ayağınıza pranga vursalar, namazınıza mani olamamalılar.” demektir.

Buradaki güzel bir ders de, muhafızların “hizmetçiniziz” demeleridir. Cenâb-ı Hak tarih boyu hep dini yaşayanları aziz kılmış, herkesi ve her şeyi hizmetlerine vermiş, dini yaşamayanları da neticede hep zelil etmiştir.

Üstadımız'ın namazına prangalar mani olamadığı gibi, hapishane duvarları da mani olamamıştır. Hapishanede olduğu günlerde, hem Eskişehir Ak Camii'nde, hem Denizli'de muhtelif camilerde, hem

Afyon'da Otpazarı Camii'nde kendisini görenler vardır ve bu kayıtlara geçmiştir.[108](#)

Mesela Eskişehir'de Ak Cami'ye gitmek için hapishane müdüründen, “Benim mutlaka bugün Ak Cami'de bulunmam lâzım” diyerek müsaade ister. Müdür, “Peki Efendi Hazretleri” der, ama bunu “Hapiste olduğunu unuttu.” diye düşünerek söyler. Öğle vakti, gönlünü almak için koğuşuna uğradığında yerinde bulamaz. Hemen camiye koşar, birinci safın sağ tarafında namaz kıldığını görür. Namazdan sonra camiden çıkmaması üzerine hapishaneye döner, Üstadımız koğuşunda “Allahu Ekber” diyerek secdeye kapanmaktadır.[109](#)

Bu ve benzeri hâdiseler kendisine sorulduğunda Üstadımız bu durumu, “Bazı evliyaların, kendisine sevap kazandırmak için onun yerine işler görmesi” şeklinde yorumlar, âdeti geçirir. Ona göre “Bu öyle yüksek bir makam değildir.”

Taş duvarları aşarak namaza iştirak eden Üstadımız, çağının insanına sanki “Ten duvarını aşın, namazla aranızdaki duvarları kaldırın ve namaza koşun!” demektedir.

Namaz Buz Dağını Eritti

Birinci Dünya Savaşı'nda, talebeleri dahil beş bin gönüllüye alay komutanlığı yapan Üstadımız, Bitlis'de esir düştü ve Sibirya'daki esir kampına götürüldü. Çar'ın dayısı, Kafkas Cephesi Başkumandanı Nikola Nikolaviç kampı ziyarete geldiğinde ayağa kalmadı ve kurşuna dizilerek idam edilmek cezasına çarptırıldı.

Üstadımız bu cezayı dostlarına kavuşmak olarak gördüğü için özür ısrarlarını geri çevirdi ve namaz kılmak için on beş dakika müsaade istedi.

Namaz kılacağı yere geçti. “Ayağa kalkılacak huzur bu huzurdur!” der gibi ayaktaydı.

Öyle bir tekbir aldı, namaza öyle bir ciddiyetle durdu ki, sanki o anda artık dünyada değil, çok başka bir diyarda, çok âli bir makamdaydı.

Sadece ayağa kalkmakla kalmamış, küçüldükçe küçülmüş; ellerini, kulluğunu, köleliğini ilan eder, “emret” der gibi bağlamıştı. Her an bir ayrı muharebeyi kazanıyor, nefsini, şeytanı, korkuyu, menfaati, dünyayı mağlup ediyor, namazı hem bir kavuşma, hem bir veda gibi yaşıyordu.

O eğilmez baş, eğileceği huzuru bulunca iki büklüm oldu. Sonra âdeti hızını bir kat daha artırıyor, bir başka merhaleye çıkıyor gibi, secdeye kapandı. O anda başı karın, buzun üzerinde miydi, gökte miydi, belli değildi. Başını secdeye koydukça yükseldi.

Buz diyarının benlik dağı Nikolaviç eridikçe eridi, küçüldükçe küçüldü. Üstad Hazretleri selâm verir vermez yanına gitti, “Beni affediniz!” dedi. O bile anlamıştı. “Tavrınız mukaddesatınıza olan bağlılığınızdan ileri gelmiş” diyordu.¹¹⁰

Üstadımız namazı, dünyanın buz dağlarını eritir gibi, bahara koşar gibi kılıyordu.

Mecliste Neşredilen Beyanname

Üstadımız, Kurtuluş Savaşı’nda çok önemli hizmetlerde bulundu, İstanbul’dan Kuvâ-i Milliye’yi destekledi. Orayı cephe olarak gördüğü için Anadolu içlerine, cephe gerisine çekilmeyi düşünmedi. Çünkü İstanbul’daki küçük çatlak Anadolu’da ve İslâm âleminde büyük yıkımları netice verecekti. Hakkında İngilizler tarafından imha emri çıkarıldı. Savaştan sonra Ankara Hükümeti’nin daveti üzerine Meclis’e gitti ve bir beyanname yayınladı.

“Ey Mücahidin-i İslâm” diye başlayan bu beyannamenin birinci maddesi namazla ilgiliydi. Çünkü “İslâmiyet’te, imandan sonra en yüksek hakikat namazdı.” ve iman etmiş birisine ilk anlatılacak şey oydu.

O beyannamede, “Şu muzafferiyetteki harikulade nimet-i ilahiye bir şükran ister ki, devam etsin, ziyade olsun. Yoksa, nimet böyle şükür görmezse, gider. Madem ki Kur’ân’ı Allah’ın tevfiğiyle düşmanın hücumundan kurtardınız; Kur’ân’ın en sarih ve en kat’i emri olan salat

gibi ferâizi imtisal etmeniz lâzımdır, ta onun feyzi, böyle harika suretinde üstünüzde tevali ve devam etsin.” dedi.[111](#)

Allah (celle celâluhû), fevkalâde ihsanlarıyla insana muvaffakiyet nasib etmişse, ona mukabil yapılacak şey şükürdü. Yoksa o nimetler ne dünyada, ne de âhirette devam ederdi.

Önde Olanlar Fazilet ve İbadetleriyle de Önde Olmalıdır

Şükürde, meziyette ve fazilette geri kalanların yetkili ve imkân sahibi olmaları ters bir durumdur. Bu arkada olması gerekenin öne geçmesi, önde olması gerekenin arkada kalması demektir.

Toplumun huzuru, halk ve yönetici arasındaki uyuma bağlıdır. Halk, kendisi yanlış dahi olsa, başındakinin doğru olmasını ister. Üstadımız meseleyi şöyle anlatır:

“Bu millet-i İslâm’ın cemaatleri, her ne kadar bir cemaat namazsız kalsa, hatta fasık da olsa, yine başlarındakinin mütedeyyin görmek ister. Hatta, umum şarkta, umum memurlara dair en evvel sordukları sual bu imiş: ‘Acaba namaz kılıyorlar mı?’ derler. Namaz kılarsa, mutlak emniyet ederler, kılmazsa, ne kadar muktedir olsa, nazarlarında müttehemdir.

Bir zaman, Beytüşşebap aşâirinde isyan vardı. Ben gittim, sordum: ‘Sebep nedir?’

Dediler ki: ‘Kaymakamımız namaz kılmıyordu; öyle dinsizlere nasıl itaat edeceğiz?’ Hâlbuki bu sözü söyleyenler de namazsız, hem de eşkıya idiler.”[112](#)

Kötünün bile itimat edeceği, sığınacağı insanlar, fazilet ehli, iyi insanlardır. İtaat ve hürmetin korunması, anarşiye meydan verilmemesi, sevginin, şefkatin tahakkuku, itimat ile itimat ise öndekinin arkadakinden ibadet, itaat, meziyet ve fazilette geri kalmamasıyla tahakkuk ve tezahür eder.

Kendisini İbadetten Alamıyordu

Erek dağında iken ayağı yara olmuştu. Talebesi Molla Resûl'e ayağını gösterdi ve merhem sürmek istediğini söyledi. Molla Resûl o esnada ateş yakmakla meşguldü. Durumu anlamıştı.

“Biz de Allah'tan korkuyoruz, ama senin ödün patlıyor. Bizim gibi rahat otursan ayağın yara olmayacaktı.”

Çok ibadet ettiğini, bu ibadet temposuna ayaklarının, parmaklarının dayanamadığını ifade ediyor, kendisini fazla zorladığını düşünüyordu.

Bediüzzaman Hazretleri, Molla Resûl ile aynı kanaatte değildi. Ne yapsa yeterli görmeyecekti. Zira o “vazifesi çok bir misafir”di:

“Molla Resûl! Kısa ömürde, kısa dünyada, ebedî hayatı kazanmaya gelmişiz. Hem burada oturayım, hem Cennet dava edeyim, olmaz böyle şey! Onun için cesaret edemiyorum rahat oturmaya...” dedi.

Molla Resûl'ün, bunun üzerine söyleyecek sözü yoktu. Bu zât, namaza, ibadete, çöldeki adamın suya susamasından daha büyük bir hasret ve sevgiyle koşuyordu, ne dese tesiri olmayacaktı.

“Merhem sürelim, belki iyi olur.” diyebilirdi.

Sürgünde Namaz

Üstadımız'ı şubat ayında inzivaya çekildiği Erek dağından alıp, mart ayının başında sürgüne göndermişlerdi, Ramazan'dı. Havalar oldukça soğuk, yollar diz boyu kardı. Atların, öküzlerin çektiği kızaklarla veya yürüyerek yol almaya çalışıyor, kara, çamura batıp, çıkıyorlardı.

Yüzlerce kişilik kafiilede ancak Üstadımız oruç tutabiliyordu. Ağrı'nın Patnos ilçesine bağlı bir köyde geceyi geçirmek üzere mola verdiklerinde kimseyi rahatsız etmemek için hususi bir odada kalmak istedi. Yanına jandarma eri Mustafa Ağralı'yı verdiler. Ona “Sen yat” dedi. Kendisi yere serilmiş olan yatağı topladı ve Mustafa'nın mahmur bakışları arasında ibadetine başladı. Gece bir tıkırtı ile uyanan Mustafa, elinde ibrikle abdest almaktan geldiğini, yatağının topladığı gibi durduğunu gördü. Onca yol meşakkatine rağmen hiç uyumadan ibadet etmiş, namaz kılmıştı. Ona,

“Vakit varken biraz daha yat. Biz Şâfiîyiz, o sebepten namazı erken kılarız. Sen Hanefisin, birazdan kılarırsın.” dedi.

Nefsine pay çıkarmıyor, sanki yatıp uyumuş gibi erken kılmaktan bahsediyordu.

Erzurum’un Korucuk köyünde de durum farklı olmadı. Ramiz Efendi ile Münir Efendi, misafirlerin ağırlandığı konakta ona hizmet etmeye çalışmış, otuz üç yaşındaki Münir Efendi ibadetine iştirak etmeyi arzulamıştı.

“Şimdi ben Cevşen’i okuyacağım, sen her bir “ecirnâ”da “âmin” diyeceksin dedi. Fakat yol yorgunu elli yaşındaki bu Hazret’in kulluğuna ayak uydurmak mümkün değildi, zira ne evradının, ne duasının sonu geliyordu. Hacı Münir yorulmuştu. Üstadımız, “Sen gidebilirsin, bu dualar daha bitmez.” dedi.

Kafile Trabzon’a geldiğinde geceyi geçirmek için İskender Paşa Camisi’ni tercih etti. Yatsıdan sonra oturduğu yerden kalkmamış, müezzine, “Kardeşim, sen camiye kilitle, git” demiş, müezzin sabah namazı için geldiğinde o meçhul adamı oturduğu yerde, aynı ahvalde bulmuştu.

Sanki namazla, ibadetle besleniyor, sanki namazla, ibadetle dinleniyordu.

Jandarmanın Aklında Kalan Üstad’ın Namaza Duruşuydu

Şevket Demiray, Bediüzzaman’ı Barla’ya getiren jandarma idi. O nazik, o efendi, o dünyasını bir eliyle kaldırıp küçük bir çıkında taşıyan sakın ve mutedil adamın suçunun ne olduğunu anlayamamıştı.

Aylardan şubat olduğu için günler kısıydı. Kayıkla ilerlerlerken ikinci vakti girdi. Namaz kılmak istedi. Kayığın yönünü kibleye çevirdiler. Üstadımız, “Allahu Ekber!” dedi. Şevket, böyle heybetli ve haşmetli bir tekbiri hayatında ilk defa duyuyordu. Kayıktakilerin hepsi ürpermişti. Belki Allah’ı hiç o kadar kendilerine yakın hissetmemişler, kendi

durumlarını hiç o denli derin düşünmemişlerdi. O ses insana kendi muhasebesini yaptırıyordu.

Jandarma Şevket ve teknedekiler kayığı kible istikametinde tutmaya çalıştı; o hususi dünyasını bir cemaat gibi arkasına alıp Rabbine hamd etti.

Böyle kılınan namazdan daha güzel bir şey olamaz, insanlık çapındaki fitnenin ve fırtınanın önünde böyle kılınan namazdan başka bir şey duramazdı.

Talebelerinin Diliyle Üstad'ın Namazı

Üstadımız'ın namazını Bayram Ağabeyimiz şöyle anlatıyor:

“Üstadımız, namazı derin bir huşû içinde kılardı. Sureleri okurken tane tane okurdu. Namaza dururken, tam huzura vardığında, niyet ederken, ‘Allahu Ekber!’ dediği zaman, bizler arkasında korkardık. Mübalağa olmasın, ahşap bina sarsılırdı.

Üstadımız namaz vaktine çok dikkat ederdi. Namazı vaktinde kılardı. Mesela, Isparta'dan çıktığımızda, Emirdağ'a beş dakika sonra varacak olsak bile, Üstadımız saate bakar, kış, fırtına olsa beklemez, hemen namazı vaktinde kılardı. Kırlarda olsun, yolculukta olsun namazı vaktin evvelinde kılardı.”

Erken yatar, sabah namazına dört saat kala kalkardı. Teheccüd namazını kılar, münacat ve evradlarını sabah namazına bir saat kala bitirir, okuduklarını, başucuna astığı, bir metre genişliğinde dört metre boyundaki şecerede isimleri yazılı Âl-i Beyt neslinden mühim zâtlara bağışlar, bu yaklaşık bir saat sürerdi. “Ben dua ederken istikbaldeki Nur talebelerini avucumun içinde görüyorum.” derdi. Yanında kalan talebeleri anahtar deliğinden bakıyor, Üstad duasını bitirmeden odasına girmiyorlardı. Zira “Benim bir dua vaktim var, o saatte melaike dahi olsa kabul etmem.” demişti.

Mübarek gecelerde ve Ramazan'ın son on beş gününde uyumaz, uyutmazdı. Talebelerini gece kontrol eder, uyuyanı, su döker uyandırırdı.

Molla Hamid Efendi, Van'da, iki sene yanında kalmış, hizmetini görmüş, hayatının en saadetli günlerini yaşamıştı. O da Üstad'ın ibadetinin, ihlasının, gayretinin şahidiydi. Üstad her gece teheccüd namazına kalkıyor, bazı günler uyuyamayan Molla Hamid onu görüyor, Üstad Hazretleri, "Keçeli! Madem uyumuyorsun kalk sen de gel, beraber dua edelim!" diyordu. Molla Hamid, okuyacak bir şey bilmediğini ifade ediyor, o "Ben dua edeceğim, sen âmin dersin!" buyuruyordu. Molla Hamid'in dua esnasında uykusu gelirse, "Ben de eskiden senin gibi idim, sonra alışırsın." derdi. Çok mütevazı idi.

1953'te Mehmet Fırıncı Ağabey'in Fatih Çarşamba'daki evinde üç ay misafir kalmış, Fırıncı Ağabey defalarca arkasında namaz kılmak şerefine ermişti. O da Hazret'in, tesbihatı gayet ağır ve kelimelerin üzerine basa basa durarak yaptığını anlatıyordu. Geçıştirmiyor, her kelimeyi duymaya çalışarak okuyordu.

Yüzbaşı Refet Barutçu Ağabey de aynı muhteşem atmosfere şahit olup, yaşayanlardandı:

"Üstad namaz vakitlerini hiç geçirmez, vakit girince hemen namazını eda ederdi. Kendisi namaza dururken biz arkasında çok heyecanlanırdık. Heybet ve huşû içinde namaza bir girişı vardı ki, tarifi mümkün değil. 'İlahi Ya Rab, İlâhî Ya Rab, İlâhî Ya Rab!.. Allahu Ekber!' diyerek sarsılır ve haşyet içinde sallanarak, süratle namaza girerdi. Biz arkasında korkardık, ürperirdik."

Hilmi Arıcı Bey'in şahitliğiyle, namaza başlarken sanki kemikleri çatırdıyordu. Demek namazın ağırlığını bütün benliğinde yaşıyordu.

Sahabe Efendilerimiz'in de (radiyallâhu anhum ecmâîn), namaza giderken renklerinin atması, sağındakini solundakini tanıyamaz hâle gelmesi gibi, Üstadımız'ın da namaz kılarken renginin attığı olurdu. Bu hâline şahit olanlardan birisi de Abdullah Yeğin Ağabeyimiz'di:

"Bir defasında Üstad 'Allahu Ekber' dedi, el bağladı. Simasına baktım, bembeyaz kesilmiş, sanki ayakta canlı bir cenaze vaziyetini almıştı. Öyle

mahviyet içerisinde ‘Allahu Ekber’ deyip Allah’ın huzurunda duruyordu ki, ben kalbimden doğrusu Üstad’a acıdım. Ne kadar kendisini perişan ediyor. Allah’a nasıl dua ediyor... Daima bu hâle benzer şekilde tekbir getirir, namaza dururdu. Kendisini kuşluk namazında o hâlde görmem bana çok tesir etmişti.”

Yaşıyor, yaşıyor, namaza olan hassasiyeti talebelerine de aksediyordu. Bayram Yüksel Ağabey’i, Nurlar’ı vermek üzere esaretten döndükten sonra Dârü’l-Hikmet’te aza iken tanıdığı ve “ahbabım” dediği Japon Başkumandanı’na göndermiş, Bayram Ağabey Kore harbine iştirak etmişti. Mübarek Ağabeyimiz savaşta namazını hiç aksatmamıştı. “Allah’a şükür hiçbir zaman namazımı terk etmedim. Hatta cepheye namazımı kılarken tüfek üzerinde secde ediyordum. Düşmanın havan mermisi mevziimin üzerine isabet etti. Bu esnada ağzıma toprak doldu. Ben gene namazımı hiçbir zaman terk etmedim. Cenâb-ı Hak çok sıkıntılar içinde çok kolaylıklar ihsan etti.” diyordu.

Ellerini, ayaklarını bağlasalar namazını aksatmayanın talebeleri de böyle oluyordu.

Namaz Kararı

Nurettin Topçu, 1952’deki Gençlik Rehberi mahkemesine gitmişti. Mahkeme uzadıkça uzadı, neredeyse ikinci vakti geçecekti. Üstadımız yerinden kalktı, namaz için müsaade istedi:

– Siz kararınızı verin, ben namaza gidiyorum.

Belki mahkum edecek, belki idamına karar vereceklerdi, ama umurunda değildi. Önemli olan Ezel ve Ebed Sultanı’nın kararı idi ve O (celle celâluhû), “namaz!” demişti.

Reis, Üstad’ın talebini kabul etti ve mahkemeyi bitirdi. [113](#)

Buraya Namazın Hukukunu Muhafaza Etmek İçin Geldik

Afyon Mahkemesi esnasında ikinci namazı biraz gecikince, Üstadımız namaz kılmak için izin istedi, hâkim izin vermedi. Üstad Hazretleri bir müddet bekledikten sonra tekrar izin istedi. Cevap aynı oldu. Üstadımız, heyetin mahkemeyi bazen özellikle uzattığını, bazı talebelerinin namazının bu şekilde kazaya kaldığını biliyordu. Nihayet vakit biraz daha gecikince yerinden kalktı, namazının tehlikeye girmesine izin vermeyecekti. Âdeta gürledi:

– Ben namaz kılacağım! Biz buraya namazın hukukunu müdafaa etmek için geldik!

Namazı suç gören adamlar onları oraya getirmişlerdi ve başka bir suçları da yoktu. Hâkim müsaade etmek zorunda kaldı.¹¹⁴

“Namaz” demekten ve namazı ikame etmekten hiçbir sebeple geri kalacak değillerdi.

Sarhoşu Namaza Davet

Bir Ramazan günüydü. Üstad Hazretleri, Eskişehir’den Emirdağ’a gitmek için vasıta beklerken zil-zurna sarhoş birisi çıkageldi. Hava çok soğuktu. Muhyiddin Yürüten Ağabeyler, Üstadımız üşümesin diye sırtına bir yorgan sarmışlardı. Sarhoş, Üstadımız’ın yanına gelmiş, yorganın sağını solunu düzeltiyor, bir yandan da “Aman hocam üşüme, aman hocam üşüme.” diyordu. Bu milletin sarhoşu bile bu kadar dine taraftardı.

Üstadımız, sarhoşa da şefkatli sinesini açmıştı.

– Kardeşim! dedi.

İnsan ve iman kardeşiydi. Üstünlük, aşağılık, temizlik, günahkarlık değil, sadece kardeşlik ve kardeşçe yaklaşmak vardı.

– Otur yanıma, seninle konuşalım.

Sanki arkadaşlıklar. Sarhoş, edepli bir şekilde Üstad’ın yanına oturdu.

– Beş vakit namazını kılacağına ve senede bir ay oruç tutacağına bana söz ver, ben de ölünceye kadar sana dua edeceğime söz vereyim.

Bu, sarhoş için müthiş bir iltifat, büyük bir müjdeydi. Belki böylesine sıcak karşılanmayı, kabullenilmeyi, şefkati o da beklemiyordu. Beklemiyordu ki, birdenbire içi boşalır gibi oldu, hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı ve hıçkırıklar arasında:

– Hem vallahi, hem billahi söz veriyorum. Bugün hamama gidip abdest alacağım ve bu gece sahura kalkacağım. Yeter ki, sen bana dua et de bu hâlden kurtulayım. Hem namazımı, hem orucumu terk etmeyeceğim, dedi.[115](#)

Üstadımız'ın şefkati, sarhoşun o hayattan kurtulmasına vesile olmuş, namazın güzelliğine ve önemine inanan Üstadımız onu, o hâlde iken bile namaza davet etmekten çekinmemişti.

Hazret'in, Emirdağ'daki ev sahibi Bakırcı Hasan ile de benzeri bir hâdisesi vardı. Ona sordu:

- Sen içer misin?
- Sabah akşam demez içerim efendim.
- Sırtına elini koydu, sıvazladı:
- Haydi oğlum, sen bundan vaz geçersin.

Bu kabul, iltifat ve irşat sayesinde Bakırcı Hasan'ın kalbi yumuşadı ve o gecenin sabahında Üstad'la beraber sabah namazı kıldı ve içkiyi bıraktı.[116](#) Çünkü karşısında namazın havadan, sudan, aştan, işten, dünyadan ve dünyadaki her şeyden daha önemli ve lezzetli olduğuna inanan, bunu yüreğinde duyan ve duyuran bir adam vardır.

Üstad'ın Emirdağ'da Zehirlenmesi

Üstadımız Hazretlerini, bazen yemeğine, suyuna, meyvesine zehir katarak, bazen de aşı yapmak bahanesiyle defalarca zehirlediler. Bu zehirlenmelerinin her birinde ciddi ızdıraplar çekmesine, istifra etmesine, bazen yataktan kalkamaz hâle gelmesine rağmen, namazını hiçbir zaman aksatmadı.

1945 yılının başlarında, sonunda ve 46'nın başında üç defa zehirlemişlerdi. Üstadımız o yıllarda Emirdağ'daydı. 1945 yılının sonundaki zehir verme hâdisesinde bekçiyi, "İmhası için yukardan emir aldık" diyerek aldatmışlardı ve o nasipsiz adam da kendi insanlığına ihanet ederek geceleyin merdivenle evinin penceresine çıkmış, yemeğine zehir atmıştı.

Bu Hazreti Üstad'ın onuncu zehirlenmesiydi. Ve o güne kadar verilen zehirlerin hepsinden şiddetliydi. Bünyesini o kadar sarsmış, o kadar yıpratmıştı ki, kendisini ölüme çok yakın hissetmiş ve ilk vasiyetini o zehirlenme hâdisesinden sonra kaleme almış, talebelerini hüzünle ağlatmıştı.

Hasan Feyzi Efendi, vasiyetnamenin üzüntüsüyle yazdığı mersiye, "Anam, babam ve tatlı canım sana feda olsun Üstadım! Birkaç gündür acılarımıza zehirler katan ve ciğerlerimize şişler ve hançerler saplayan ve gözyaşlarımızı kızıl ırmaklara çeviren, acı ve kara haberler aldık." diyordu.

Üstadımız ciddi ızdıraplar çekti, fakat hainler emellerine muvaffak olamadı. Zehir çok tesirli olmasına rağmen, öldürmeye yetmiyor, Üstad Hazretleri bu durumu, "Cevşenü'l-Kebir gibi Evrâd-ı Kudsiyelerin feyziyle ölümden muhafaza olunuyorum. Fakat hastalık, ızdırap çok şiddetlidir." diyerek izah ediyordu.

Bir hafta kadar bir şey yiyip içemedi, aç, susuz inledi ve sonra Allah'ın inayetiyle şifa buldu. O şiddetli hastalık günlerinde namazını bir vakit olsun kazaya bırakmadı. Takati yerine gelmeye başladığı andan itibaren de hizmetlerine devam etti.

Talebelerinin anlattığına göre, ızdırap ve hastalık tahammül edilemez hâle geldiğinde, iki üç gün farzını yatağında eda edebilmişti. Bedenine zarar verenlerin namazına da zarar vermelerine müsaade etmiyordu.

Hâlbuki ölüm tehlikesi vardı ve talebeleri sabaha kadar başında nöbet tutuyordu. O kadar dininin, davasının, namazının adamıydı ki, hastalığının

çok şiddetli olduğu gecelerden birinde, sabaha yakın, gözleri kapalı olduğu hâlde yerinden doğruldu, ellerini dergâh-ı ilahiyeye açtı, kısık bir sesle hizmetlerin inkişafına ve talebelerinin selâmetine duâ etti, sonra bayılmış gibi yatağa düştü.¹¹⁷

Namaz, dua ve dava, onun varlığının gayesi, ayrılmaz parçasıydı.

Namaza Teşvik

Bediüzzaman Hazretleri, insanları daima namaza teşvik eder, muhataplarına namaz kılmalarını söyler, bundan çekinmezdi. Çünkü insanlar üzerinde belli bir hatırı vardı ve hatırı olan bir insanın bunu hayra teşvikte, zarardan korumakta kullanmaması doğru değildi.

Hanımlarla fazla konuşmaz, onlardan “âhiret hemşirem” diye bahseder, yaşlılardan dua ister, gençlere, namaz kılarlarsa kardeşliğe kabul edip kendilerine dua edeceğini söylerdi. Zaten kardeş kabul edeceği insanların özelliklerini saymış, kardeşliğin şartı, “Hakîki olarak Sözler’in neşrine ciddî çalışmakla beraber, beş farz namazını edâ etmek, yedi kebâiri işlememektir.” buyurmuştu.¹¹⁸ “Sözler’in neşrine ciddi çalışmak”, ciddi bir hizmet insanı olmak ve dine hizmet için çalışmaktı.

Çocuklara çok önem verir, onlarla tam bir kalbî alaka ile ilgilenir, beş altı yaşındaki çocukların peşinden “Bediüzzaman dede!” diye koşmalarını, Nur’un istikbalde imanlarının kurtulmasına vesile olacağını masum ruhlarının o günden hissetmeleri şeklinde yorumlar, onlara, “Evlatlarım, ben çok hastayım, bana dua ediniz” diyerek, âdeta küçük sinelerine iman tohumu ekerdi.

Gençlere, iman hakikatlerini öğrenmelerini, Nur derslerini okumalarını tavsiye eder, mânevî tahriplerden korunma yollarını anlatır, namaz kılmalarının lüzumunu ihtar ederdi.

Yollarda, kırlarda karşılaştığı veya ziyaretine gelen işçileri, memurları kendilerine uygun derslerle irşat eder, ama muhakkak namaz kılmalarının ehemmiyetini söylerdi. Namazlarını aksatmazlarsa günlük işlerinin de

ibadet hükmüne geçebileceğini anlatarak ibadet şevklerini takviye etmeye çalışırdı.

Üstadımız Eskişehir'deki Yıldız Otel'i'nde iken şeker fabrikasından birkaç işçi ve ustabaşı ziyaretine geldi. Onlara, "Siz farz namazlarınızı kılsanız, o zaman, fabrikadaki bütün çalışmalarınız ibâdet hükmüne geçer. Çünkü milletin zarûri ihtiyacını temin eden mübârek bir hizmette bulunuyorsunuz." dedi.

Bir gün talebeleri ile birlikte Eğirdir yolunun biraz alt tarafında oturmuş Nurlar'dan ders okuyorlardı. Yanlarına tren yolunda çalışan birisi geldi. Üstadımız ona, farzları eda edip günahlardan sakınmak şartıyla bütün çalışmalarının ibâdet olacağını, on saatlik bir yolu bir saatte gitmeye vesile olan tren yolunda çalıştığı için müminlere, insanlara hizmet ettiğini, bu hizmetin boşa gitmeyeceğini, ebedî hayatında onu sevindireceğini söyledi.

Demek ki bütün çalışmaların ibadet hükmüne geçmesinin namaz kılmak ve günahlardan sakınmak gibi bir şartı vardı.

Eskişehir'deki havacı askerler ve subaylar kendisini ziyaret ettiklerinde de aynı dersleri vermiş, "Bu tayyâreler, bir gün İslâmiyet'e büyük hizmet edecekler. Farz namazlarınızı kılsanız, kılamadığınız zaman kazâ etseniz, asker olduğunuz için her bir saatiniz on saat ibâdet, husûsan hava askeri olanların bir saati, otuz saat ibâdet sevabını kazandırır. Yeter ki kalbinde iman nuru bulunsun ve imanın lâzımı olan namazı îfâ etsin." demiş, namaza teşvikte bir lahza tereddüt etmemişti. Nasıl ve ne zaman kılarlarsa kılsınlar, ama kılmalıydılar. Hem o zor şartlarda kılmanın sevabı, normal şartlar altında kılınan namazla aynı olmaz, kıymeti kat kat fazla olurdu.

Kimseyi ayırıp mahrum bırakmaz, Barla'nın, Isparta'nın, Emirdağ'ın kırlarında karşılaştığı çobanlarla da sohbet eder, onlara, "Bu hayvanlara bakmak büyük bir ibâdettir. Hattâ bazı peygamberler de çobanlık yapmışlar. Yalnız, siz farz namazını kılınız, tâ hizmetiniz Allah için olsun." der, hem teşvik, hem takdir ederdi.

Eğirdir’de, elektrik santralinde çalışan bir usta ile ameleyle, “Bu elektriğin umum millete büyük menfaati var. O umûmi menfaatten hissedar olabilmeniz için, farzınızı kılınız. O zaman bütün sa’yiniz, uhrevî bir ticaret ve ibâdet hükmüne geçer.” demiş, onlara çok büyük bir mânevî kazanca ermenin yolunu göstermişti.¹¹⁹

Namazı o kadar teşvik ve tavsiye ediyordu ki, elinden gelse her nefes ve bir ömür “namaz” diyecek, Efendisi (sallallâhu aleyhi ve sellem) gibi, “namaz namaz!” diyerek ruhunu Allah’a teslim edecekti.

Rabbim inşallah bizlere de bir ömür “namaz” demeyi, Efendimiz ve Üstadımız gibi “namaz” diyerek ruhumuzu Allah’a teslim etmeyi ve dünyanın bir ucundan diğer ucuna bütün başların secdeye kapandığı günleri görmeyi nasib eylesin...

¹⁰³ İdris-i Bitlisî, *Şerefname* (Farisi aslı) s. 273, nakleden; Abdülkadir Badıllı, *Mufasssal Tarihçe-i Hayat* 1/69.

¹⁰⁴ Müslim, *Âdâb* 2.

¹⁰⁵ Vâkıdî, *Kitabü'l-megâzî*, 1/472.

¹⁰⁶ Tarihçe-i Hayat, s. 38-40.

¹⁰⁷ Tarihçe-i Hayat, s. 42; *Mufasssal Tarihçe-i Hayat* 1/97.

¹⁰⁸ Necmeddin Şahiner, *Son Şahitler* 2/337.

¹⁰⁹ Tarihçe-i Hayat, s. 211.

¹¹⁰ Tarihçe-i Hayat, s. 109.

¹¹¹ Tarihçe-i Hayat, s. 134.

¹¹² Tarihçe-i Hayat, s. 134.

¹¹³ Necmeddin Şahiner, *Nurs Yolu* 1/119.

¹¹⁴ Son Şahitler 4/108.

¹¹⁵ Son Şahitler 3/201.

¹¹⁶ Mufasssal Tarihçe-i Hayat 2/1101.

¹¹⁷ Mufasssal Tarihçe-i Hayat 2/1118.

¹¹⁸ Mektubat, Yirmi Altıncı Mektup, s. 388.

¹¹⁹ Tarihçe-i Hayat, s. 455.

KAYNAKLAR

- Abdülkadir Badıllı;** *Mufasssal Tarihçe-i Hayat*, 1-3 cilt, İttihad Yayınları, İstanbul, 1998.
- Ahmed İbn-i Hanbel,** Ebû Abdillâh eş-Şeybânî (164-241 h.); *el-Müsned*, 1-8 cilt, Müessesetü Kurtuba, Mısır, tsz.
- Bediüzzaman Said Nursî;** *Risale-i Nur Külliyyatı*, 1-14 cilt, Şahdamar Yayınları, İstanbul, 2010.
- el-Beyhakî,** Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyin (384-458 h.); *es-Sünenü'l-kübrâ*, 1-10 cilt, Mektebetü dâri'l-bâz, Mekke, 1414/1994.
- ; *Şuabü'l-îmân*, [Tahkîk: Muhammed es-Saîd Besyûnî ez-Zağlûl], 1-9 cilt, Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, Beyrut, 1410/1990.
- el-Buhârî,** Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl (v. 256 h.); *Sahîhu'l-Buhârî*, 1-8 cilt, el-Mektebetü'l-İslâmiyye, İstanbul, 1979.
- Ebû Dâvûd,** Süleyman b. Eş'as es-Sicistânî (202-275 h.); *es-Sünen*, [Tahkîk: Muhammed Muhsin Abdülhamîd], 1-4 cilt, el-Mektebetü'l-İslâmiyye, İstanbul, tsz.
- el-Gazâlî,** Ebû Hâmid Muhammed b. Muhammed (450-505 h.); *İhyâu ulûmi'd-dîn*, 1-4 cilt, Dâru'l-ma'rife, Beyrut, tsz.
- ; *İhyâu ulûmi'd-dîn*, [Terceme: Ahmed Serdaroglu], 1-4 cilt, Bedir Yayınevi, İstanbul, 1975.
- el-Hâkim,** Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdillâh en-Neysâbûrî (321-405 h.); *el-Müstedrek ale's-Sahîhayn*, 1-5 cilt, Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, Beyrut, 1411/1990.
- İbn-i Hişâm,** Abdülmelik İbn Hişâm İbn Eyyûb el-Himyerî (v. 213/828); *es-Sîratü'n-Nebeviyye*, 1-4 cilt, Dâru'l-kalem, Beyrut, tsz.
- İbnü'l-Cevzî,** Abdurrahmân b. Ali b. Muhammed (508-597 h.); *Sıfatü's-safve*, 1-4 cilt, Dâru'l-ma'rife, Beyrut, 1399/1979.
- M. Fethullah Gülen;** *Dua Mecmuası*, Define Yayınları, İstanbul, 2011.
- Müslim,** Ebu'l-Hüseyin el-Haccâc en-Neysâbûrî (206-261 h.); *Sahîhu Müslim*, 1-5 cilt, Dâru ihyâi't-türâsi'l-Arabî, Beyrut, tsz.

- Necmeddin Şahiner;** *Son Şahitler*, 1-6 cilt, Nesil Yayınları, İstanbul, 2006-2008.
- ___; *Nurs Yolu*, 1-2 cilt, Yeni Asya Yayınları, İstanbul, 1977.
- ___; *Nurs Yolu*, 1-2 cilt, Anahtar Yayıncılık, İstanbul, 1995.
- en-Nesâî,** Ebû Abdîrrahmân Ahmed b. Şuayb (215-303 h.); *es-Sünen*, [Tahkîk: Abdülfettah Ebû Gudde], 1-8 cilt, Mektebetü'l-matbûâtî'l-İslâmiyye, Halep, 1406/1986.
- Osman Şimşek;** *İbretlik Hatıralar*, Işık Yayınları, İzmir, 2010.
- et-Taberânî,** Ebu'l-Kâsım Muhammed b. Ahmed (v. 360 h.); *el-Mu'cemül-evsat*, [Tahkîk: Hamdi b. Abdülmecîd es-Selefî], 1-10 cilt, Dâru'l-Harameyn, Kahire, 1415 h.
- ___; *el-Mu'cemül-kebîr*, [Tahkîk: Hamdi b. Abdilmecîd es-Selefî], 1-20 cilt, Mektebetü'l-ulûm ve'l-hikem, Musul, 1404 h.
- et-Taberî,** Muhammed b. Cerîr b. Yezîd b. Hâlid (224-310 h.); *Târîhu'l-ümem ve'l-mülûk (Tarîhu't-Taberî)*, 1-5 cilt, Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, Beyrut, 1407 h.
- et-Tirmizî,** Ebû Îsâ Muhammed b. Îsâ (209-279 h.); *el-Câmiu's-Sahîh*, 1-5 cilt, Dâru ihyâi't-türâsi'l-Arabî, Beyrut, tsz.
- ez-Zebîdî,** Ebu'l-Abbâs Zeynüddîn Ahmed b. Ahmed b. Abdillatîf eş-Şercî (816-893 h.); *et-Tecrîdü's-sarîh li ehâdisi'l-Câmi's-Sahîh*, [Terceme ve Şerh: Ahmed Naim, Kâmil Miras], 1-12 cilt, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1984.